

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE – PEDAGOGICKÁ FAKULTA – KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY
CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE – FACULTY OF PEDAGOGY – DEPARTMENT OF ART

VĚCI, KTERÉ NE/POTŘEBUJEME THINGS THAT WE [DON'T] NEED

Věra Prokopová

Ruská 880

Choceň 565 01

V. ročník /5th year

UČITELSTVÍ VVP PRO ZŠ A SŠ (PG-VV), MAGISTERSKÉ STUDIUM, PRESENČNÍ
PEDAGOGY FOR SECONDARY SCHOOLS (PEDAGOGY – ART), FULL-TIME MASTER'S DEGREE STUDIES

BŘEZEN 2010/MARCH 2010

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE/DIPLOMA WORK SUPERVISOR: Mgr. MICHAL SEDLÁK
KONZULTANTKA /CONSULTANT: PhDr. FULKOVÁ MARIE, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 29. 3. 2010

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. M. Sedlákovvi za vedení práce, prostor k dialogu a rozšíření obzorů v rámci výtvarné kultury. Velmi si také cením inspirativního vlivu od ostatních pedagogů, a to především ak. mal. J. Dvořáka, PhDr. J. Bláhy a Doc. PhDr. A. Hogenové, CSc.

Dále bych ráda poděkovala M. Palánovi, A. Kročovi a manželům Říhovým za přátelskou podporu.

ANOTACE:

Základní údaje:

autor: Věra Prokopová

název: Věci, které ne/potřebujeme

[Diplomová práce]

Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy

počet stran: 138

březen 2010

příloha: [10 obrazů (plátno), včetně krabic s malými malbami, igelitem + využití malířských stojanů]

Popis obsahu:

Diplomová práce se skládá ze dvou částí, teoretické a didaktické. Pro obě části je typické, že se v tématu „věci, které ne/potřebujeme“ zaměřuji na vztah člověka a věci a postupuji od obecného ke konkrétnímu. Cílem práce je prozkoumat osobní rovinu tohoto vztahu. V teoretické části a ve vlastní realizaci pak reflektuji vlastní osobní zkušenost ve vztahu k věcem (pozůstalosti) a věnuji se tomu, čím jsou pro mě tyto věci přitažlivé.

V didaktické části se snažím se studenty prozkoumávat jak osobní rovinu vztahu věci a člověka, tak i další kontexty (ekologické, sociální, estetické aj).

Klíčová slova: věc, člověk, vztah, ne/potřeba, já, tvorba, místo, čas, obraz, otisk, výtvarná výchova

ANNOTATION:

Basic data:

Author: Věra Prokopová

Name: Věci, které ne/potřebujeme/ Things That We (Don't) Need

Diploma work

Charles University in Prague /Faculty of pedagogy, department of art

Number of pages: 138

March 2010

Attachment: (10 paintings (canvas), including boxes for small paintings, plastic + usage of easles)

Content description

The diploma work contains 2 parts: theoretical and didactic one. It is typical for both of the parts that they are focused on the relationship of a man and a thing and both the parts proceed from general to particular aspects. The goal of this work is to explore the personal aspect of this relationship. In the theoretical part and also in the realization, I reflect my own personal experience of the relationship with things (inheritance) and I pay attention to why these things are attractive for me.

In the didactic part of this work, I try with my students to explore personal aspect of the relationship of a man and a thing and also ecological, social and aesthetic contexts.

Key words: thing, man, relationship, (no) need, me, creation, space, time, image, imprint, visual art.

OBSAH

ÚVOD	7	1.5.3 Věc, obraz a interpretace.....	45
1. TEORETICKÁ ČÁST:	9	1.5.4 RVU	48
1.1 Proměnné člověka, místa, času	10	1.5.5 Vlastní tvorba – obsah a forma	50
1.1.1 Potřeba a nepotřeba – funkce, účel, hodnota.....	12	1.5.5.1 Věc v obraze – dva cykly maleb	51
1.1.2 Potřeba a nepotřeba – člověk: já, on a to	13	1.5.5.2 Obraz a jeho místo (instalace)	53
1.1.3 RVU – reflexe vizuálního umění (dále jen RVU)....	15	1.5.5.3 RVU	55
1.2 Věc a její studium	18	1.5.6 Obraz a jeho ne-potřebnost	57
1.3 Věc a člověk.....	21	2. DIDAKTICKÁ ČÁST:	58
1.3.1 Věc jako otisk člověka, věc otiskující se do člověka...22		2.1 Úvod do didaktické části:	59
1.3.2 Život, životnost (existence) a změna.....23		2.2 Cíle didaktické části.....	60
1.3.3 RVU.....25		2.3 Tematické oblasti a jejich realizace v praxi	62
1.4 Osobní rozměr věci – Pozůstalost	29	2.3.1. Tematická oblast „Studium věci“	62
1.4.1 Oživování věcí a vzpomínek (otisků)	29	2.3.2 Tematická oblast „Věc a člověk“	75
1.4.2 Orfická krása věci.....31		2.3.3 Tematická oblast: Věc a obraz – interpretace obrazu věci.....	106
1.4.3 Třídění, redukce (honestace, dehonestace).....33		2.3.4 Tematická oblast: Ekologická rovina věci	117
1.4.4 RVU	35	2.4 Didaktická část – Závěr:.....	128
1.5. Věc, obraz a jejich studium – reflexe, realizace, téma .38		ZÁVĚR	131
1.5.1 Bytí a nebytí v obraze	38	Použitá literatura:	133
1.5.2 RVU.....42			

ÚVOD:

Na začátku stála otázka a síť řešení z různých úhlů pohledů, nebo tápání ode zdi ke zdi. Co je potřebné, co je nepotřebné? Jak nazírat na potřebu? Jaké má hodnoty? Anebo ještě jinak: Co všechno může být věc? Musí být hmotná? Nebo vyrobená? Neznámých je více než dost. Stejně jako cest, jak se dobrat odpovědí. Mně byl směr dán. Nebo v podstatě ubrán. Zemřel blízký člověk. Zůstalo po něm prázdné místo, vzpomínky a spousta jiných věcí a Věcí. Když zemře někdo blízký, nezbyvá než jej hledat, v obrazech, otiscích, v památkách po zmizelém. Pak se musíte vydat do prostoru, toho reálného nebo toho ve vzpomínkách. A vy pak tápete, hloubíte, noříte se, třídíte, redukuje, přehodnocujete.

Prostor, který byl plný životem, existencí a teď je prázdný. Ale ne tak docela. Stejně jako při vyklízení skříní, třídění pozůstalostí, hledání na půdách i při vzpomínání na vás občas vypadnou Věci, které vás „zasáhnou“. Je na nich otisk minulého a přitom stále současného – oživujícího se ve vás (ve vzpomínkách, v lásce). Držíte v rukou třeba Jeho oblíbenou starou košili. Co teď s ní? Vyhodit? To by nikdy neudělal, vždyť je to ta oblíbená. Takže nechat. Ale kam s ní? Přestože tu košili už asi nikdo nikdy neobleče, někam se schová - na památku. Stejně jako hlavní cena z rybářských závodů, ošklivá fialová skleněná ryba, staré nehrající rádio nebo rybí skelety na dřevěných podložkách. Věci jak v mauzoleu. Na nesmyslných místech, staré, rozbité, bez původní funkce, jestli nějaká vůbec kdy byla. Ale stejně je těžké říct, že by byly nepotřebné. Podle čeho tedy rozhodnout? Na tomto základě jsem se snažila objevit zásadní proměnné potřeby věcí. Co působí na věci a proměňuje je samotné i jejich potřebu? Našla jsem tři činitele: člověka, čas a místo. Vzájemně se prolínají, doplňují a potvrzují. Těmito třemi racionálními veličinami vymezují průzkumný terén práce a zároveň jej nechávám střetávat se s osobní zkušeností.

Od obecně definovaného tématu studia pak právě na základě osobní linie dále pokračuji ke konkrétnímu zkoumání vztahu člověka a věci. Zajímají mě specifika tohoto vztahu. Rozebírám možnosti a porovnávám je s osobními zkušenostmi. Hledám další otisky minulého v přítomném, třídím a oprašuji – vyvstávají přede mnou vzpomínky, obrazy. Znovu oživuji věci, jejich podoby, probírám fotografie, znovu se vracím do starých míst.

V malbě také dochází k hledání blízkého - minulého skrze to, co tu zůstalo. Věci a vzpomínky. „Věc“ jako otisk člověka,

tápání v paměti, nebytí a smrt jako „ne-plný prostor“. Malba sama je pak součástí instalace, kde se po dlouhé cestě hledání vracím na začátek. To, co jsem nacházela na této cestě, se otiskuje do tvorby. Vzpomínky, obrazy věcí zůstávají v mé hlavě, tuto hodnotu utvrzují v malbě, abych si její platnost ověřila. Obrazy věcí spojených s blízkým člověkem i blízká místa jsou převedeny do malby. Malované prostory a objekty jsou divákovi cizí. A já vnímám oživenou podobu těchto věcí novým pohledem a s dalšími pochybnostmi. Obrazy i jejich náměty nás totiž nutí znovu přemítat, bylo-li to vůbec kdy k čemu, protože nevíme, k čemu je to teď. Možná jsou to jen obrazy anebo je to jen látka, barva, dřevo a igelit.

1. TEORETICKÁ ČÁST:

1.1 PROMĚNNÉ ČLOVĚKA, MÍSTA, ČASU

Stalo se. Jsem v místnosti plné věcí. Věci nejsou moje a přeci nejsou cizí. Smrt jakoby oddělila pevně minulé a přítomné. Zůstaly tu otisky „Jeho“ (dědečka), „Toho“ (věcí a vzpomínek na ně), co po něm zbylo. Těžko říct co je/bylo pravdou a co už jsou mé obrazy a příběhy. Třídím si a oživuji obrazy a události minulosti, dotýkám se věcí, přebírám, zvažuji a rozhoduji: Co potřebujeme, co nepotřebujeme? Kdo vůbec? Proč a jak?

Při každém rozhodování člověk vlastně řeší otázku, co potřebuje a co nepotřebuje. A v každé situaci je jeho rozhodnutí jiné. Co tedy je činitelem, který proměňuje tuto potřebnost/nepotřebnost? Co tvoří situaci? V zásadě to jsou tři základní komponenty: člověk, čas a místo. Tyto tři proměnné se vzájemně prolínají, doplňují.

Pokud jde o první kategorii, vycházíme z toho, že každý člověk je jiný. Má jiné potřeby pro své přežití nebo práci, jiné koníčky a podobně. Na tom není nic nového. Samozřejmě, že zubař neocení lopatu, pokud zrovna není zima a nemusí před garáží odhazovat sněh, aby mohl vyjet autem. Asi jinými věcmi se obklopuje dívka než chlapec, jinými stařec a dítě, jinými já a jinými On. Starý vtíp „o sánkách v létě“ nás pak zbavuje pochybností o druhé kategorii - kategorii času. Čas běží. Mění prostor, lidi i věci. Vše se rodí a zaniká. Každá věc má nějaké trvání a během ní se i její funkce mění.

Kategorii místa by bylo možné řešit obdobně. Zde je ale třeba si také uvědomit, že opravdu běžně užívané věci působí na „nepatřičných“ místech zbytečně, nepotřebně. Například zubní kartáček v dílně u nářadí. Kdyby se objevil v koupelně, většina z nás asi jasně vnímá jeho funkci a užitečnost. Těžko ale říct, co by si o jeho funkci myslel domorodec netknutý civilizací, zde narážím i na kulturní zázemí. Ale vraťme se zpět k našemu kartáčku, jak ho známe, protože i tady se nepatřičnost „umístění“ může proměnit v potřebnost na pravém místě, a třeba právě v dílně mezi nářadím, protože jej „někdo“ může používat k čištění strojů.

Čas, člověk a místo, jeden bez druhého nikdy nefunguje a pro každou situaci a každý subjekt vnímání mají jiné řešení v otázce potřebnosti. Filosoficky řečeno: *„Naše potřeby nám rozvrhují svět, proto je svět pouze rozvrhem. Komu věci již nic*

neříkají, ten již nechce rozvrhovat svět. Ex-sistere není nic jiného než rozvrhování skrz “inter-esse”, skrz zájmy. Každá věc poukazuje k nedávnému přes celou řadu osmyslnění.“¹

Ano, je to právě člověk, jehož existence vdechuje život věcem v čase a prostoru. A právě vztah člověka a věci je tématem, kterým se hodlám v této práci podrobněji zabývat.

¹ Hogenová, A, *K problematice pozadí a figury*,
dostupný na WWW:<<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/epistemology/Hogen1-98.htm>>

1.1.1 POTŘEBA A NEPOTŘEBA – FUNKCE, ÚČEL, HODNOTA

Jak různě vnímáme jednu věc ve vztahu k člověku? Jak různá může být jejich hodnota a funkce? Jak různou podobu mohou mít věci určené ke stejnému užívání?

Jedna a tatáž věc může být nositelem mnoha hodnot a sloužit více účelům. Základní hodnotou je „průmyslově technologická“ – neboli praktická funkce, jakou lze najít například u strojů, nástrojů a jiných pomůcek. Jsou to věci, jejichž hlavní funkce je usnadnění práce (produkce, manipulace aj.). Na druhé straně této praktičnosti v pracovním slova smyslu se ocitají hodnoty a funkce „socio-kulturní“ – tedy všechny ty, které nesou informaci, otisk společnosti, jejího vývoje a specifik nebo jednotlivců a kultury jako takové. Sem lze zařadit hodnoty náboženské, symbolické, estetické, historické aj., nelze však skoro nikdy oddělovat čistě jednu hodnotu od druhé, všechny se prolínají a vzájemně ovlivňují. Málokdy se setkáváme jen s podobou věci, jež vyplývá pouze z jejího pracovního účelu, ty bývají ve skrytu, jako součástky nebo jsou součástí výrobního procesu. Většina věcí, kterými se obklopujeme ve své blízkosti, je nositelem například různých estetických hodnot. Neboť tím, že se objevují v naší blízkosti, pomáhají nám „definovat“ se ve společnosti skrze jejich podobu, skrze jejich funkci. Věci o nás vypovídají.

1.1.2 POTŘEBA A NEPOTŘEBA – ČLOVĚK: JÁ, ON A TO

Rozhlížím se po domě mých prarodičů, obklopují mě věci „po někom“, „po Něm“. Prostor je prázdný a plný zároveň. Věci, které tu ještě před časem měly svůj smysl, žily s člověkem. Teď stojí před Budoucím, jejich funkce a účely se mění, ztrácí, zanikají, objevují se nové. „Jeho“ – dědovy – věci a v nich uložené vzpomínky jsou v jednom kole. Z poličky do šuplíku, ze šuplíku na piedestal, z piedestalu do krabic a pytlů.

Člověk se věcmi neustále obklopuje. Má to jistě svá specifika. Jinými věcmi se obklopuji já, jinými se obklopoval můj děda. Do této jedinečnosti věcí v naší blízkosti se otiskuje individualita, sociální jevy prostředí, čas a spousty jiných podmínek. Jde o určitého člověka, o určité věci v určitém vztahu.

Náš vztah k věcem je/byl rozličný. Jinak vnímám věci, které zůstaly po Něm, jiné je vnímání mých nebo cizích věcí. Pokud je měl „On“ (dědeček), který zmizel, kterého hledám ve vzpomínkách, pak pro mě mají tyto věci novou hodnotu.

Hledám v nich výpověď toho, co bylo, a hlavně toho, jehož byly. Hmatatelný otisk existence, který mi může přiblížit „Jeho“ v Minulém a přitom Teď. Věci podrobují studiu² a toto studium překračuji v osobním zaujetí. Vybírám věci, které k „Němu“ patří. Hledám jejich tvary. Co je tou přitažlivostí, kterou pociťuji u těchto starých věcí? Jde jen o patetičnost? Záznam minulého, co nejde navrátit, sentiment vzpomínek stesku?

Spousty věcí nesou informace o tom, k čemu byly, jak sloužily, či kdo je kdy používal. Tyto informace obecného charakteru bývají čitelné pro každého, protože vyplývají ze společné kulturní tradice. Poznáme je podle designu, stáří věci a konfrontujeme je se svými zkušenostmi. Proč ale z této spousty nad ostatní vystupují některé věci, ačkoli jejich „praktické funkce nijak nepřevažují? Proč si jich všimnu teď, v téhle nové situaci, když nikdy v minulosti mě ničím nepoutaly? A proč

² „Studium jako pozornost k něčemu, náklonnost pro někoho, jakýsi všeobecný zájem kulturní povahy.“

Barthes, R.: *Světlá komora*, Fra, 2005, str. 31.

jiné mají pro mě svou přitažlivost „odjakživa“? Co vytváří ono zasažení? Je to ono Barthesovské punktum? Lze tedy běžně čerpat ze studia v oblasti mám rád, nemám rád, a toto studium bude všeobecného kulturního kódu? Ale mé zasažení není z pozice zkoumání fyziognomie věcí či získávání biografických informací o „Něm“.

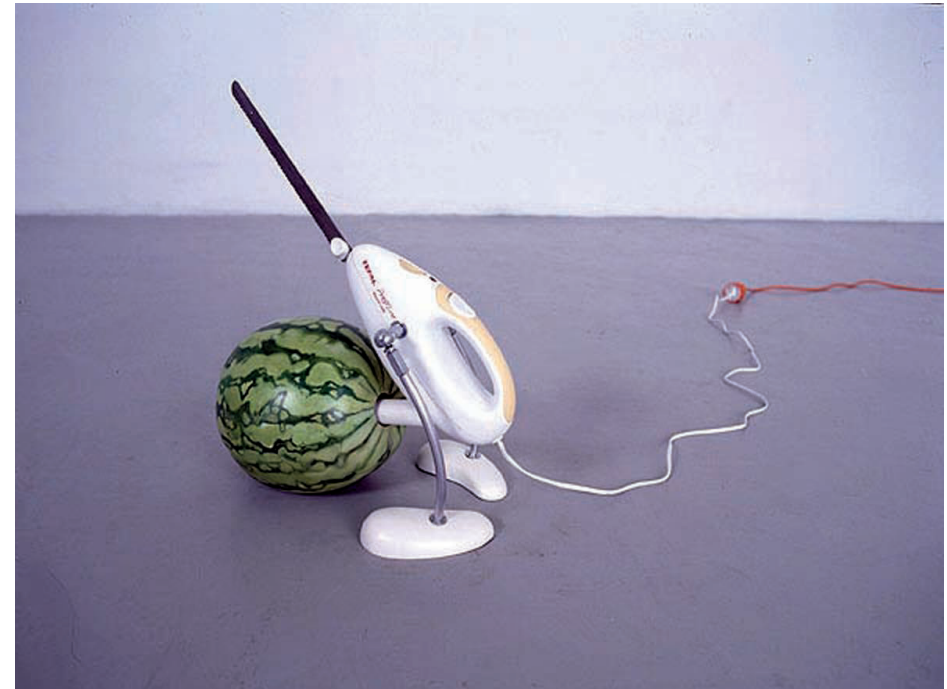
Věci nejsou jen stopy, po kterých pátrám a hledám existenci minulého. Archeologie se nekoná. Snažím se zaměřit a vnímat věci, které mě zasahují a neanalyzuji jejich tajemství zasažení. Vnímám věci v intenci k druhému (minulému) a ke mně. Zajímá mě ona zraňující neúplnost, skrytost onoho zasahujícího, která mě naplňuje více než odhalení a studium dílčí struktury. Navíc analýza ztrácí celek, a mě zajímá „On“ a „To“ (jako součásti jeho života v prostoru a čase), ne jeho střípky. Více než o studium jde o cestu za poznáním jedinečnosti života na pozadí bytí (ve smyslu Dasein), ze kterého vystupuje „Jeho“ existence.

Zároveň nechci fetišisticky hledat a sbírat věci do mauzolea. Nevytvářím mýtus nebo kult osobnosti, jež zemřela. Nechci teatralizovat smrt. Jde mi především o proces a proměnnou toho, co je/bylo v závislosti k určitému člověku (z minulosti) a vztahu mě (jako přítomného). To jsou věci, které hledám, a to jsou věci, které si na této cestě našly mě. To jsou ony věci, které jsou potřebné, ačkoliv ztratily svou původní hodnotu a funkci, když ještě obydlovaly blízkost zemřelého.

1.1.3 RVU – REFLEXE VIZUÁLNÍHO UMĚNÍ (DÁLE JEN RVU)

Chápání věcí jako svědků bytí, o kterém jsem psala v předchozí kapitole, je typické zejména pro umění orientující se na řešení existenciálních otázek, ačkoli to třeba z první, povrchní četby vizuálního díla není zcela zřejmé. Dotýkají se totiž významně citlivosti diváka, který je jejich prostřednictvím konfrontován s pozměněnou realitou některé z výše zmíněných proměnných - času, prostoru, člověka. Posunuje se tak nejen tradiční role diváka, který je zaskočen, ale i dílo samo a stereotypy jeho vnímání.

Od dob ready-made výtvarných děl se můžeme setkávat s věcí, která zastupuje/prezentuje pouze samu sebe a nemá vedlejší roli symbolického charakteru nebo roli popisnou. Jak to vypadá? Věcem je přiznávána jejich „přirozená“ původní estetika a prozkoumávají se také další hodnoty, třeba právě proměnné jejich potřeby nebo se dokonce uvažuje i o jejich vlastním životě (např. Kinterovy práce – živé objekty). V kontextu s výše zmíněným se nyní zaměřím na otázku, jak umělecké dílo řeší onu „potřebnost“, upotřebení. Stěžejní je v tomto smyslu především již zmíněný vztah věcí k prostoru, času, člověku – a to ve vzájemném prolínání. Tato problematika dostává v uměleckém díle (v umělecké tvorbě) často podobu „jistého posunu“, který vyvolává až groteskní situaci ve smyslu zmatení či jisté nepatřičnosti. Tento posun se pak týká jak tvaru díla (formy), tak i doslovné transkripce obsahu „posunu“ do roviny prostorového řešení – tj. „nepatřičné umístění“.

Obr. 1 – M. Duchamp: Sušák na lahve (ready made), vlevo

Obr. 2 – K. Kintera: Coitus-bizzarus, vpravo

V některých případech se zase umělec zaobírá světem „výrobků“, dává do kontrastu každodennost a výjimečnost instalace, uměleckého zpracování. Balancuje ve společenských otázkách, ve vztahu člověka a věci na hraně fetišismu a konzumentarismu. Vztah lidí k věcem si ale také může najít svůj znejišťující akcent ve změněné optice, kdy na svět nahlížíme z pozice věci. Nebo věc necháváme „ožívat a prožívat“. Až se pomalu dostáváme k otázkám, kdo je tu subjektem a kdo objektem nebo kdo s kým manipuluje. Podobný prožitek nám umožňuje již pop art, v němž se mísí sentiment z estetického požitku designu s otázkou skutečné potřeby a zpochybnění masové produkce.

Obr. 3 – Andy Warhol: Campbells soup, Can I

1.2 VĚC A JEJÍ STUDIUM

„Věc“ může mít mnoho významů. Jednou z možností, jak nahlédnout podstatu věci, je pohled do encyklopedií. Z nich se dozvíme, že věc může být předmětem (např. „vezmi si své věci“), tématem (např. „jednání ve věci...“) nebo úkolem, povinností (např. „to je tvoje věc“).¹ Přemýšlení o „věci“ ale nabízí také celou řadu výkladů, které tyto základní významy přesahují. Mému chápání „věci“, tak jak jej v této práci předkládám, je asi nejbližší Heideggerovo pojetí, které představuje ve své přednášce *Das Ding* (1950). Jako příkladu věci zde Heidegger používá „džbán“ a pomocí rozboru vlastností a funkcí této věci z různých pohledů poukazuje na jeho podstatu – bytnost ve funkci „pojímání“ – „na/vylévání“, jíž je dvojznačnost daru a oběti. Na tomto příkladu „věci“ Heidegger dále demonstruje onu mnohost významů, které ve výsledku vytvářejí obraz celku světa (božského a smrtelného, nebeského a pozemského).

K pochopení věci ale můžeme přistupovat také na základě etymologie tohoto pojmu (na kterou se Heidegger také odvolává) a zde se setkáme s původním významem, jímž je „téma, předmět sporu“². Tedy to, k čemu ve své práci soustavně směřuji i já. Jsou to věci, které mě zasahují. Intencionalizují se k nim a k jejich ambivalentní potřebnosti či jiným hodnotám. Nejde jen o předmětnost, hmotu, tvar, ale o téma, kterému se otevírají. Je v nich skrytá záhada, rozpor.

V teoretické části studia předmětů i v praktické části (realizaci) se dostávám k otázkám potřebnosti/nepotřebnosti - rozporu mezi užitečností a neužitečností, ale i k rozporu věci se sebou samou. Co dělá věc věcí? Je věc věcí, pokud ji vyjmeme

¹ Zdroj: WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Věc>

² „České slovo *věc* souvisí se staročeským slovesem *vece*, říkat, pravít a původně patrně znamenalo téma jednání nebo předmět sporu. Má patrně podobnou minulost jako obdobná slova v jiných evropských jazycích. Francouzské *la chose* je odvozeno z lat. *causa*, soudní spor, později i jeho obsah a zavinění, příčinu. Německé *die Sache* pochází z gótského *sakan*, přít se, vést spor, kdežto *das Ding* původně znamenalo spor nebo jednání, podobně jako anglické *the thing*. Tento původní význam se pak rozšířil i na téma hovoru a jednání vůbec a nakonec i na věc jako hmotný předmět, na který lze ukázat prstem“.

Zdroj: WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Věc>

z jejich souvislostí na člověka, prostor a čas? Věc se stává věcí z fenoménu kulturního dědictví (hmotného i duševního) a ze zkušeností. Pokud se pozmění jedna z veličin jednoho nebo druhého, věc a její vnímání se proměňuje. Nejde mi však v mém pojetí problematiky o „šokování“ z této změny, ale o komunikaci, jde mi o rozmlouvání a tázání. Je to cesta, která otevírá další horizont. Věc, která mě přitahuje, přitahuje ke mně i tento horizont. Věci, jež si proti očekávání ve své původní funkci vynucují další zamyšlení, interpretaci potřeby, ožívají v dalších významech. Jsou to ty věci, které obsahují rozpor, protože souvislosti, v kterých se doposud objevovaly, jsou narušeny. Jejich původní hranice jsou překonávány a objevuje se věc za věcí (tedy podstata věci), která je ve vztahu ke mně teď a tady, ale zároveň nikdy úplně neopouští minulost. Je to spor minulosti a přítomnosti, já a on, to a nic, tady a nikde. A zároveň to jsou věci, se kterými vedu rozmluvu o tom, zda jsou (pro mě) věcmi nebo už jen obrazy. Přítomnost se otiskuje a v momentu, kdy je otištěna, je potvrzenou minulostí, jiná jistota tu není. Obrazy se v mé hlavě sice rozvrhují do budoucího, ale jejich realizací jim dávám punc odsuzující k minulému.

chair (shêr), n., *chaire*, f.; *siège*, m.; (of a professor) *chaire*, f.; (of the chairman or president of an assembly) *fauteuil*, m.; (rail) *conduite*, m. *Aras* —; *fauteuil*. Bath —; *siège*. *prote*, f. *Solan* —; *chaire à porteurs*, f. Easy —; *berçete*, f. Rocking —; *chaire berçante*, f. Rock —; *chaire longue*, f.; *plaisir*, m. To be in the —; *occuper le fauteuil*. —; —; à l'ordre / à l'ordre! To fill the —; *présider*. To leave the —; *lever le siège*. With . . . in the —; *sous la présidence de . . .*

Obr. 4 – J. Koszut: Jedna a tři židle, 1965

1.3 VĚC A ČLOVĚK

Věci, které kolem sebe shromažďujeme, mohou mít podobnou funkci jako atributy. Mohou pomáhat divákovi v četbě vlastností a charakteru člověka, ke kterému patří. V blízkosti mého dědečka plnila funkci atributu specifická skrumáž věcí. Ale slovo skrumáž zní nepatříčně. Vzpomínám-li na dědu, vybavuji si především věci spojené s jeho osobností (koníčky apod.), určitým prostorem nebo dějem (událostí), a to vždy v jistém řádu. V ložnici to jsou rádio a noviny, v předsíni zase systém uklízení přezůvek a všude na zdech pak ostrovy trofejí z rybářských závodů. Vždy je to něco v závislosti na něčem (dalším významu). Z těchto vztahů k něčemu, lze pak dále vyčíst, co k čemu používal, co měl jak rád, co vystavoval na odiv. Věci ve svém prostoru dostávaly potvrzení svých hodnot a významů jak pro jejich majitele, tak i pro návštěvníka, pro diváka.

1.3.1 VĚC JAKO OTISK ČLOVĚKA, VĚC OTISKUJÍCÍ SE DO ČLOVĚKA

Tím, že se člověk věcmi obklopuje a využívá je, stávají se vlastně také důkazem jeho existence. Člověk se skrze ně „otiskuje“ do světa, otiskuje se do nich – do věcí (lze pojímat i tělesně) a věci do něj. Z opačného úhlu pohledu je pak možné se ptát na to, co věci vypovídají o člověku. Jenže co když člověk není, co když zmizí, zemře – co se potom děje s věcmi? Jsou těmi samými věcmi? Jaké je jejich upotřebení, když tu není člověka, který by je užíval? Věci se pak stávají stínem sebe sama, který se postupně vytrácí a přece nelze říct, že ona věc už není. Ke slovu přicházejí pozůstalí, kteří třídí věci po zemřelém, ty tak dostávají „zpět“ své funkce nebo funkce nové nebo se stanou nepotřebnými. Věci, které změni svou původní funkci, dostávají podle svého užitku u „nového majitele“ nové místo.

Člověk věci tedy vytváří, užívá, ničí a někdy zase obnovuje. Člověk částečně vyměřuje bytí věcí. Ať už je jejich tvůrcem nebo ne. Tím, že je za věci označí, potvrzuje své „zaujetí“, „všimnutí si“ – uvědomuje si je. Něco se stalo věcí ve světě člověka, to určité – onoho určitého.

Obr. 5 – Z. Beran: Instalace

1.3.2 ŽIVOT, ŽIVOTNOST (EXISTENCE) A ZMĚNA

Základním vztahem, na který se zaměřuji, je tedy vztah věci a člověka. A základní otázkou, kterou si v této souvislosti kladu, je: Co všechno proměňuje tento vztah?

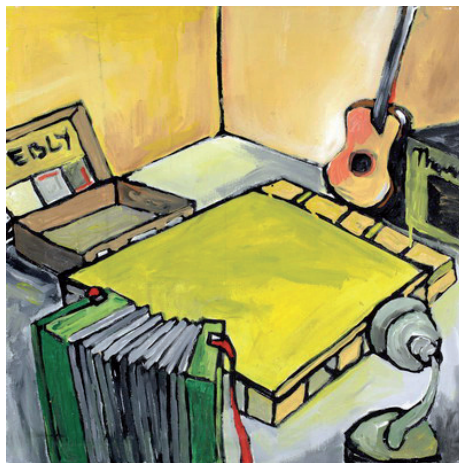
Věci jsou obvykle více či méně produktem přírody a člověka. Věci, u kterých řešíme jejich potřebnost, jsou tedy spjaty s člověkem, a žijí tedy i životem svého spotřebitele, ať už krátkodobě nebo dlouhodobě. Některé věci si svou původní (organickou) podobu ponechávají po celou dobu soužití s člověkem, jiné (a těch je většina) počínají svou životní dráhu ke vztahu s člověkem svým vyhotovením, výrobou (specifickou úpravou materiálů, designem atd.).

V průběhu své užití existence se funkce věcí či vnímání jejich funkce (použití) často proměňuje v závislosti na potřebách majitele. Tyto potřeby se mění díky proměnám života a jednotlivých situací, ať je náš záběr široký a měříme tak například potřebnost v rámci životních etap (dětství, mládí, dospělost atd.) nebo v užším záběru - třeba podle denní doby. Výstižným příkladem těchto změn je dítě, jehož potřebou je hra: docela obyčejný pantofel používaný jako autíčko se změní v úžasnou hračku. Dospělý ale tohle neudělá. Za předpokladu, že zaměření dospělého se ubírá více směrem k pracovní činnosti než k herní, se ale může odehrát jiný druh proměny věci i její „užitečnosti“. Dospělému člověku například nečiní velký problém použít příborový nůž jako šroubovák (tedy nástroj). Podobné příklady je možné najít i v užším záběru, kde více než změna z jedné užití hodnoty do druhé převažuje spíše změna funkce v její aktivní a pasivní podobě – nebo-li „oživování“ a „zanikání“ potřebnosti (např. zubní kartáček během odpoledního pracovního jednání jen těžko uplatníme tak dobře jako při ranní hygieně).

O vztahu věci a člověka lze navíc uvažovat také z „druhého břehu“, tedy nejen z pohledu člověka a jeho života, ale i z pohledu věci a její životnosti. V momentu, kdy věci „dosluhují“ a jejich potřebnost a užitečnost ustává, se člověk takové věci zbavuje. Umrtvuje se tedy potřebnost anebo dochází k proměně této potřebnosti. Takovouto proměnu je možné demonstrovat na příkladu skleněné lahve: jinak se používá plná skleněná láhev (nádoba, která přijímá a vydává obsah) a jinak prázdná, která může mimo recyklaci posloužit i jako hudební nástroj nebo dokonce jako zbraň. Podobně ilustrativní je i o něco všednější příklad se starou (již otištěnou) známkou, která poté, co splnila svou původní funkci (poplatku

poštovní službě), na jedné straně „dosloužila“ a na druhé nabyla novou funkci coby součást filatelistických sbírek. Nejde však jen o různé úhly pohledu, jde o podmínky, které dále předurčují horizonty možností další korelace dvou základních komponentů stojících v centru mého zájmu – tedy člověka a věci a jejich ko-existence. Tím je řečeno jediné, a sice že každá taková věc ke své existenci potřebuje člověka a zároveň, že člověk se obklopuje věcmi obvykle proto, aby si zajistil existenci nebo zvýšil její komfort. Jde tedy o potřebu vzájemnou, jejíž existence se nejen vzájemně rodí, ale vzájemně často také zaniká.

Až doposud jsem se věnovala především vztahu člověka a věci v závislosti na proměnné času – života, existence („Jeho“ nebo „Věci“), neméně důležitá je ale v tomto vztahu také proměnná prostoru (místa). Věci, které člověk potřebuje nejintenzivněji, jsou mu nejbližší. Také aktualita potřeby „přemisťuje“ věci tak, aby byly člověku co nejbližší v jeho blízkosti. Se snižováním jejich hodnoty coby věcí potřebných, jsou pak postupně „odkládány“ – člověku se vzdalují a jejich místo nahrazují jiné. Vzdálenost/blízkost věci k člověku tedy ověřuje jejich vzájemný vztah.

Obr. 6 – L. Rathouský:
Jason Webley

Obr. 7 – E. Kořátková: Ze školy

1.3.3 RVU

Věc a její vlastní estetika se objevuje v umění již v prvních zátiších ze 17. století, zde se ale vše podvoluje pocitu z estetického zážitku. Umělci tvoří kompozice kýžených efektů, nasvěcují tvary a materiály do chvalozpěvu krásna fetiše a předvádějí vlastní technickou zdatnost. K této otázce se vrací s novými významy mimo jiné i hyperrealismus. Dokonale zpodobněné objekty, detaily, jejichž krásy si běžně nevšimneme, nám otevírají další obzory a s nimi také naši nejistotu. Nové optiky a super zvětšení nám ukazují věc, jak ji neznáme, a hlavně nás znejišťují svou vytržeností ze souvislosti celku. Technická dokonalost tvorby, ať je sebedetailnější, nám připadá povrchní. Záběr není tak velký, aby nám odhalil „příběh“ nebo pozadí tvorby, technická studie jakoby vypreparovala ducha. Anebo jde o exaktní sdělení skutečnosti, která nás svojí nepřikrášlenou, nelhavou podobou zaskočí podobně, jako kdybychom místo do divadla vpadli na operační sál? Je to stále ještě tatáž věc, i když vytržená z kontextu a vystavená jen svému zevnějšku smyslovému, vjemu, zkoumání pod lupou? Věc samu osobě a její krásu poprvé odhaluje M. Duchamp ve svých ready- makes. Tím že přesune věc do galerie, ztrácí tato svou původní funkci a nabývá estetické hodnoty. Do galerií se přece nechodí sušit lahve, ale obdivovat krásu! Umělec tak provokuje diváka a jeho předsudečné nahlížení na objekty. Duchampovy ready-mades jsou tak i políčkem galerijní společnosti, jejíž zaměření jen víceméně povrchní, jakoby podle návodů, a jinak je ke skutečnému světu kolem slepá. Podobně by se daly vnímat i grafiky A. Warhola, jenže tady dochází k přenesení významu. Věc je věrně, ale stejně „zpodobněna“, tj. ztvárněna umělcem. Tato věc se navíc často ocitá v posunutém zpracování, například nadsázky, redukce, nebo glorifikace, takže tento posun působí jako reklamní tvorba³. Je lákavá a hravá svou barevností, je pro každého, je jí dost (sériové tisky). Masová dosažitelnost a obliba hraje na struny konzumu, což autor moc dobře ví. Svou okatou koketerií s divákem spotřebitelem hraje ironickou hru ve vztahu člověka a věcí. Ještě dále jde v tomto směru G. Segal. Ten přímo tvoří sousoší sádrových odlitků lidí, které instaluje mezi skutečné věci, vytváří pro ně „přirozená prostředí“ všedního dne. Jak ale potom poznáme, kdo nebo co je tím skutečným? Sádrový odlitek dělá z člověka výrobek sériového charakteru

³ A. Warhol původně pracoval v reklamě

a zároveň si ponechává pietní podobu „onoho“ určitého, jedinečného - individuality. Je jeho věrným otiskem, což bude tématem dalších kapitol.

Nyní se zaměřím na další ze základních pilířů mé úvahy, jímž je „prostor“ a „životnost či ožívání“. K životnosti věcí se dostáváme již na počátku 20. století. Právě do tohoto období spadá absolutní fascinace stroji a technologiemi, která uhranula mnoho tvůrců natolik, že je nechávají ožívat a jednat, jak výstižně ukazuje např. film *Metropolis* F. Langa z roku 1927. Živé a oživované věci se v umění objevují napříč celou škálou vývoje kultury (primitivní umění, Bosh, art brut apod.) většinou proto, aby jim umělec přiřkl nadpřirozenou funkci. Velmi časté je také antropomorfní ztvárnění věcí. U surrealistů je však věc nositelem jiného sdělení než jen „nadpřirozena“, má především evokovat, asociovat a zapojit podvědomé vnímání. Moderna má však vyšší ambice než přenášet podobu věcí, věci chce přímo „vytvářet“⁴ nebo ukazovat jejich skutečnou existenci – jejich hmatatelnost, možnosti jejich povahy. A tak k dalšímu zvláštnímu ožívání dochází například v kinetickém umění. Umělci se vzdávají klasických forem, zavěšují věci do prostoru a oživují samotné objekty pohybem. Prostor se tu dále nabízí k tomu, aby jej umělci ještě dále využili. Moderna je ale kritizující a dává najevo i nesouhlas, políčkuje společnost za svou ovčí necitlivou povahu. Umění mezi světovými válkami nese zneklidňující poselství, absurdity a zmaru, na něž reagují dadaisté svým „anti-uměním“, zesměšňující hrou. Po 2. světové válce reagují umělci na celkovou společenskou deziluzi buď hledáním nových řádů nebo existenciální výpovědí. Neodadaismus pokračuje ve svém starém tažení v novém kabátě. Tento „neo“ přístup zapojuje do umělecké tvorby věci a místa každodennosti, ve kterých je prostřednictvím nečekaného zvratu nacházena nová a jiná nejistota a jedinečnost. O krok dále ve zkoumání vztahu věci a člověka (jeho tělesnosti, prostoru) se nabízí další zneklidňující otázky, které jsou umocněné dilematy konzumní společnosti. Manipulace s věcmi, jejich užívání a to jak věci v blízkosti člověka o něm vypovídají je dalším velkým tématem umělců. Věci, které provázejí člověka na obraze či jiném díle, mají obvykle „popisnou a symbolickou hodnotu“. Je-li ale věc v hlavní roli nebo alespoň v roli rovnocenné s člověkem, objevují se otazníky existenciálního rázu. Člověk se s věcí ve světě

⁴ Gombrich, E. H.; *Příběh umění*: Argo, 1995, str. 584.

konfrontuje (G. Segal), vzájemně prověřují svoji společnou existenci ve světě – v prostoru. Mohou se ve vzájemném vztahu na jedné straně podporovat, na druhé straně ale také mohou vést tvrdý boj. Věci vystavené samotě volají po přehodnocení své funkce, poté co byly podrobeny novému studiu, dožadují se přiřazení nových funkcí a hodnot. Prostor, který věci dáváme, tak má velkou hodnotu, je místem její existence, potvrzuje její jedinečnost ve světě a zároveň, vstoupíme-li do tohoto prostoru, očitáme se v dialogu, ve vztahu k této věci.

Obr. 8 – D. Eddy: Volkswagen, 1971

Obr. 9 – T. Cragg: Roztroušená krajina, 1992

Obr. 10 – G. Segal: Dinner

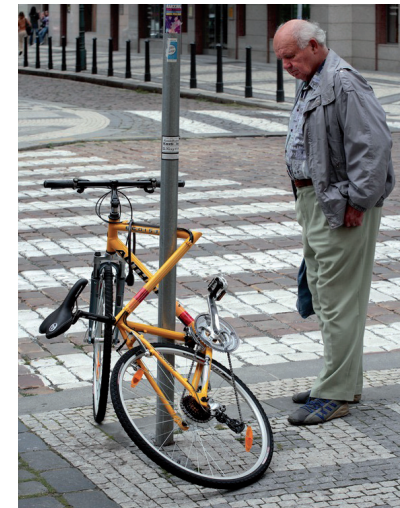
Věc se ve svém prostoru ukazuje a otevírá se divákovi. Od šedesátých let se tak setkáváme s „instalacemi“, které u nás vrcholí v době normalizace (Zd. Beran) v té existenciálnější podobě. Dnešním představitelem instalace by mohl být K. Kintera, který se dokáže s nadsázkou vypořádávat se všemi zmiňovanými dilematy ve vztahu k věci, ať už jde o problematiku konzumního způsobu života nebo otázku potřeby a nepotřeby. K zásadním prostředkům tohoto vyjádření patří „změna“ prezentovaná formou nadsázky, absurdity, či výměny rolí (oživování objektů atd.). V pozadí tohoto Kinterova někdy až „bavičského“ umu navíc bývá přesah dotýkající se i závažnějších konotací (existencialismu či metafyziky).

Obr. 11 – K. Kintera: My light is your light

Obr. 12 – K. Kintera: I'm sick of it all

Obr. 13 – K. Kintera:
Fatal Egoist No. 2

1.4 OSOBNÍ ROZMĚR VĚCI – POZŮSTALOST

1.4.1 OŽIVOVÁNÍ VĚCÍ A VZPOMÍNEK (OTISKŮ)

Uklízím a vypořádám se s minulostí, se vzpomínkami... věci, které zůstaly po „Něm“ (po dědečkovi), se ujímají nových rolí. Ožívují ve mně nové souvislosti a zároveň potvrzují minulost. Nebo jsem to já, kdo jim dává tuto novou hodnotu? Nastal čas PO-. Košile jsou složeny do úhledných komínků. A já stejně vím, že ačkoli ve mně vyvolávají zasutou vzpomínku, jak se jejich rukávy krabatí na „Jeho“ těle, je to minulost oddělená od tady a teď smrtí.

Věci patřící lidem, tedy alespoň některé z nich, jsou „zatíženy“ osobními hodnotami, které nejen jim samým, ale i přemýšlení o nich dávají další rozměr. Ony věci mají jakousi nadhodnotu, která převyšuje jejich původní funkci. Hranicí, na níž v mém případě dochází na příslovečné lámání chleba, je smrt. Smrt je dělicí čára toho, co bylo a co bude. Po-zůstalí (lidé) a po-zůstalosti (věci) prostě zůstávají v kolotoči času. Po-zůstalost je otiskem člověka, jakýmsi „corpus delicti“ minulého. Nejde ale o nějaký archeologický průzkum toho, co bylo, zajímá mě především způsob, kterým se ona věc otiskuje do mě samé a otisk, který po ní zůstává. Skrze osobní vzpomínku se zde vracím zpátky ke vztahu věci a člověka, přesněji řečeno k přitažlivosti, která umožňuje věcem vystoupit z pozadí směrem ke mně a znovu ožít. Je to ona animace – „tvůrčí oživující“ proces vycházející od subjektu (ode mě). V tomto smyslu používá tento pojem např. R. Barthes.¹ Animace je pro něj silou, jejímž prostřednictvím dává subjekt existenci objektu, protože právě objekt v sobě obsahuje ono elektrizující puntum, ač bez konkrétní intencionality. Věc mě do sebe vtahuje, protože já pociťuji. Moje pociťování ale zároveň objekt oživuje a tvoří jeho existenci ve mně.²

¹ Barthes, R.; *Světlá komora*: Fra, 2005, str. 26.

² Subjekt – „Já“ ve vztahu k objektu – „věc“ pociťuji (zrcadlení duše, lásky), tedy subjektivizuji, oživuji jej.

A právě tyto věci jsou pro mě vibrující hranicí mezi potřebou a nepotřebou. Věci, které zde byly pozůstaty (po-zůstalost) člověkem – jejich uživatelem, který v nich oživoval jejich užitek, stávají se v nové situaci prázdnými. Jakoby jejich fyzická podoba byla už jen náhrobkem jejich existence. V tomto momentu jejich původní upotřebení ustává (plní však ještě funkci důkazu toho, čím byly dříve, jako prázdnota džbánu³). Se zánikem jedné hodnoty se ale rodí jiná – individuální touha (potřeba sentimentální a pietní). Věc se stává zrcadlením/stínem toho, co se v ní otiskuje – existence blízké osoby ve světě. Věc jako otisk ve mně posunuje hranice časovosti. Ožívá skrze moji osobu a umrtvuje zároveň. Já (subjekt) jsem tvůrce (animátorem) i divákem.

Obr. 14 – A. Šimotová: Tvář

³ Heidegger, M.; *Básnický bydlí člověk: Das Ding: Oikoymenh*, 2006.

1.4.2 ORFICKÁ KRÁSA VĚCI

To, co je podstatou citu k zemřelému, nejsou určité vzpomínky na věci v jejich pevných tvarech a funkcích, ale naopak, je to právě jejich zahalení. Pocit, který nevynořuje z dálky, pocit z obrazu, který si nelze prohlédnout, jen jej tušit a milovat.

Jak již bylo řečeno, lze hranici mezi potřebnostmi a nepotřebnostmi nahlížet z mnoha úhlů pohledu, důležitou roli hrají podmínky tvořící situaci (časové, prostorové, individuální) a neméně důležitá je otázka člověka samotného či věci (její stáří, životnost atd.). Právě proto, že do úrovně potřebnosti zasahuje tolik dalších činitelů, je třeba se zaměřit na tu jednu jedinou, a tou pro mě byla rovina osobní (rovina individuálního nahlížení). Kromě toho, že z mé pozice bude tento pohled asi nejpříjemnější, troufám si tvrdit, že bude také nejméně pavědecký. Pakliže mám dále strukturovat koncepty, kudy se mé zkoumání a nahlížení ubíralo, je třeba odhalit titul této kapitoly, tj. Orfická krása věci. Proč orfická krása? Krása proto, jelikož je tím, co mě zasahuje, dotýká se mých citů. Krása také proto, že není povrchní, neprozrazuje, co je na ní krásného. Krása proto, že jde podle mého soudu o základ, ze kterého se odvozuje i ono Barthésovské punktum, zasažení, jež mi nedovoluje odtrhnout oči. A proč orfická? Protože jde o krásu pociťování, která mi nedává zapomenout, napomáhá mi skrze věci znovu prožívat intenci „Jeho“ a „mě“. Taková krása mě znovu vtahuje do rolí, osvojuje si mě, poutá jako konzumenta nebo spíš post-konzumenta (jde o vztah k minulému teď a tady).

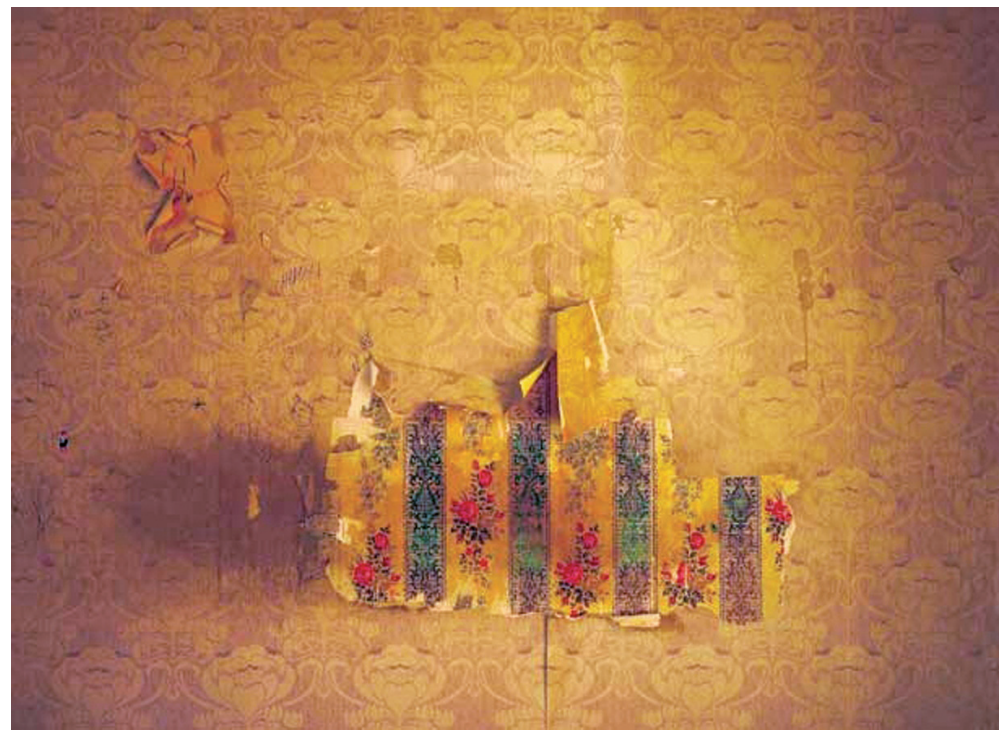
„Já“ oslovené orfickou krásou se stává divákem, který hledí za hranu věcí, kde se vynořuje krása jejich podstaty vztažené k určitému člověku – k „Němu“(dědečkovi). A tak se dostávám na samotnou hranici ožívání a smrti, na území orfické krásy. A stejně jako Orfeus, který se ubíral do temnoty pro svou krásnou a milovanou Euridiku, tak i já se nořím do vzpomínek a pamětí a z podsvětí své mysli vynáším znovunalezené věci - jejich obrazy (vzpomínky, existenci – vystání apod.). Stávám se lovcem věcí pro vzpomínky – pro jejich doteky, pro jejich obrazy, pro samotné „pouto“ a lovcem vzpomínek pro věci. Původní smysl a užitková funkce věcí se vyprázdnila a já se tyto věci snažím opět oživovat (možná také proto, abych sama nezapomněla). Jsem lovcem i básníkem (Orfeem) dědovy pozůstalosti.

Podstatou mé práce se tak stává cesta do hlubin, pohybování se na hraně minulého a přítomné existence věcí, vzpomínek, citů. Na této své cestě kráčím nejen po světlých úsecích studia (odborného zkoumání), ale také po úsecích zahalených do

stínu možností, intuice (citu). Není to pak jen hledání prvků, které mě zasahují. Nejde mi o „šok“, vytržení či kontrast, výkřik či upozornění. Jde mi o to, že věci, které vyvolávají ono Barthesovské punktum bytostně souvisí s láskou, tedy jsou celkem i ve své protikladnosti vlastní existence (popřípadě existence jejich potřebnosti). Toto punktum pak nespočívá v ničem jiném než právě v zahalenosti – „orfické krásě“. Cesta do hlubin se pro mě stává zároveň i cestou k podstatě. Vlastně nikdy nevím, co přesně z oné „tmy“ přináším a na světle se teprve obírám studiem těchto věcí. Zkoumám pocit, obraz, otisk v duši.

Obr. 15 – V. Boudník: Akce na Žižkově

Obr. 16 – Šimánek: Místo 9

1.4.3 TŘÍDĚNÍ, REDUKCE (HONESTACE, DEHONESTACE)

Známa místa, místnosti, známé věci, ale neznámé pocity - něco tu chybí a něco zase přebývá. Věci nejsou moje a přeci nejsou cizí. Předemnou stojí krabice, přepravky – a teď uklízejte, vyklízejte, třídte a vyhazujte, znovu rovnajte. Nešlo by to nechat, jak to je? Ne. Nešlo. Čas plyne, život běží, obrysy mizí. Jak třídit dědovu pozůstalost, jak srovnat vzpomínky?

Ve svém zkoumání potřebnosti a nepotřebnosti věcí se ocitám na hraně. Jsem obklopena věcmi, které balancují mezi dvěma možnými funkcemi. První z nich je uvozena citovostí, tj. věci, které uchováváme na památku, mají funkci, která vychází ze vztahu ke mně a ode mě. Zároveň v nich ale čteme i onu druhou funkci - původní, třeba praktickou, kterou plnily pro „Něho“. Hledám v pozůstalosti to, co mě zasahuje, nebo jsem možná sama zasahována věcmi, jejich podobou, skrytým životním příběhem, jehož jsou teď zhmotněním? Nevím.

Když stojíme před věcmi, jež patřily blízkému člověku, cítíme z nich otisk toho, jenž své věci už opustil. Cítíme otisk jeho blízkosti. Jak teď třídit tyto věci? Podle čeho? Patří ke svému prostoru, ale patří také k minulosti. Přítomnost se nezastavuje. Nezbyvá než nakreslit dělicí čáru mezi tím, co je potřebné a co ne. Jaká ale nastavit kritéria? Potřebné je to, co mi pomůže, či usnadní práci? Ale je to přeci také to, co mě poutá k sobě, co potvrzuje moji existenci, můj život a nejen můj – také „Jeho“ život. Dochází vymezením této dělicí linie při třízení věcí k „uctění“ něčí památky nebo k jejímu „zneuctění“? Proces třídění ale nutně nemusí znamenat honestaci či dehonestaci tříděného. Patří k němu uspořádávání otisků (obrazů) tak, že některé budou zapečetěny, aby se neztratily, zatímco jiným bude ponecháno vplout (nebo snad vyplout) do temnoty nevědomí a zapomnění. Otisk „Jeho“ bytí se může uchovat ve věci, ve vzpomínce, v obraze, pod zahaleným závojem paměti – v tušeném a nedořečeném. Otisk zůstává otiskem a jeho podstata se nemění.

Obr. 17 – A. Růžička: Hřbitovní kvítí, 2008

1.4.4 RVU

V minulé kapitole jsem se věnovala okolnostem, za nichž některé věci ožívají a jiné nikoliv. Jak ale vypadá samotný proces tohoto ožívání věcí? Nutnou podmínkou je v tomto případě především souvztažnost věci k určitému člověku, pomocí čehož je překonáván čas. Tento princip výrazově využívá např. existenciální proud výtvarného umění. Právě zde se objevuje člověk (tvůrce) jako individualita a jeho jedinečné prožívání či zážitek. Zprostředkování tohoto prožitku si ale vynucuje autentické provedení. Spontaneita či autenticita tvůrčího procesu a exponace výtvarného díla se odehrává buď v soukromém prostoru umělce, kde jsou věci (objekty, malby atd.) používány jako prostředník sdělení, nebo ve veřejném prostoru, kde umělec zapojuje sám sebe do přímé konfrontace s okolím (performance a akce).

Na hraně obou pak stojí umělci jako například V. Boudník, jehož nejznámějšími pracemi jsou grafiky (akční a strukturální), které přináší nejen reálný otisk věci, ale zároveň jsou výsledkem procesu, kterým chtěl tvůrce zprostředkovat umělecký zážitek doslova všem. Znamé jsou především Boudníkovy akce na Žižkově, při kterých poukazoval na všední krásu oprýskaných městských zdí. Prostor takové umělecké prezentace může výrazně podpořit sugestivní účinek díla, „vtáhnout diváka“ do obsahu sdělení. „Objekt“, zde instalace či prezentace uměleckého díla ve veřejném prostředí, je výrazným atakem na pozornost diváka, který v něm zanechává pocit „nejistoty“ jeho vlastního prožitku. Divák si odnáší zážitek z konfrontace, protože on sám se stává jeho součástí, ve vztahu s objektem – dílem má autentickou jedinečnou zkušenost společného dialogu. Jaký je ale dialog s věcmi, jež jsou vytrženy nejen z původního místa (prostoru), ale i z času? Jaké je rozmlouvání s pozůstalostí?

Věci, jež nesou osobní stigma pozůstalosti, mohou být interpretovány v rovině kultu, mýtu jako určité relikvie – jsou památkou na minulé, potvrzením minulého. Ad absurdum jsou to Cimrmanovy boty anebo ještě dále Leninovo mauzoleum. Osobní věci jsou podrobeny hodnocení. Obvyklým vítězem takovéto „kultovní“ prezentace bývá totalita uměle vytvořeného mýtu, jejímž úkolem je doprovodit „věci“ tím správným příběhem. Věci jako nositelé mýtu, pak ale téměř přebírají podobu člověka. (Jak například poznáme Napoleona bez klobouku? Klobouk má navíc popisnou funkci – demonstruje sounáležitost vojevůdce s jeho vojskem.). S kultem se ale pojí ještě další rozměr věcí, a tím je „mystika“.

Té se ve své tvorbě dotýká mnoho umělců prostřednictvím obřadnosti a tajuplné iniciace v procesu tvorby, či v průběhu její prezentace. Jisté obřadnosti při nakládání s věcmi při umělecké tvorbě se dotýká například J. Beuys, ať už nám na první pohled připadá, že věc honestuje či dehonestuje. Vzpomenu-li si na Heideggerovo chápání věci jako daru, „obětování se“, není divu, že dojde v jeho tvorbě i k naprostým destrukcím objektů. Přesto takovou akci nepovažuji za demonstraci násilí, negativního hodnocení či zmaru. Také Beuysova fascinace tukem, plstí a sírou, materiálem, jenž v moderní západoevropské kultuře už neasociuje nic libého nebo svátečního, má ambivalentní rozměr mezi původností kultu v ryzí podobě a destrukcí, dehonestací.

Pokud se od kultu a obřadu se vrátím zpět k člověku jako jedinečné bytosti a k jeho jedinečnému prostředí, je třeba zmínit další významné umělecké koncepty. Mezi ně řadím například Kinterův projekt nazvaný *Plumbař*, který demonstruje tezi pevného vztahu (možná až závislosti) člověka na okolí zábavnou formou absurdního přehánění. Skromnější, ale snad o to působivější prezentací je Sozanského projekt *Sutiny* – z něhož mám na mysli především malby věnované tématu vězeňského prostředí M. Jirouse a J. Zahradníčka. Autorovi se podařilo vtáhnout člověka do obrazu, a to doslova. Obraz totiž divák sleduje ze stejné perspektivy jako zmínění vězni. K problému prostoru kolem nás se vyjadřuje například i J. Mančuška prostřednictvím své práce *Odlesk* z roku 2008. V jeho filmové instalaci se prolíná několik linií času (zachycený zvukový záznam všedního rozhovoru), prostoru (seskládané kusy nábytku obývacího pokoje), člověka (konfrontace autora a diváka) a díla (film, jeho odlesk v prostoru instalace). Odhaluje tak intimní prostor obývacího pokoje a intimitu přátelského rozhovoru, ale zároveň dochází k jakémusi „zmatení jazyků“ – vizuálního i mluveného. Nic není tak, jak jsme zvyklí, nábytek je na sebe naskládán a vytváří stěny k odrazům obrazu filmu a dokonce i v rozhovoru je patrné, že každý mluví tak trochu o něčem jiném. Demontrace neporozumění v komunikaci je umocněna právě „filmovou kulisou“, která se odráží do prostoru, právě tak, jak je běžné pro všednodenní večerní atmosféru u puštěné televize. Člověk je tak vězněm svého prostoru, věci v něm utvrzují naše vlastnění, naši existenci. Dál za stíny a odlesky našich jeskyní se jde cestou porozumění a toho je málo.

Obr. 18 – K. Kintera: Plumbař

Obr. 19 – J. Mančuška: Odlesk

Obr. 20 – J. Sozanský: M. Jirous, Cela

1.5 VĚC, OBRAZ A JEJICH STUDIUM – REFLEXE, REALIZACE, TÉMA

Doufám, že teoretický diskurs uvedený v předchozích kapitolách naznačil cestu, kterou jsem se při svém pojmání dané problematiky ubírala. Šlo mi především o to představit čtenáři možnosti uvažování, směřování a intence, které mě při realizaci ovlivňovaly. Základním tématem jsou věci, které zůstaly po blízkém člověku, které ve mně zanechávají živý/mrtvý otisk. Snažila jsem se popsat, co je ona přitažlivost, co je tou ambivalencí, která otevírá jednu věc dvojímu vnímání a prožívání.

1.5.1 BYTÍ A NEBYTÍ V OBRAZE

Vzpomínky mi běží v hlavě, nejsou to celky, filmy s pevnou dějovou linií, ale útržky, obrazy. Jsou to nedokonalé otisky zážitků. Některé jsou přikrášlené fantazií, dobarvené jako pouťový obrázek, jiné jsou jen matné, neurčité, co se nenechají ani prohlédnout, jen se připomínají. Ať se pohybují na této pomyslné ose jakýmkoliv směrem, nikdy nebudou obsahovat jistotu. Nejsou to záznamy minulosti, jsou to moje variace na téma vytvořené mnou a mým zážitkem. Nemohou se stát objektivní skutečností, dokumentem racionálního, logického studia.

Vzpomínky jsou totiž proměnlivý obraz z písku přesýpacích hodin, kterými já otáčím. Mé vzpomínky jsou obrazy, mé obrazy jsou nová tvář minulého.

Jaká je „existence“ namalovaného? To co je namalované, se oživuje ve vztahu k člověku, jak tvorbou, tak tím, že „jest“ zpodobněním toho, co člověk „jímá“. Obraz odráží představu o ztvárněném objektu. Tvůrce „oživuje“, animuje. Objektem může být cokoli. Onen výběr tohoto cokoli je dán „za-ujmutím“(za- představuje minulost¹).

¹ Někde existovat musela, jestliže pojímá onu podobu, kterou takto čteme. Někde se musela nechat „osvětlit“ a být viděna, vnímána.

Je to přitažlivost k objektu. Ale zároveň, jak ve své přednášce *Das Ding* zmiňuje Heidegger, je prázdnota podmínkou pojmání. Stejně jako Heideggerův džbán musí být prázdným, aby mohl pojímat. To, co jej dělá džbánem, je právě prázdno, jež umožňuje obsahovat. Při tvorbě lze „ono“ ztvárnit právě tím, že jej „absentujeme“. Absence se odehrává stejně jako existence v přítomnosti. Pokud zaujme v obraze prostor prázdnota, je to rozdíl od nicoty, neboť prázdnota je v jednotě s plností.² Věc se věcní tím, že se daruje, obětuje. Věc je v záběru našeho zaujmutí a my k ní jsme ve vztahu „očekávání“. Onen vztah člověka k věci ji oživuje, „věcní“, protože věc v tomto vztahu má nějakou funkci „očekávání“. Tato člověkem přiřazená funkce věci je ve smyslu u–potřeby. Člověk očekává, předpokládá, že mu věc něco poskytne a v tomto poskytování (darování) předurčuje potřeba jejich vzájemný vztah. Darovat³ nelze bez toho, aby se „ono“ nedostalo do naší blízkosti, abychom se ho neujímalí ve svém vědomí (či podvědomí). Co z klacku dělá hůl? To, že člověk do klacku vkládá svou potřebu „podpory“. To je onen vztah vzájemného působení (bez potřeby by z klacku nebyla hůl, neoživila by se v něm hodnota „další věci“). Mohla by se věc věcnit, aniž by nebylo jejího vztahu k člověku? Jak by mohla věc–džbán pojímat, nalévat a darovat a ve své plnosti snoubit Heideggerovo součtveří (božského, smrtelného, zemského, nebeského), kdyby nebylo člověka a jeho vztahu k ní? To, jak věc vidíme, chápeme, používáme, není jistota skutečného, že věc je a má tuto

² (absencí zaplnění je vlastně potvrzována plnost)

³ Heidegger ve své přednášce *Das Ding* uvažuje o džbánu a o tom, co jej džbánem činí. To, co dělá džbán džbánem, není jen podoba, kterou vidíme tady a teď. Ono „džbánování“ džbánu spočívá v pojmání. Ono pojmání má dvojznačnost – pojmání při přijímání nalévaného, jeho shromažďování a vylévání, které je džbánu předurčeno. Přitom podmínkou toho, aby džbán mohl pojímat, je jeho prázdnota. Věc se uskutečňuje člověku v tom, že se stává prostředníkem „daru“. Darem je míněno to, co člověku poskytuje, a co člověk může poskytovat. Heidegger dále skrze metafory džbánu a nápoje (vody a vína) – propojuje význam daru jako propojení nebeského a zemského a božského smrtelného. V onom „darování“ lze interpretovat i vztah člověka. Člověka k věci i k druhému, případně jinému (božské). Věc je prostředníkem, jenž spojuje tyto cesty. Dostává se do zájmu člověka, „intencionalizuje ji“, vstupuje do jeho horizontu. Vnímání věci – je jakýmsi uvlastňováním věci – věc je v blízkosti člověka.

podobu. Je to představa⁴ člověka, jak se jeví „věc“ našim smyslům. To jak svět nazíráme, je podmíněno naším Já (vůlí), ale ani to není přesné. Lépe to vyjadřuje Hegel: „*Existence je z důvodu vzniklé bytí*“.⁵ Důvodem Hegelovy dialektiky je přítom podstata. K té se dostáváme odstraněním všech nánosů, jež tuto podstatu zastírají. A tady se právě mé pojmání odklání, v mé studii jde totiž především o tyto „nánosy“, které působí ve filosofii spíše zhoubně, jako kýč. Mně ale nejde o podstatu, univerzum, dílo oproštěné od vůle. Jde mi o „moje zasažení“ - o obraz věcí, které mě vztahují do světa jiné časovosti. Nejde o věci, ale jejich jedinečný otisk ve mně jako jejich čtenáři, posluchači, divákovi. Jde mi o otisk a představu o věci, jež se mě dotýká nebo spíše o prožitek z této blízkosti.

Obrazy z prožitku věcí balancujících na hraně minulosti (vzpomínky) a přítomnosti oddělené smrtí. Věci, jež jsou v mé blízkosti pro osobní cit. Prostor, který se mi poskytuje v obrazech, není tedy jen prostorem pro relativizování toho, co jest a není, ale především prostorem k vyjádření pocitu, který je v jejich pozadí.

⁴ Představa – na rozdíl od „zdání“ nemusí být klamná, fantaskní.

⁵ Hegel, G. W. F.; *Logika*. Bratislava: SAV, 1961, str. 170.

Obr. 21-22 – P. Nikl: Chlapec s medvídkem; Malý Sebastian

1.5.2 RVU

Chybění a prázdnota v umění jsou prostředky, jichž se využívá obvykle v existenciálním proudu. Nelze totiž pociťovat „chybění“, pokud předtím nepředpokládáme existenci. Chybění a prázdnota jsou také jedním z prvků „znejistující funkce“ stejně jako třeba výměna či lépe změna rolí, proporcionality nebo životnosti. Notná dávka znejistění nutí diváka hledat pevný bod, reflektovat co zná a ověřovat. Je tedy jistým pošouchnutím k zamyšlení. Jakými výtvarnými prostředky je jí dosahováno?

Třeba právě prázdnota se projevuje absencí jasného výrazového prostředku (linie, barva, kompozice) nebo absencí konkrétního tvaru, objektu. Těmito dvěma způsoby se vyjadřuje většina tvůrců nové figurace. Jako ukázkou v malířském projevu jsem vybrala díla z tvorby G. Bazelitze a poměřila ho s tvorbou J. Špaňhela a J. Válové. Nejde tu sice o stejná témata, ale mně šlo především o demonstraci proměny na základě rozrušení jednotlivých vrstev výrazových prostředků klasických technik.

Obr. 23 – G. Bazelitz: Wackelstuhle

Obr. 24 – J. Špaňhel: Lustr

Obr. 25 – J. Válová: Projekt města

Kromě tohoto směru se prázdnostě věnuje i řada dalších umělců, jejichž formy vyjádření nepracují sice s malbou či kresbou, ale s jinými prostředky vizuálního znázornění (záznamu). Z nich bych ráda jmenovala například I. Kabakova a jeho ionizaci pokrokové doby v kontrastu s realitou obyčejného života. Prázdnota na nás mluví intenzivněji, protože nám dává prostor pro vlastní „domalování“ – dotvoření. Tím je takový obraz více „náš“ – přitahuje si nás k sobě tím, že my jsme se se svou vlastní představou stali spolutvůrci.

Obr. 26 – I. Kabakov:
10 Characters, 1988

Obr. 27 – A. Nikitinová:
Čtyři, ze série Dělníci, 2007

1.5.3 VĚC, OBRAZ A INTERPRETACE

Konkrétní zážitek dotyku, pohledu na věc, která mě k sobě vztahuje, mi otevírá nový svět. Svět bezčasí staronových obrazů a jejich příběhů. Jak jim rozumět? Je třeba jim rozumět? Původní řeč „zpodobněných“ věcí byla řečí života, který pominul s dědovou smrtí. Tyto věci jsou objekty i vlastními stíny, jejich řeč je ozvěnou, odrážejí se v novém prostoru mých myšlenek a představ. Je třeba naslouchat ozvěnám?

Pokud vnímám věc, vnímám ji smysly. Vytváří v mém vědomí obraz, který mi zprostředkuje. Těžko však oddělíme takto získané informace od toho, abychom se ubránili po-citům. To, co vnímáme, vždy nějak prožíváme a hodnotíme. Filozof Hermann Schwarz rozlišuje „species impressa“ (tedy vnitřní obrazy vnímaného předmětu) od „species expressa“ (vnější obrazy vnímaného předmětu), protože se domnívá, že vnitřní obrazy jsou ovlivněny médiem a případnou indispozicí smyslových orgánů. Jinak řečeno „species impressa“ nemusí být vždy chápána jako legitimní zdroj poznávacích jistot.⁶ Tedy informace, které sestavují představu - obraz o objektu, pak nejsou dokonalým otiskem „fyzické reality“, ale možná myšlenky, které vytvářejí obrazy této skutečnosti, jsou jen otiskem lidské vůle. Jsou to obrazy, které se v nás „přemalovávají“, a na kterých ulpívají další nánosy nových zážitků, pocitů či zapomnění. Deformujeme tyto otisky na základě prožívání těchto vjemů. Vnímám⁷ věci (objekty), dostávají se ke mně a ve mně se usazují jejich otisky (podoby a představy). Stávají se z nich sedimenty mého vědomí a podvědomí a znovu se vynořují se závojem prachu (času). Při tvorbě, která sama v sobě nese onen „oživující proces“, dochází k „vydávání se“ stejně jako v komunikaci – tj. cesta ke druhému⁸.

⁶ Hogenová, A: *K problematice pozadí a figury*.

Dostupné na WWW: <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/epistemology/Hogen1-98.htm>>

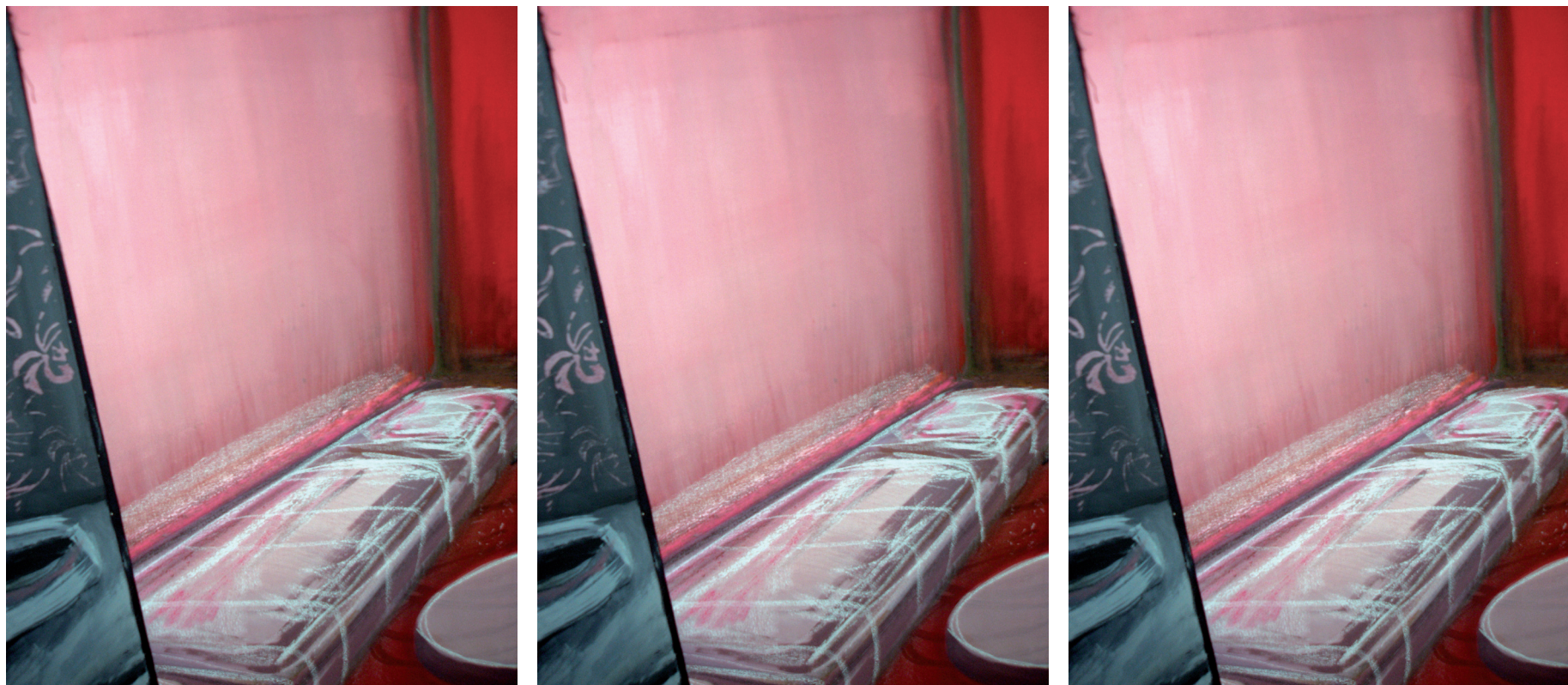
⁷ „v“ – v sobě nese směr k nitru, dovnitř; „nímám“ – jमत = brát si k sobě, tedy jisté „uvlastňování“ .

⁸ Lévinas, E; *Čas a jiné*. Praha: Dauphin, 1997.

Vy-dávám⁹, vy-tvářím. Pokud je při komunikaci se světem oním médiem obraz (plní funkci zprostředkovatele dávání se), je čtenáři obrazu jasně dána hranice vnímání – totiž, že obraz je sám o sobě věcí a ožívuje se pouze ve vztahu k člověku.

Možností komunikace mezi věcí, člověkem a obrazem je ale celá síť. Uvažovat lze například i z pozice „obrazu“. Na jedné straně to může být komunikace tvůrce a obrazu, jež má sama o sobě dvojí význam: jeden, kdy tvůrce při tvorbě „potřebuje“ nejprve představu, myšlenku, nutkavost a druhý, kdy obraz „ob-ráží“ podoby této představy - tedy samotná realizace. Touto realizací je „ztělesněna“ podoba tvůrčovy představy nebo nutkání, jež se dává do světa. Toto dávání se je cesta k druhému - „komunikace“. Na této druhé straně komunikace (obraz – člověk) se z vnějšího světa objevuje nový pohled, pohled „diváka/čtenáře“. Obraz je objektem interpretace. Interpretace v sobě obsahuje vysvětlení i ztvárnění. Interpretace se stává v mysli „druhého“ dalším dvojitým obrazem. Tím prvním je otisk, představa o stávajícím. Tím druhým je pak obraz, který v nás tato představa evokovala. Interpretace ale není jasným předpokladem rozumění. Rozumění předpokládá rovnocenný vztah, který vychází z podstaty „sdílení“ na základě jeho intence vztahující se ke světu jako celku. Rozumět nelze část, rozumět lze pouze celek v jeho komplexnosti a jeho podstatu, z níž vychází. To, čím se obraz stává (existování) při interpretaci je jen v čase teď, interpretace je tedy pomíjivá. Pokud tedy interpretujeme, nerozumíme, ale „přemýšlíme“- „vysvětlujeme“ vý-jev, podrobujeme jej studii (dékódujeme jej). Co je pak hlavním komponentem díla? Je to obsah a forma a těm se věnuji v dalších kapitolách.

⁹ Vy-dání se = vy – ve smyslu vyvstání z předešlého (zkušenosti, zážitku, pocitu v tomto případě).

Obr. 28 – ukázky vlastní tvorby – pracovní fáze, duplikace

1.5.4 RVU

Fascinace věcí oslovila mnohé umělce. Někteří ponechávají věci její „původnost“, realizují její podobu ve vší své kráse a tomuto tvaru podřizují svou uměleckou tvorbu. Věci je připsána taková hodnota inspirace, že další dořčení je téměř zbytečné. Přenášení podoby věci nebo její existence se odráží jak v tvorbě B. Kolářové či E. Kořátkové, tak i nových dadaistů. Na druhé straně jsou pak tvůrci, kteří podobu věci přenášejí do své tvorby v pozmeněném tvaru. Nechávací ji prostupovat svým vnitřním zrakem a představivostí. Věc je leckdy jen inspirací pro znázornění sdělení, jde jim o citový osobní obsah, o jakousi výpověď, která tu je na prvním místě. Věc je jen prostředníkem výpovědi takového obsahu, dotváří atmosféru. Autor zároveň v obraze dává hlavní prostor věci, protože bez její existence, inspirace, by nebylo sdělení tím, čím je. Tvarosloví se tak podřizuje obsahu a osobní výpovědi. Opět bychom mezi takovéto umělce mohli řadit spoustu stoupenců nové figurace, ale protože kormidlo této tvorby drží jejich Já v dialogu s divákem, tvorba se neustále mění a nabývá neustále nových podob. Prostředky a formy jsou sice pokaždé jiné, ale vždy jde o osobní sdělení. Sevření do nějakých škatulek by asi sotva snesli. Asi nejosobnější a nejupřímnější sdělení ve vztahu k věcem nabízí art brut. Ale to už je na jinou studii, kde bychom museli jít cestou totální fascinace a dokonalého až manického nastudování, jakou by si tento jedinečný přístup zasloužil.

Obr. 29 – Arman:
Infinity of typewriters

Obr. 30 – B. Kolářová: Abeceda

Obr. 31 – E. Kořátková:
Domáci vězení z cyklu
Ze školy

1.5.5 VLASTNÍ TVORBA – OBSAH A FORMA

Vlastní tvorba je dialogem mezi mnou a pozůstalostí. Touto pozůstalostí jsou věci všech možných významů a podob a především je to pozůstalost jako pocit. Snažím se zachytit prázdnotu plnosti a plnost prázdna, nic víc. To je pozůstalost, která mi zůstává, pozůstalost, kterou prostupuji studiem v procesu malby. Prázdnota a plnost je jak v banalitě obsahu námětů, tak i ve formě zpracování. V malbě jsou to interiéry a zátiší, v instalaci je to úklid, třídění. Celek však produkuje jisté zmatení. V instalaci se objevují obrazy (malby), které na místo skutečných věcí zahalují velkým igelitem. Neví se, proč jsou zakryté, jestli jsou nehotové nebo jestli se čeká na stěhování, výmalbu pokoje nebo něco podobného. Divák si pak může pokládat stejné otázky jako já, proč jsou to zrovna tyto věci přenesené do malby a jak s nimi dále nakládat. Je to místo, které působí jako vytržené z kontextu, tak jako věci z pozůstalosti najednou ztrácí kontext ke světu, který tvořil člověk, jemuž patřily. Při instalaci bych ráda dosáhla atmosféry klidu, zastavení, bezčasí. Měl by to být prostor k otázkám, není to věta, zpráva pro diváka, ale pouze pomlka a pauza k zastavení (zamyšlení).

1.5.5.1 VĚC V OBRAZE – DVA CYKLY MALEB

K věci v obraze lze přistupovat různými způsoby podle toho, co bude hlavním kritériem studia. Vnímání věci v obraze lze primárně rozdělit na to, jakou roli ona věc v obraze má, jestli hlavní nebo vedlejší. V mých obrazech se protínají obě tyto roviny. Věc v hlavní roli se objevuje na „černém cyklu“. Zde však nejde o věc jako takovou, ale o její zachycení jako objektu vynořujícího se z temnoty. Tato věc je čímsi, co sice má celkem jasný tvar, ale bez pevného bodu v prostoru jako by pozbývala smyslu. Prostor je zde nahrazen temnou černí a jednoduchým otiskem válečku. Potisk vzorem válečku navozuje nejasný pocit původního prostoru, domova, který se zkrášluje, dekoruje, ale již pozbyl své pevnosti struktury v toku času. Stala se z něj tapeta jaksi nepatřičná, stará a sentimentální. Na druhé straně pak stojí „světlý cyklus“, kde věci „zanikají“ v prostoru. Ačkoli jsou „patřičně“ uspořádané, v obrazech přeci zůstává nepříjemný pocit nicoty, neúplnosti, prázdnoty, bezčasí. Potvrzují se mi proměnné potřeby věcí, které závisí na třech kategoriích (člověku, času a prostoru) viz kapitola Proměnné člověka, místa, času.

Obrazy nejsou dokonalými malebnými studii věcí, odráží stíny reality otištěné do vzpomínek, do mého pociťování. Převládá barevná i tvarová redukce. Deformace prostoru a tvaru. Nikoho neprovázím pamětním místem a neukazují relikvie. Malba je tvůrčí proces jako vydání se na cestu, otevírám horizonty vědomého a tušeného. Zpředměťuji pocity – jako obrazy věcí ve mně. Ač jde o stále stejný pocit, vyjadřuji jej jak kolísáním mezi „honestací“ a „dehonestací“, tak i kolísáním mezi patosem a všedností. Tyto dva obsahy by měly splňovat obě formy prezentace – malba i instalace.

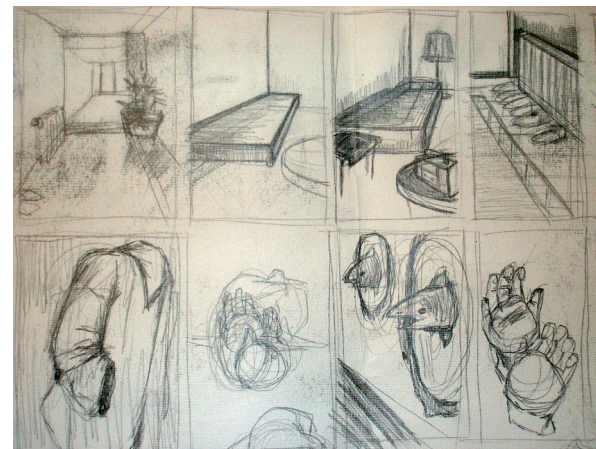
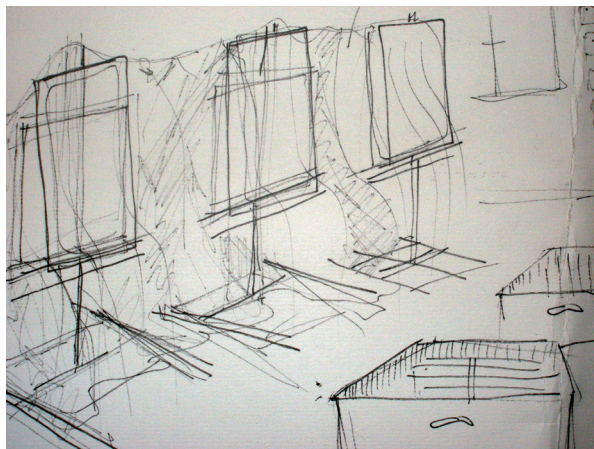
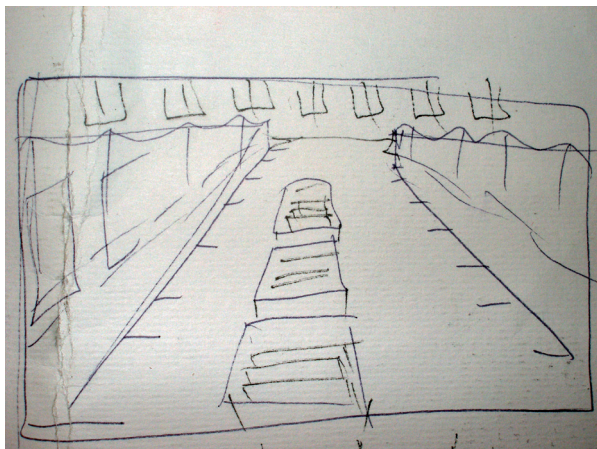
Obr. 32 – vlastní tvorba – realizace: Věci, které potřebuji/nepotřebuji

1.5.5.2 OBRAZ A JEHO MÍSTO (INSTALACE)

Co znamená instalace? Instalace - umístění, uspořádání nebo také zařízení, zařizování.¹⁰ V uměleckém jazyce se tento pojem objevuje spíše ve významu uspořádání v prostoru jako způsobu vyjádření. Skrze toto uspořádání (obvykle věcí v prostoru) umělec řeší i způsob komunikace s divákem, který je prostoru vystaven, stejně jako prostor jemu. Jde o funkci jakéhosi vtažení diváka do „scény“ (kterou vytvořil umělec). Toto vtažení má obvykle za výsledek zvnitřněnější zážitek diváka. Osobně používám instalaci ne jako hlavní vyjadřovací prostředek, ale jako prostředek rovnocenný malbě. Instalace a malba by se měly vzájemně podporovat.

Instalace maleb navozuje „situaci“ třídění, úklidu a zároveň mi umožňuje být ve skrytu, ponechat si „tyto vnitřní obrazy vnějšího“ v částečném soukromí, v zahalenosti. Pásky instalovaných obrazů na stojanech tvoří stěny, stojany asociují „nedořečenost“ a stěny vytvářejí svůj vnitřní prostor. Vše je zahalené igelity jako při vyklízení nebo malování. Obrazy jsou viditelné, ale nejsou zcela zřetelné (soukromí obrazů). Ve vnitřním prostoru instalace, mezi jejími stěnami, jsou na zemi rozmístěny různě zaplněné krabice. V nich jsou „útržky vzpomínek věcí“, které se jaksi „nehodily“. Převážně to jsou malby bývalých interiérů a objektů v nich, které vznikaly na základě fotografií a mých vlastních vzpomínek na dědův život a doby před „úklidem“. Jsou nevrátne ve svém zpodobnění a většina z nich již v této podobě ani neexistuje. Je ale dost možné, že v této podobě ani nikdy neexistovaly. Teď jsou tu uloženy k úklidu, k vyhození.

¹⁰ Petráčková, V.; Kraus, J.; a jiní; *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2000, s. 336

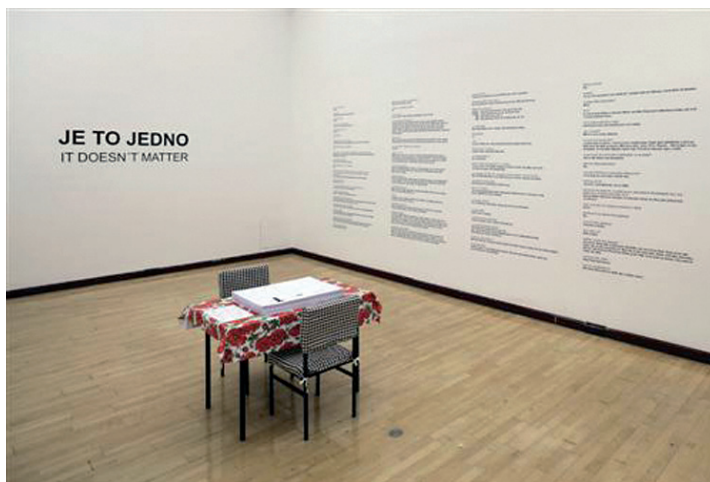
Obr. 33 – vlastní tvorba – skici k instalaci

1.5.5.3 RVU

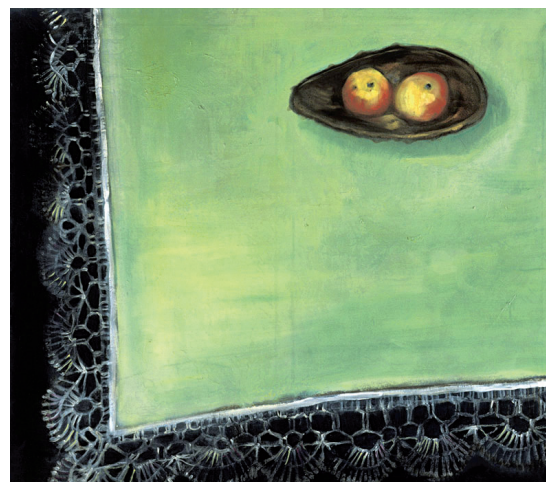
Základní otázkou pro umělecké vyjádření je konfrontace prostoru, objektu a subjektu. Jak komunikovat s okolím? S touto otázkou se skvěle vyrovnal J. Koshut¹¹, který ve své instalaci třikrát zobrazuje židli. Jednou je to židle v kódu slov, psaná (definice ze slovníku), podruhé jde o židli vyfotografovanou a třetí židle, je židle reálná (fyzicky hmatatelná, běžná židle). Tři podoby židle se spojují v jednotu její existence a potvrzují ji nejen v její hmatatelné podobě, ale i v obsahové rovině. Zaměříme-li se více na rovinu osobní hodnoty věci, hodilo by se zde upozornit především na práci K. Šedé a její „sociálně“ laděné výtvarné projekty. K tomu, kam se snažím směřovat své sdělení já, tedy k hledání podstatného a ohlížení se za minulostí, se snad blíží její projekt *Je to jedno*. Zásadní rozdíl je ale v tom, že K. Šedá pracuje především se sociální rovinou. Na rozdíl ode mě do tvůrčího procesu zapojuje babičku, která autenticky přenáší vzpomínky na svou minulost, na věci které znala z práce. Tyto věci dávaly smysl jejímu životu. Projekt K. Šedé tak byl nejen velmi silnou výpovědí o tom, jak věci vidět, jak je vnímat a interpretovat, ale i o tom, jak zapojit babičku do světa skrze její vlastní tvorbu (tím, že se přestala nudit a realizovala se).

Pokud jde o malířské zpracování, dala by se najít jistá podobnost s mojí prací například v inspiracích a námětech, které se objevují v tvorbě A. Růžičky a V. Soukupa, ale nerada bych tu tvořila oslí můstky. Událost ztracení nebo nové skutečnosti po ztrátě blízkého, kterou jsem se nechala inspirovat, se dotýká asi každého.

¹¹ Obrazová ukázka v kapitole: 1.2 Věc a její studium, s. 18.

Obr. 34 – K. Šedá: Je to jedno

Obr. 35 – V. Soukup: Dora

1.5.6 OBRAZ A JEHO NE-POTŘEBNOST

Obraz, ať už má nebo nemá kýžené sdělení, zůstává stejně stále „věcí“ a jako takový se dostává na misku vah potřeby a nepotřeby. Tím se dostáváme vlastně na začátek všech zmíněných úvah a kolotoč se může roztočit nanovo.

Obr. 36 – vlastní tvorba – dokumentace obrazů (v procesu práce)

2. DIDAKTICKÁ ČÁST:

2.1 ÚVOD DO DIDAKTICKÉ ČÁSTI:

Při pedagogické praxi ve výtvarné výchově jsem si rozdělila hlavní téma „Věci, které potřebujeme/nepotřebujeme“ na čtyři základní oblasti dané problematiky, které jsou velmi blízké úvahám o daném tématu v první části práce. Těmito oblastmi jsou: studium věci; věc a člověk; věc a obraz; ekologická rovina věci.

Každá z těchto obsáhlých kategorií nabízí celou řadu možných zpracování. U studia věci se samo nabízí klasické studium předmětů – tedy zátiší. To jsme však dále v rámci výuky rozpracovávali do různých možností, jak formálních tak obsahových. Proměnu věci v rámci její životnosti, podmínky zrodu věci a jejího zániku jsme se snažili odkrývat jak samy o sobě (v procesu výroby), tak i v souvislostech k člověku. Nezůstávali jsme ale jen v zaměření na člověka a společnost (což bylo speciální náplní druhé oblasti), ale snažili jsme se proniknout k vazbám na okolí, k životnímu prostředí (čtvrtá oblast), čemuž pomáhala i nemalá motivace ze stran ekologických hnutí, které každoročně vyhlašují několik výtvarných soutěží. Jednou z nejkompexnějších oblastí, která prostupuje všemi ostatními, však byla třetí v pořadí zaměřená na „věc a obraz“. Zde jsme se snažili nejen zmapovat různé funkce¹ obrazu znázorněné věci, ale snažili jsme se také obraz slovně interpretovat a kritizovat. Tento přístup si pak sám řekl o propojení s mediální výchovou, díky čemuž se nám přirozeně otevřely i možnosti využití dalších médií (video, ilustrační fotografie apod.), na kterých jsme si pak mohli procvičovat rozpoznávání manipulativních sdělení. Tuto metodu kritického vhlédnutí, neboli „dekódování obrazu“, jsme pak opakovaně používali jak při hodinách dějin výtvarné kultury nebo užité tvorby, tak i při finálních prezentacích vlastních prací.

Při práci s dětmi jsem se ale vyhýbala tématům své vlastní realizace, jež je zaměřená na osobní intenci k věcem po mém dědečkovi, protože je považuji za příliš osobní. Hrozilo by také nebezpečí zasáhnutí nějaké citlivé zkušenosti dítěte apod., kvůli čemuž bych se z důvodů mé nedostatečné odbornosti mohla ocitnout ve špatné pozici kvaziterapeuta a dětem tak ublížit.

¹ funkce popisné, symbolické, kritické (sociálně aj.), expresivní atd.

2.2 CÍLE DIDAKTICKÉ ČÁSTI

Obecné cíle: Osobnostně-sociální rozvoj.

Témata a výuka byly zpracovány v rámci RVP s propojením na průřezová témata, tedy globální a interkulturní výchovu. Zpracování průřezových témat napomáhá žákům otevírat širší horizonty poznání a perspektivy života, seznamuje je s možnostmi, které jim tento prostor poskytuje. Globální výchova podporuje ve vědomí a jednání žáků tradiční evropské hodnoty, k nimž patří humanismus, svobodná lidská vůle, morálka, uplatňování práva a osobní zodpovědnost spolu s racionálním uvažováním, kritickým myšlením a tvořivostí. Přínos průřezového tématu tak přispívá k rozvoji osobnosti žáka v oblasti vědomostí, dovedností a schopností. Přesněji řečeno rozvíjí a integruje základní vědomosti potřebné pro porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy (to znamená, že se prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů, nabourávají se stereotypy, předsudky či se zvyšuje citlivost vůči jejich možnému vzniku a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech).

Tím se přirozeně dostáváme do oblastí problematiky multikulturní a interkulturní výchovy. V oblasti postojů a hodnot průřezového tématu interkulturní kompetence se předpokládá rozvoj osobnostně-sociální, který je pak předpokladem žákovy orientace v životě v dnešní různorodé společnosti a uspěchané globální době. Interpersonální vztahy a jejich prožívání jsou často doprovázeny nedorozuměními, komunikačními šumy a špatnou interpretací vzorců chování. Výtvarná výchova za využití těchto průřezových témat může pomáhat vybudovat si kompetence, které takové překážky překonávají. Za tímto účelem mi k motivaci a aktivaci studentů v prvním roce praxe na Gymnáziu v Čelákovcích posloužily metodické listy z programu Varianty od společnosti Člověk v tísni. Tyto metodické listy byly zaměřené na problematiku globální a multikulturní. V druhém roce jsem zase využívala více artefaktických cvičení a inspirovala se možnostmi výchovy zážitkem, abychom se dostali blíže k problematice intrapersonálních a interpersonálních vztahů.

Uplatnění těchto témat v mé diplomové práci bylo nasnadě, neboť věci jsou přirozeným otiskem dané společnosti. Mohou tak skrze různé pohledy na svět (viz průřezová témata) odkrývat svoje další hodnoty, které zasahují jak do oblastí sociálních

či duchovních, tak i do těch čistě materiálních. Staly se pro nás přirozeným nositelem informací a možností vnímat bohatost všedních podnětů ve svém okolí. Taková otevřenost „Já“ ke světu je hlavním zdrojem pro umění a rozvoj vlastní kreativity.

Hlavní ambicí výtvarné výchovy je pak to, aby se člověk naučil chodit po světě s otevřenými očima a vnímal okolí jako inspiraci nebo aby poznal možnosti vizuálního vyjádření (což samo o sobě vede také ke zdokonalení komunikace). Ve výše vymezených tematických oblastech se tedy dále dá rozpracovat škála dílčích specifických cílů, které se vzájemně prostupují a ovlivňují. Konkrétně to jsou:

- Sociální problematika: sounáležitost a vymezení se člověka (jednotlivce) ve společnosti.
- Komunikace, interpersonální vztahy.
- Problematika médií: kritické myšlení, vyhodnocování informací a zdrojů apod.
- Člověk a jeho okolí – hmotná kultura jako otisk společnosti.
- Člověk ve vztahu k věci – potřeba, závislost, objektivizace subjektu atd.
- Ekologický rozměr problematiky současného světa ve vztahu člověka a věcí.
- Možnosti interpretace, kritika a hodnocení.

2.3 TEMATICKÉ OBLASTI A JEJICH REALIZACE V PRAXI

2.3.1. TEMATICKÁ OBLAST „STUDIUM VĚCI“

Do této oblasti spadají práce zaměřené na studium věci, její tvarovosti, možnosti zpodobnění a estetické hodnoty. Dále se zde snažíme nahlížet z pohledu věci, jaký je její vývoj (vznik a zánik) a podmínky závislosti věci na okolí, aby plnily svůj úkol „věcnění“². Tím se sice již přibližujeme druhé oblasti, ale na rozdíl od ní se teď zaměřujeme na věc jako takovou.

A věc má v tomto ohledu hlavní roli oproti okolí či subjektu. Vše se jí v tomto studiu podřizuje.

² Heidegger, M.; *Básnický bydlí člověk: Das Ding*. Oikoymenh, 2006.

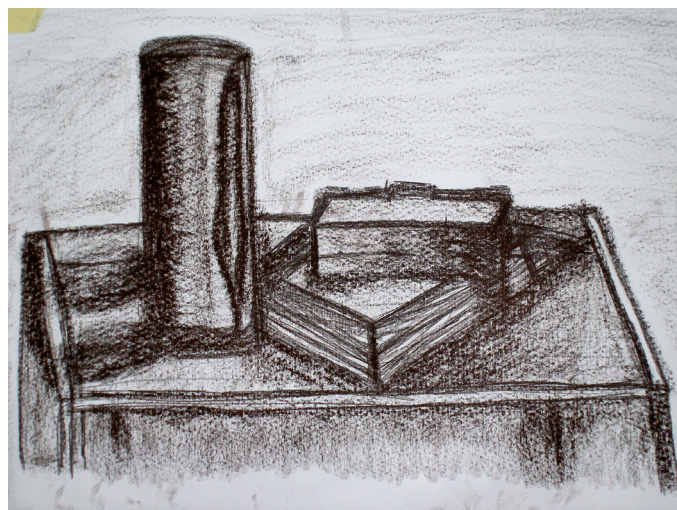
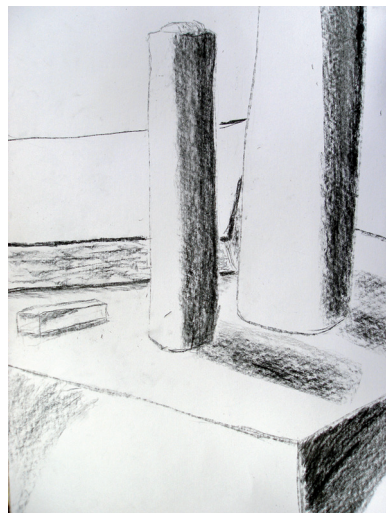
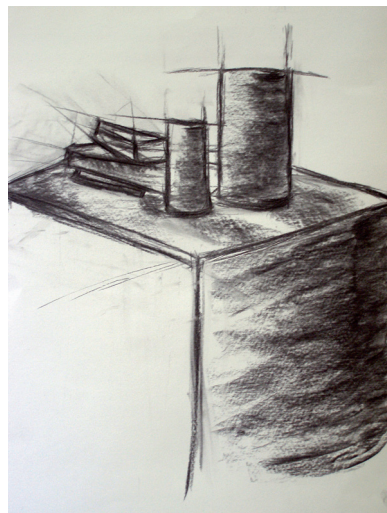
REALIZACE V PRAXI

VN: Zátiší

Realizováno ve skupině: kvarta 2008, I. A. 2008.

- Obsah: studijní kresba zátiší, vycházíme ze základních znalostí perspektivy a z tvarové redukce, postupně propracujeme kresbu do konkrétní podoby.
- Technika: kresba uhlím a hlinkou na balicím papíru.
- VP a cíle VV: seznámení s klasickou studijní kresbou, tj. hledání a konstruování základních tvarů v prostoru, práce se stínem. Snažíme se studovat především tvar, prostorovost, vybrat „zajímavý“ pohled, odhalit krásu všedních předmětů.
- Motivace: ukázky děl mistrů a využití základních geometrických tvarů – těles (zapůjčeno z matematického kabinetu).
- Postup: samostatná práce.

Začali jsme seznámením se studijní kresbou. Pravidly perspektivy, stereometrie, odměřování. V první motivační fázi studenti hledají podobnosti objektů – věcí ze zátiší s geometrickými tělesy. Dále lze pokračovat v motivaci výběru vhodného záběru zátiší tím, že si sestrojí jednoduché výřezové okénko v papíru nebo z prstů rukou „fotografický záběr“. Pokračujeme názornou ukázkou studijní kresby, tj. odměřením proporcionálních vztahů v prostoru pomocí špejle, prvními tahy - osami, rozložením předmětů a načrtnutím základních redukováných tvarů. Z těch dále vycházíme a propracováváme detailnější kresbou. Stíny si pomůžeme při konstruování objemu. Jednotlivé fáze průběžně konzultujeme. Závěrem zhodnotíme jednotlivá úskalí a u realizací si zrekapitulujeme dosažené zkušenosti.

Obr. 37-41 – kvarta: Zátíší, kresba uhlem a rudkou

Obr. 42-45 – I. A.: Zátíší, kresba uhlem

VN: Proměny zátiší

Realizováno ve skupině: seminář VV 2009.

- Obsah: studijní kresba zátiší, expresivní kresba, kresba poslepu.
- Technika: kresba uhlím na balicím papíru.
- VP a cíle VV: hledání možností výrazu od smyslového – procvičení studijní kresby - k expresivnímu a symbolickému. Studium výrazových možností, uvolnění ze schémat a objevování původních tvarů, které nám osobně (naší představivosti, našemu vnímání a vyjadřování) jsou vlastní.
- Motivace: ukázky z děl mistrů (od baroka přes expresionisty až ke kubismu, art brutu) – proměny uměleckého výrazu.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Ukázky děl předmětného umění od baroka po nové směry, které dávají důraz na jiné než smyslové vnímání. Jako první začínáme studijní kresbou podle viděného objektu zátiší (snažíme se propracovat světelně alespoň detail). Druhá kresba je expresionistická, uvolnění formy, vyjadřujeme se pocitově, hledáme novou estetiku ve vyjádření skrz nadsázku a emoce z procesu tvorby. Někteří si zvolili techniku nekonečné linie, jiní progresivní plošnou kresbu s výraznými kontrasty. Třetí část je uvolňující, jedná se o kresbu poslepu. Vznikají „automatické předmětové tvary“ bez kontroly a úprav. Dostáváme se tak k původnímu a zásadnímu tvaru předmětu, který se v nás otiskl. Mně osobně se tyto obrazy jeví v nejčistší podobě. Mají v sobě jistou autentičnost bez estetizovaných prvků, které by je deformovaly k „lživému“ zpodobnění. Se studenty jsme tyto kresebné řady realizovali na začátku školního roku. Obvykle se mi tak částečně poodhalí výrazové tendence jednotlivých studentů, což mi umožňuje se lépe zaměřit při tvorbě a konzultacích dalších projektů. Tuto řadu jsem již realizovala vícekrát v mnohých tematických proměnách či technických posunech. Kresebná řada je mezi studenty velmi

oblíbená, ačkoli jsem se původně obávala, že pro ně bude nudné studovat vlastně stále jeden a tentýž objekt. Navíc se tu objevují i motivační kvality pro studium dějin umění (vysvětlení motivů a hledání hlavních výrazových prostředků mistrů). V obrazovém materiálu na následující straně jsou práce studentů výtvarného semináře, což jsou obvykle starší ročníky. Na ukázkách je zmíněné kresebné cvičení v obměně technické, založené na posunech k expresi vyjádřené skrze tahy a vztah barev (komplementární).

Obr. 46-48 – seminář VV: Proměny zátiší, kresba uhlím

klidné tahy

divoké tahy

příbuzné tóny

kontrastní tóny

Obr. 49-52 – seminář VV: Proměny zátiší, varianta v malbě

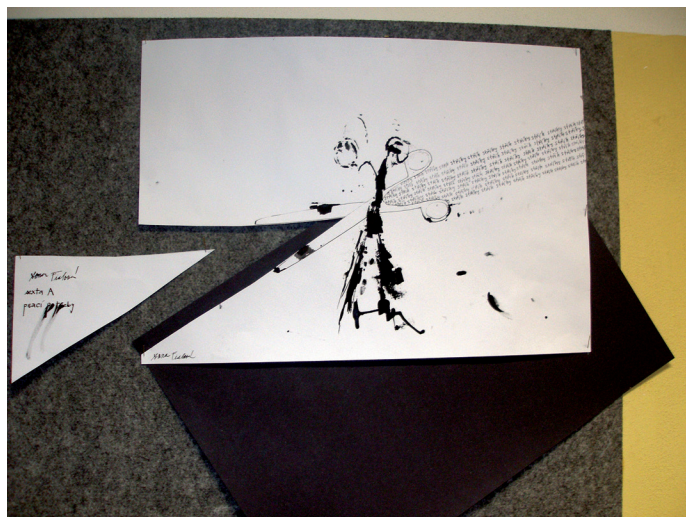
VN: Věc a její podoby – písmo, vizuální podoba

Realizováno ve skupině: seminář VV 2009.

- Obsah: experimenty s objekty, netradiční techniky, hledání možností vizuálního vyjádření a jeho kombinace, věc a její existence – různé podoby objektu.
- Technika: kombinované (psaní tuší – písmo, otisk, malba – akryl).
- VP a cíle VV: porovnání obsahu a formy, co dělá věc věcí a v čem spatřujeme a interpretujeme její existenci. Hlavním cílem je prohloubit možnosti vizuálního vyjádření. Ohledání hranic poznatelnosti, rozumění a transformace věci v rámci jazyka řeči mluvené, psané či vizuální. Hlavními výrazovými prostředky bylo využití samotného předmětu při procesu tvorby v kombinaci s jakoukoli technikou jeho zpodobnění, a to nejlépe tak, aby toto sloučení způsobilo „znejistění“, „vtip“ či „absurditu“.
- Motivace: ukázky děl (J. Koshut, M. Duchamp, J. Kolář, dadaisté a neodadaisté apod.).
- Postup a závěr: samostatná práce.

Společnou diskuzí nad ukázkami jsme se dostali k experimentům s objekty. V momentu, kdy studenti reálně pracují s předmětem a zaměřují se na jeho hmotu a materiál, stává se pro ně práce velmi inspirativní a umožňuje jim lépe interpretovat podstatu věci samé. Navíc při této práci se dostáváme k jistému odhlédnutí od původní funkce a přemýšlíme o jazyku věci samotné, řešíme její estetické a materiálové možnosti. Zapojujeme fantazii při využívání škály inspirací, kterou tělesnost/hmota poskytuje. Po nahodilých experimentech jsme se znovu vrátili k předmětu a snažili se interpretovat naše vnímání o věci samotné, jak ji známe a jak jsme ji teď nově poznali. Původní zadání bylo sevřenější, studenti měli kombinovat „experiment – z hmoty“ a písmo. Ale z reakcí v průběhu v hodině jsem od tohoto záměru upustila a věnovali jsme se hlavně prozkoumávání těchto experimentů. Bohužel jsem celý proces nezaznamenávala, a tak jako ukázka

může posloužit jediná zachovalá věc z hodiny. Ostatní práce byly dále recyklovány a přepracovávány do dalších témat. Experimenty nám poskytly velkou škálu inspirací pro budoucí práci.

Obr. 53-54 – seminář VV: Nůžky – detail; Nůžky – celek, kombinovaná technika, 2009

VN: Život a charakter věci

Realizováno ve skupině: kvarta, seminář 2009.

- Obsah: využití zkušeností z experimentu, zkoumání povahy a možností objektu, účelu výrobku – jak věc slouží, jak doslouží.
- Technika: kombinované, nspecifikované (využití hmoty, tvaru objektu).
- VP a cíle VV: porovnání obsahu a formy, prozkoumávání věci – jejích možností, účelů, funkcí. Dotýkáme se otázky potřebnosti z pozice „využívání“ objektu, „upotřebení“. Realizace by měla odpovídat průzkumu toho, jak se nám věc vydala, jaká byla její cesta použití k „využití“. Snažili jsme se prozkoumávat charakter věci samotné také z pozice „domorodce“ – neznámé funkce i „fundované“ – odhalená funkce.
- Motivace: neodada, informel.
- Postup a závěr: práce v semináři VV.

V rámci tématu jsme plynule navázali na možnosti, jež se nám odkryly při experimentování v minulých hodinách. Samostatná práce studentů rozvíjí jejich zkušenosti při řešení námětu „životnosti“ věci. V druhé skupině (kvarta), kde byla činnost realizována, bylo zadání striktněji vymezeno: studenti měli za úkol vybrat si jednu věc ve svém okolí, která už podle nich dosloužila a tu potom prezentovat ve třech proměnách. První fáze, studijní kresba, odrážela tvar věci, tedy jak předmět vidí studenti (smyslové vnímání). Druhá fáze zaznamenávala, jak se věc otiskuje do světa, tedy odhalení materiálové povahy daného předmětu. Šlo především o tisk, „do-upotřebení“ materiálu, tj. poslední cestu věci. Ve třetí fázi studenti skrze experiment zaznamenávali, jak na ně působí věc, která „dosloužila“ a je dále nepotřebná. Tato fáze měla otevřený konec, neboť v sobě odrážela i to, jak se pozměnilo vnímání a nově objevené estetické hodnoty při procesu ztrácení původní funkce. Společnou diskuzí jsme si ověřili, že věc nemusí mít jen jednorozměrný charakter a může být

velmi inspirující pronikat do její „životnosti“ v materiálu a v hmotě. Při prezentování prací se studenti často přikláněli k „příběhovosti“ věci, která získávala někdy až surrealistickou či sci-fi povahu. Ukázky z obou skupin jsou na následující straně.

Obr. 55-58 – kvarta, seminář VV: Ze života věcí, kombinované techniky

VN: Vznik a zánik věcí

Realizováno ve skupině: I. A. 2009.

- Obsah: kresba a suchá jehla, využití zkušeností ze společného brainstormingu na téma „životnost“ věci, experimenty v kompozici, posun významu a instalace.
- Technika: kombinované, nspecifikované (využití hmoty, tvaru objektu).
- VP a cíle VV: porovnání obsahu a formy, prozkoumávání věci – jejích možností, účelů a funkcí. Dotýkáme se otázky potřebnosti z pozice „využívání“ objektu, jeho „upotřebení“. Realizace by měla odpovídat průzkumu toho, jak se nám věc vydala, jaká byla její cesta použití k „využití“. Snažili jsme se prozkoumávat charakter věci samotné také z pozice „domorodce“ - neznámé funkce i „fundované“ – odhalená funkce.
- Motivace: brainstorming ve skupinách, na velký arch papíru. Rozdělení do třech oddílů, kde tým píše co nejvíce nápadů na dané otázky: 1) Jak vzniká věc?, 2) Jak je věc používána, k čemu, jaký je důvod její existence?, 3) Jak končí věc, kde je její zánik (v čem spočívá)? Na každou otázku mají studenti 3 až 5 minut. Společně zhodnotíme výsledek.
- Postup a závěr: společná práce, samostatná práce.

Po motivačním brainstormingu jsme přešli k samostatné práci a do výtvarných deníků jsme kreslili tříokénkové storyboardy o životě věcí. Nejčastějším motivem byla továrna, pak následovalo téma závady a destrukce. Snažili jsme se jednotlivá okna redukovat na základní tvarosloví a sdělení. Potom, co jsme vybrali nejobsažnější obrázek, jsme jej převedli na matici a realizovali v grafické technice suché jehly. Studenti si vyhotovili alespoň pět grafik, protože finální částí byl posun grafiky do experimentální polohy. Dvě až tři grafiky měly být totiž součástí celku a měly prezentovat obsahové sdělení vzniku a zániku věci. Nejčastěji k tomu studenti využívali kolokace, deformace a destrukce. Navíc se učili pracovat s méně zdařenými grafikami, „oživovat jejich krásu“ a využívat jejich nedokonalosti.

Obr. 59-61 – I. A: Vznik a zánik věcí, kombinovaná technika

2.3.2 TEMATICKÁ OBLAST „VĚC A ČLOVĚK“

Pod tuto kategorii širokého záběru bychom mohli řadit v podstatě cokoliv, proto bych ráda úžeji specifikovala oblast tématu, na kterou se zaměřuje, tj. ona vztahovost dvou subjektů: člověka a věci. Řešení intencionality člověka se snažíme zaznamenat v různých rovinách. Prostupujeme vztahy těchto dvou základních komponentů od těch nejpředpokládanějších, kde se řeší účelovost věci jako produktu, jenž „ulehčuje“ život, až po absurdity vlastnění a obklopování se věcmi. Jednotlivé náměty mají často nádech společenské kritiky současného materialisticky pojatého světa. Ale abychom si takovou kritiku mohli dovolit, zkusili jsme si projít cestou poznávání věcí a jejich funkcí a hodnot v našem životě. Pokusili jsme se především čerpat z možností znakových a interpretačních, kde věc využíváme podobně jako atribut (životopisy v piktogramech, mučedníci aj.). Zásadní ale bylo také to, že naše cesta se ubírala nejprve směrem k nám, nejdříve studenti prozkoumali sami sebe prostřednictvím „jazyka věcí“ (atributy apod.), a potom teprve prozkoumali své okolí (společnost, prostředí). Takže práce podporovala v širším i užším slova smyslu jejich osobnostně-sociální rozvoj. V první fázi se zaměřujeme na vztah člověka k věci z pohledu její informační či symbolické hodnoty a postupně se dostáváme k druhé části, kde se více přibližujeme ke kritickému osobnostně-sociálnímu pohledu.

První fáze: „věc“ - symbolické roviny:

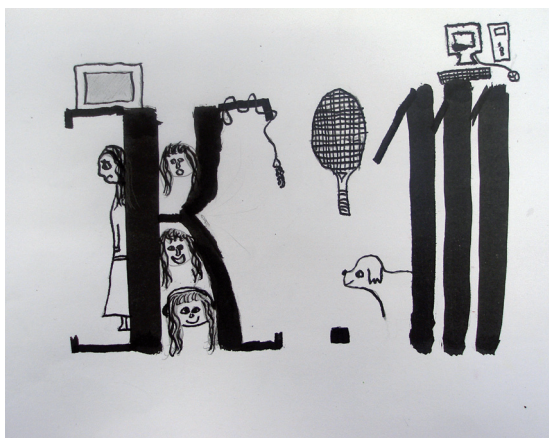
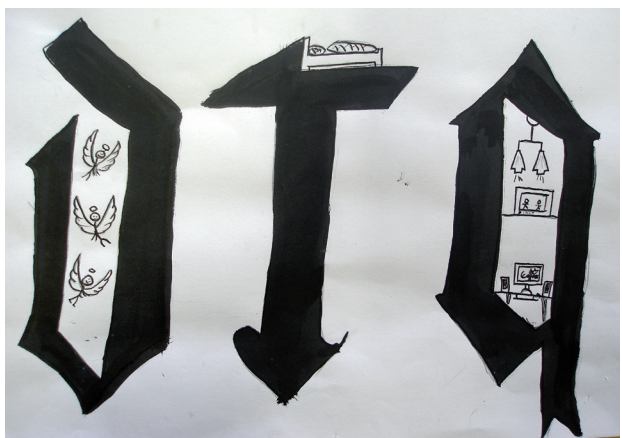
VN: Iluminace a iniciály – věci ilustrující mé já

Realizováno ve skupině: sekunda 2009.

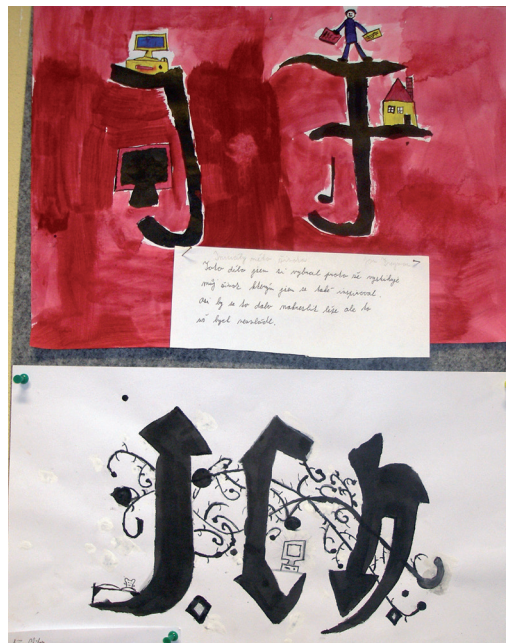
- Obsah: iniciála a iluminace svého jména - typografie středověkého písma, práce s iniciálami a iluminacemi.
- Technika: psaní a kresba tuší, kolorování akrylem.
- VP a cíle VV: seznámení s knižní tvorbou ve středověku v rámci ŠVP; estetická hodnota písma – iniciály a interpretační funkce iluminací. Využití kombinací písma a obrazu pro zvýšení efektu sdělení. Pokusit se pochopit funkci a vyjadřovací možnosti na hraně dvojí řeči (písma, kresby). Vytvořit iniciály vlastního jména ozdobené o kresbu ilustrující náš charakter či život.
- Motivace: ukázky z materiálů (knihy, časopisy) – Průvodce umění III, Nauka o písmu (více v použité literatuře) + aktualizace street artem, tagování atd.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Na základě výkladu obrázků a referátu v hodině na dané téma jsme si vysvětlili, co přesně iniciála a iluminace je. Studenti si zkusí nejprve vyhotovit několik návrhů iniciál vlastního jména plochým štětcem (někteří si donesli vlastní brk, který jsme upravili ke psaní). Inspiraci jsme čerpali z ukázek, viz motivace. Procvičili jsme si dekorativní možnosti psaní, kontrastní šířky těla litery, využití ornamentu apod. Písmo jsme dále doprovázeli zdobením kreseb, jež charakterizovaly náš život nebo naši osobnost. Finální návrh jsme převedli do větších rozměrů a vyzkoušeli i kolorované verze. Na závěr jsme si práci společně zhodnotili, mezi základní kritéria patřily požadavky na pochopení „sdělení“, čitelnost písma a estetickou hodnotu. Bylo pro mě příjemným překvapením, do jaké míry se studenti snažili při hledání tvaru písma svých iniciál a jak oceňovali inspirační kvality středověké typografie, která je založena, stejně jako tag, na estetické kvalitě. Podle mých zkušeností

s výtvarnými deníky studentů, si mnozí studenti oblíbili „vynalézání“ vlastního písma natolik, že jde vedle postaviček o nejčastější motiv, který se tam objevuje. Tento fakt potvrzuje i skutečnost, že velká část studentů si vybrala tyto obrázky i k „malým klauzurám“, kdy prezentují své nejpovedenější dílo.

Obr. 62-64 – sekunda 2009: Iniciály a iluminace

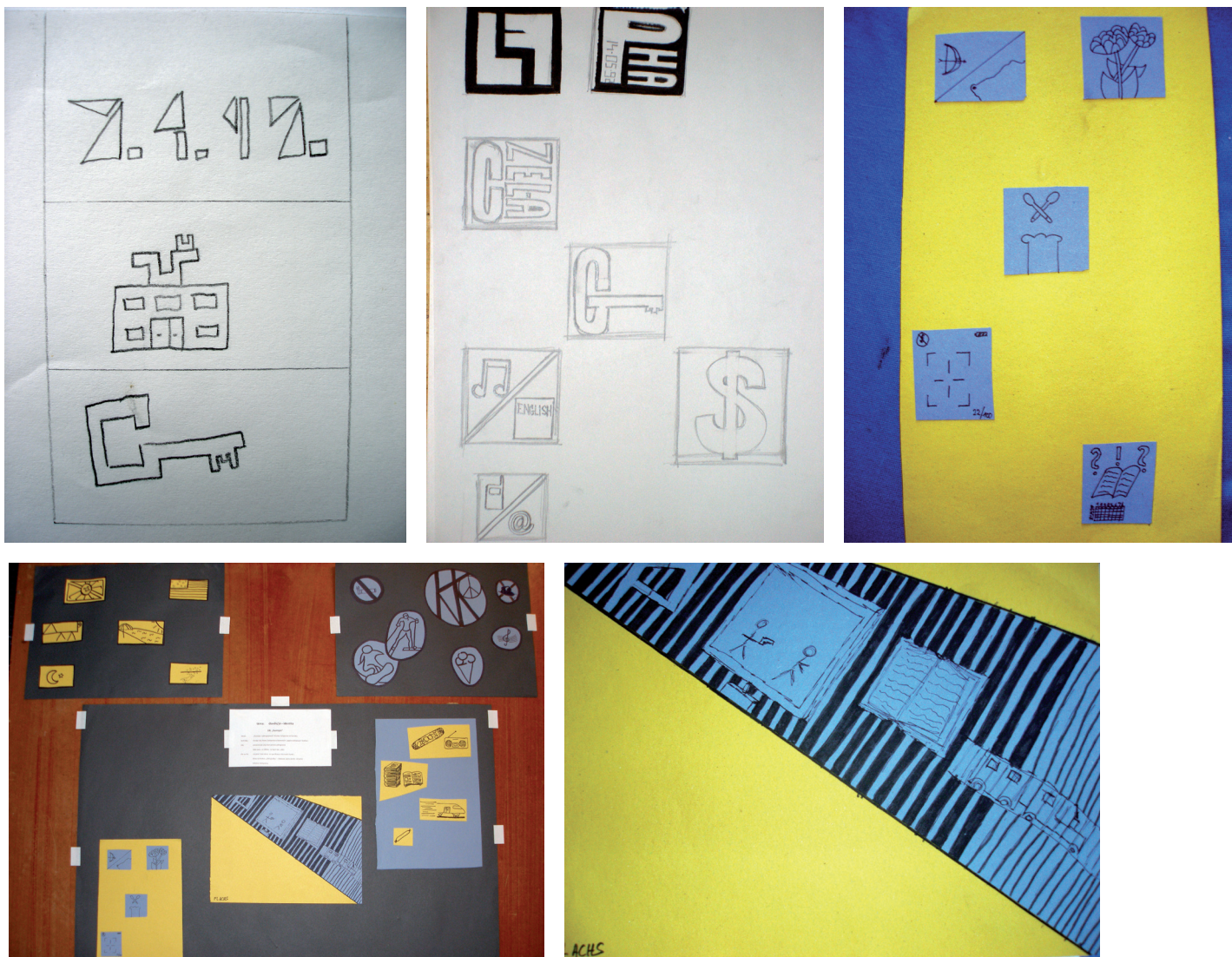
Obr. 65-69 – sekunda: Iničiály a iluminace, kresba, malba

VN: Životopis v piktogramech

Realizováno ve skupině: kvarta 2008.

- Obsah: životopis v piktogramech – kresba, kompozice ve formátu.
- Technika: kresba tuší, fixem, kompozice z barevných papírů (zahajovací hodina).
- VP a cíle VV: prezentovat svůj život pomocí piktogramů (kdo jsem, co dělám, co bych rád atd.), využití „atributů“ ke znázornění jednotlivých etap. Schopnost vizuálně řešit obraz se specifickou informační funkcí. Důraz na funkce „užité grafiky“ – čitelnost, jasný záměr, výtvarná redukce, kompozice.
- Motivace: seznámení, vzájemné představení, povídání a diskuse – jak se navzájem poznat, kdo je čím specifický atd.
- Postup: motivace skupinová, realizace díla samostatná.

Seznámení a představení základních cílů užité grafiky. Vymezení specifických cílů daného úkolu, redukce, symbol, znak, umístění v prostoru atd. Následovalo vyhotovení náčrtků do výtvarného deníku, tužkou. Realizace na základě náčrtků. Využíváme kontrastů linie a barevné plochy papírů. Na jednotlivých „oknech“ piktogramů studenti zachycují významné momenty života od minulosti, přes přítomnost, až po budoucnost. Řešíme kompoziční možnosti v prostoru 2D (viz reklamní a užitá grafika). Závěrem došlo k prezentaci vlastních prací samotnými žáky: představí svou práci, resp. svůj život skrze věci, jež charakterizují jeho zásadní momenty (vhodné na úvodní hodiny).

Obr. 70-74 – kvarta: Životopis v piktogramech, kresba, kombinovaná technika

VN: Já – portrét z věcí

Realizováno ve skupině: tercie 2009.

- Obsah: autoportrét vystihující mé „Já“ (povahu, charakter) formou koláže, inspirováno Archimboldem.
- Technika: koláž, malba.
- VP a cíle VV: posuny klasického portrétního z dob renesance (viz ŠVP), specifika tvorby malíře Archimbolda – využití techniky koláže, aktualizace tématu – současný autoportrét vychází z věcí, kterými se obklopuje současná společnost. Zamyšlení nad hodnotami věcí a jejich symbolickou, popisnou hodnotou.
- Motivace: ukázky z materiálů (knihy, časopisy) – Průvodce umění III apod.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Seznámení s tradičním ztvárněním portrétů z dob renesance a jejich porovnání s netradiční tvorbou Archimbolda.

Následoval krátký rozbor jeho práce, proč která postava je sestavená z tematických objektů, co to znamená, resp. co to o ní vypovídá. Zásadní otázky pro zpracování aktualizovaného námětu zněly: Jakými věcmi se obklopujeme my? Které věci jsou pro nás typické? Na základě tohoto zaměření se sestavovala koláž z obrázků vystříhaných z magazínů a periodik. Pro sladění portrétního jsme si vypomohli domalbou akrylem.

V průběhu práce jsem zjistila, že tato činnost byla pro žáky obtížnější, než jsem čekala. Zaprvé tu hrál významnou roli faktor netrpělivosti, ale také fakt, že studenti neuměli vytěžit tvarové a barevné možnosti obrázků tak, aby se tvář stala čitelnější. Na požadavek podobnosti portrétního s vlastní tváří jsem tedy rezignovala. Podstatné stejně bylo, aby objekty, z kterých se koláž tváře sestavovala, měly onu informační hodnotu a vzájemně se podporovaly ve vyjádření osobnosti či charakteru. Myslím, že jsem celkově podcenila náročnost práce, takže některé práce nebyly dotaženy do konce, jak jsme si původně zadali, ale i tak se studenti na závěrečném hodnocení k činnosti (kromě této výhrady) vyjadřovali pozitivně.

Mezi nejčastější objekty, ze kterých byly sestavovány jejich portréty, překvapivě patřily knihy, text a příroda. Až na dalších pozicích v četnosti užití byla elektronika aj.

Obr. 75-77 – tercie: Já – portrét z věcí, koláž, malba

Obr. 78-80 – tercie: Já – portrét z věcí, koláž, malba

VN: Mučedníci – atributy svatých

Realizace ve skupině: sekunda 2009.

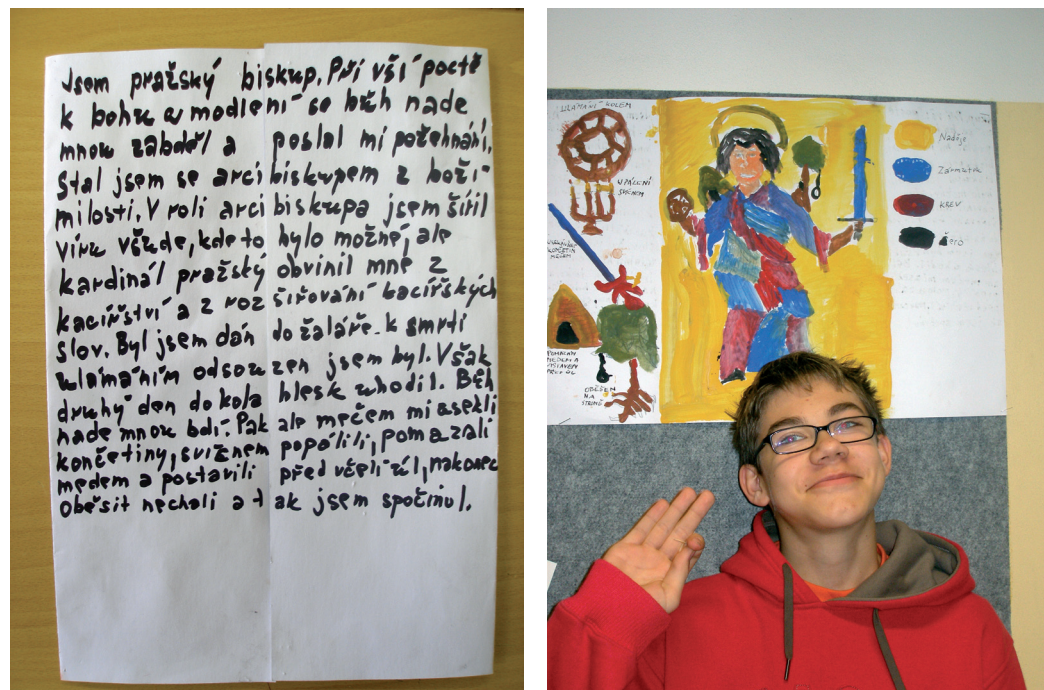
- Obsah: portrét smyšleného mučedníka, znázornění ve středověkém kánonu, využití atributů a symboliky barev pro zdůraznění informační hodnoty obrazu.
- Technika: malba.
- VP a cíle VV: využití středověkého výrazových prostředků k interpretaci „vlastní“ smyšlené legendy o svatém. Věci zde mají vedlejší roli informační hodnoty. Rozvíjíme představivost (smyšlený příběh) a možnosti interpretace dílčích prvků (objekty, postava, barvy) objevujících se v obraze.
- Motivace: ukázky z materiálů (knihy, časopisy) – Průvodce umění III apod.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Studenti si nejprve do výtvarných deníků zaznamenali základní strukturu legendy. Podle toho si vytvořili návrhy věcí, které prezentují obvykle mučednickou smrt jejich postav a vzorník barev s jejich symbolickými významy. Náčrtky jsme průběžně konzultovali a potom jsme přešli k realizaci v malbě. Věci zde zastávají místo a rozměr v blízkosti zpodobněného světce ne podle perspektivy, ale podle důležitosti v jejich životním příběhu. Malbu jsme přenášeli na prostřední část čtvrtky papíru, protože boční části sloužily k „popisné legendě“ – vzorníku barev, použitých prvků a jejich významů. Navíc přehnutím bočnic papíru jsme dosahovali efektu podobnému starým třídílným oltářům. Na přední stranu „zavřeného“ papírového oltáře si studenti poznamenávali příběh světce. Více k realizaci asi vyčteme z uvedených ukázek.

Práce byla přijata v podstatě s nadšením, mladší studenti se vyžívali v „mordýřských“ momentech umučení, do příběhu rádi zasazovali peprné detaily. Milým překvapením bylo, že studenti přijali i pravidla a velmi aktivně se zapojovali do hodnocení a diskuzí o svých pracích, a to nejen pro potřebu pobavení v rovině násilí, ale pokládali si další otázky odrážející možnosti interpretace děl mistrů apod.

Obr. 81-83 – sekunda: Mučedníci, malba

Obr. 84-85 – sekunda: Mučedníci – ukázka příběhu a prezentace

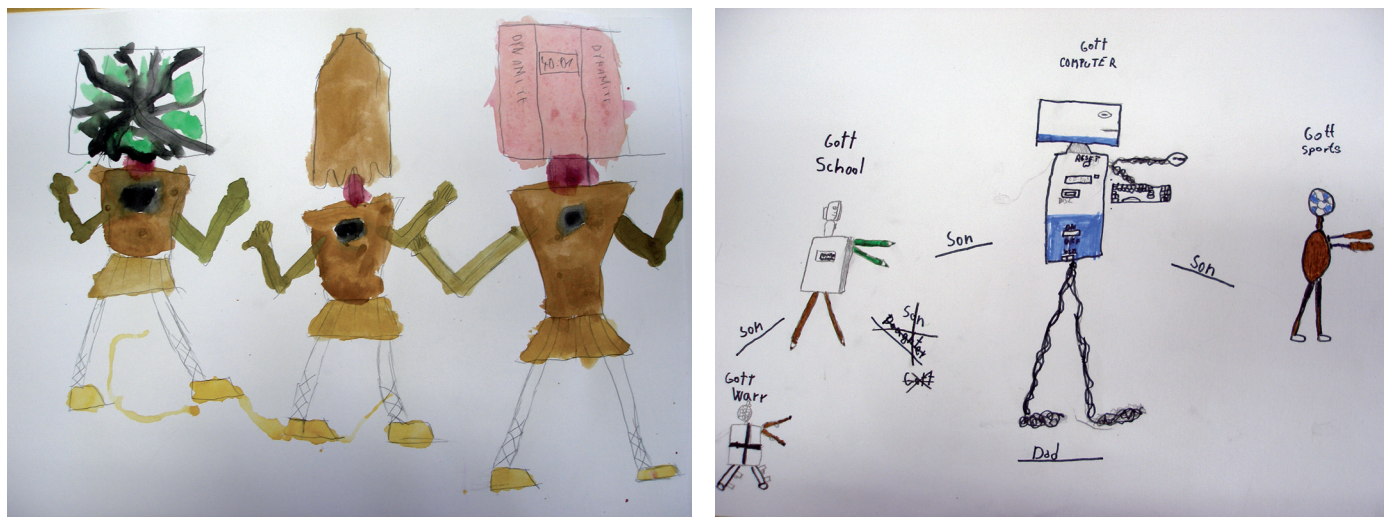
VN: Noví bohové

Realizace ve skupině: prima 2008.

- Obsah: kolorovaná kresba, sestavení obrazu „nového božstva“ podle egyptského kánonu, aktualizace do současné moderní společnosti.
- Technika: kresba, kolorování, malba.
- VP a cíle VV: na základě inspirace egyptským výtvarným kánonem sestavit „nová božstva“, kterým se „klaní“ dnešní společnost. Věci tu mají popisnou, informační a symbolickou hodnotu, podobně jako ve VN „mučedníci“. Respektování pravidel hieratické perspektivy. Skupinová práce, rozvoj kooperace.
- Motivace: ukázky z materiálů (knihy, časopisy), diskuze na téma: Co by dnešní člověk oproti starověkému Egypťanovi upřednostnil? Které věci a produkty, na nichž jsme závislí, jsou nejoceňovanější, a které obdivujeme?
- Postup a závěr: společná práce.

Diskuze nás společně inspirovala a nasměrovala k námětům, které by se mohly v realizaci objevit. Dále se třída rozdělila do čtyř týmů, které společně hodnotily důležitost jednotlivých objektů, ze kterých byli sestaveni noví bozi. Ztvárnění bohů podléhalo pravidlům egyptského kánonu, hieratické perspektivě. Místo zoomorfního zpodobnění se objevil nový „modernizovaný“ tvar, kde bylo zvíře nahrazeno předmětem. Součástí týmové práce byla také domluva, na jejímž základě byla stanovena důležitost jednotlivých „předmětových bohů“. U toho vznikaly i větší rozepře. Avšak na výběru důležitých věcí se studenti v týmu více méně bez potíží shodli nebo alespoň došli ke kompromisům. Bohy následně převáděli do obrazu a sestavovali jako celek od nejvyššího po nejnižšího. Závěrem ještě měli studenti podpořit celek sestaveného obrazu pozadím, monochromatickou kolorací symbolického významu.

Hlavním poznatkem pro mě byl fakt, že mladší studenti velmi těžko spolupracují v týmech, jsou zvyklí prosazovat vlastní názory, a to třeba i na úkor zbytku týmu. Práce tedy měla silný efekt na vztahy ve třídě, a proto bylo třeba při závěrečném hodnocení zohlednit i některé aspekty sociální komunikace apod. Vztahy ve skupinách a průběh spolupráce se odrazily i na kvalitě prací.

Obr. 86-87 – prima: Noví bohové, ukázky z fází práce

Obr. 88-89 – prima: Noví bohové, společné hodnocení výsledné práce

Druhá část vztahu člověka a věci reflektuje přímý kontakt člověka s věcí a jejich společnou konfrontaci: osobnostně–sociální rovina:

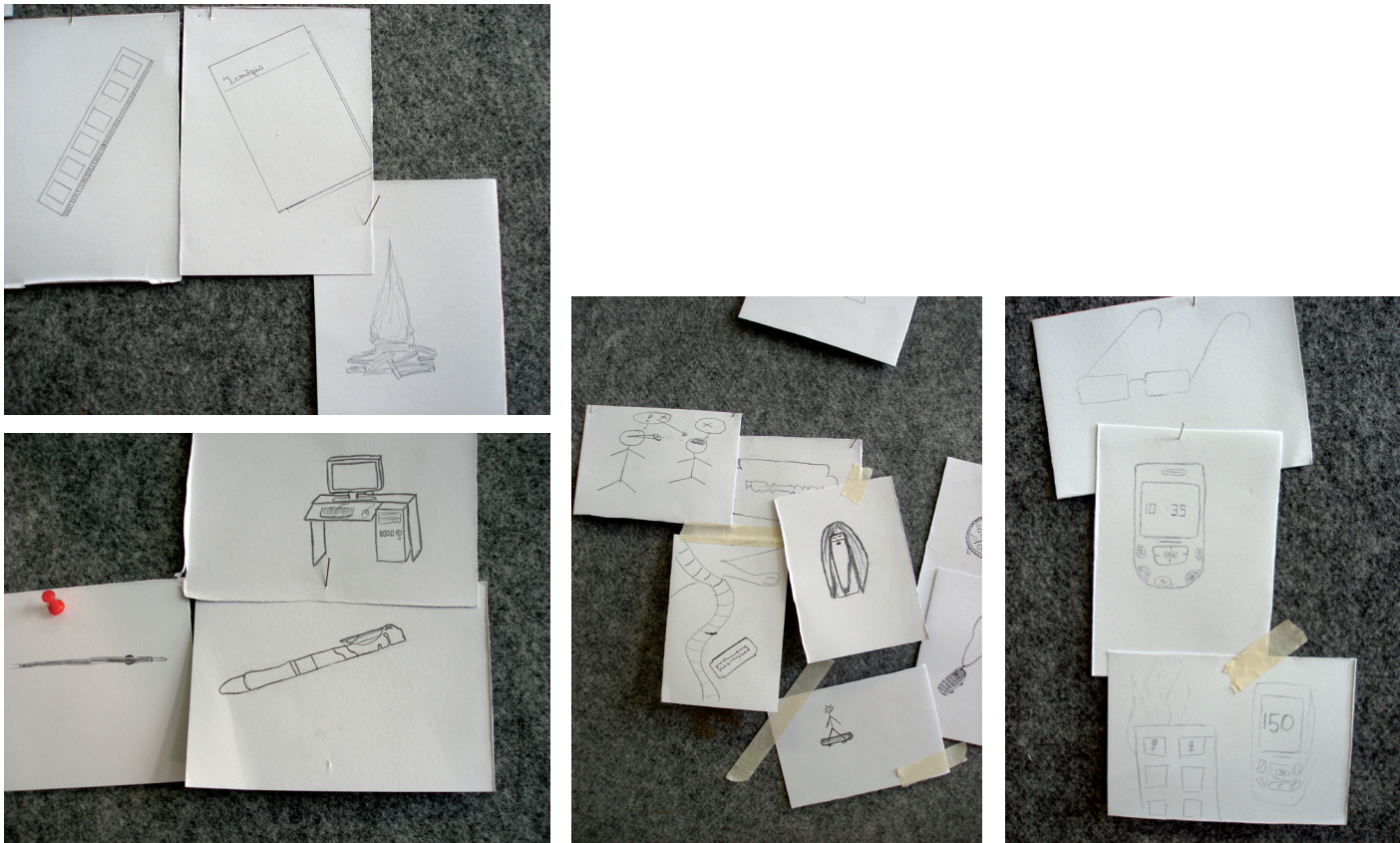
VN: Blížkost věcí neboli implantáty

Realizace ve skupině: sexta 2008.

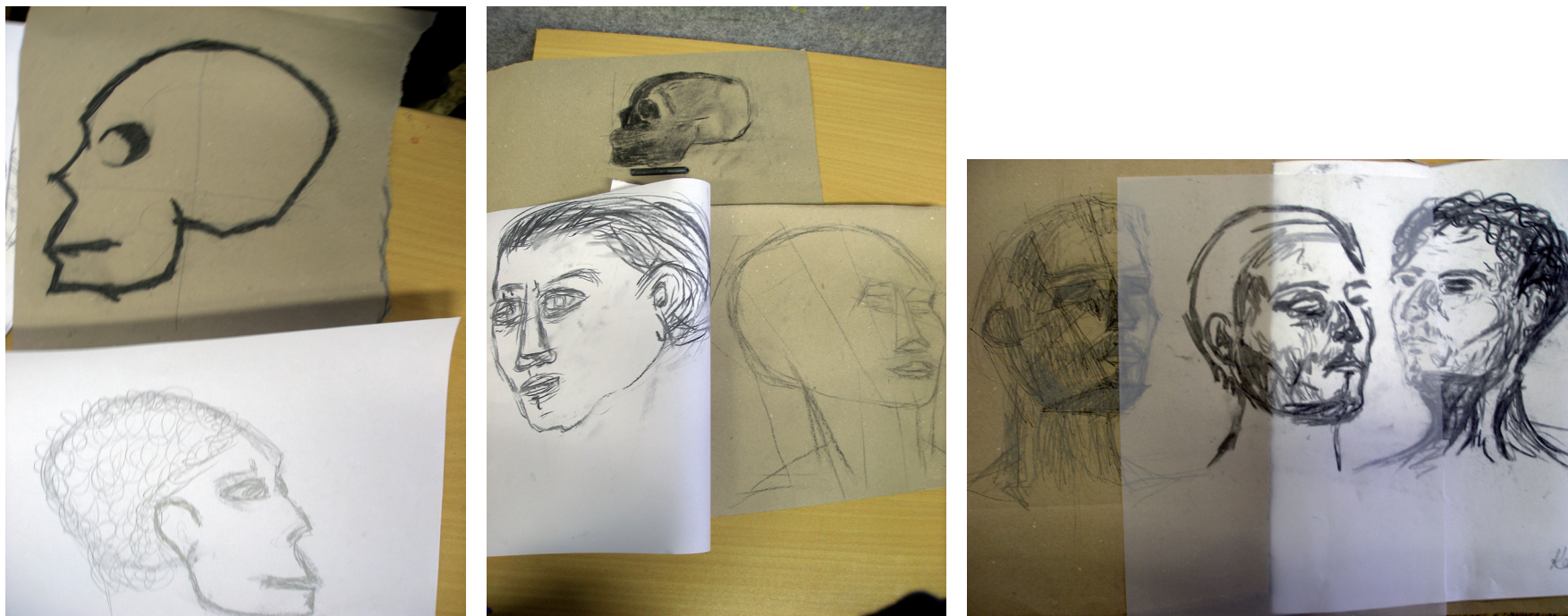
- Obsah: studijní kresba – portrét, vycházíme z lebky, postupně propracujeme kresbu do konkrétní podoby, „ozvláštnění“ o detail – věc jež zdokonaluje člověka, dělá jej reprezentativnějším (viz oddíl postup, možnosti výběru zpracování).
- VP a cíle VV: seznámení s klasickou studijní kresbou + detail inspirovaný principy moderního umění, zohlednění aktuálních potřeb a zbytečností, reakce a nepotřebnost.
- Motivace: brainstorming – věc (práce s kartičkami):
- Kartička č. 1: věc – kterou potřebuji; Kartička č. 2: věc – kterou nepotřebuji a mám ji u sebe; Kartička č. 3 – jak pozměnit nepotřebnost. V jednotlivých fázích studenti zhodnocují potřebnost a nepotřebnost a zaznamenávají tyto objekty jednoduchou kresbou na kartičku, při brainstormingu se až na závěr vyjadřujeme pouze vizuálně, kresbou. Při třetí fázi zasahují do kartiček s „nepotřebnou věcí“ i ostatním spolužákům a snaží se věcem přidat nějakou funkci, účel, smysl (viz první obrazové ukázky pod textem). Chrlíme společně nápady jak oživit u věcí jejich potřebnost, jak je užít. Na závěr prodiskutujeme průběh a dosažené poznatky.
- Postup: skupinová práce (brainstorming), samostatná práce (realizace výtvarného díla).

Studenti mají za úkol svou studijní kresbu doplnit o nereálný detail – přímo do kresby zakomponují věc, a to buď jako 1) součást těla – viz surrealistický přístup (potřeba věcí je znázorněna expresivněji – např. člověk s věcí srostle) nebo 2) klasické pojetí portrétů poučené z historie (renesance, klasicismus, akademismus), ve kterém je člověk zpodobněn s věcí,

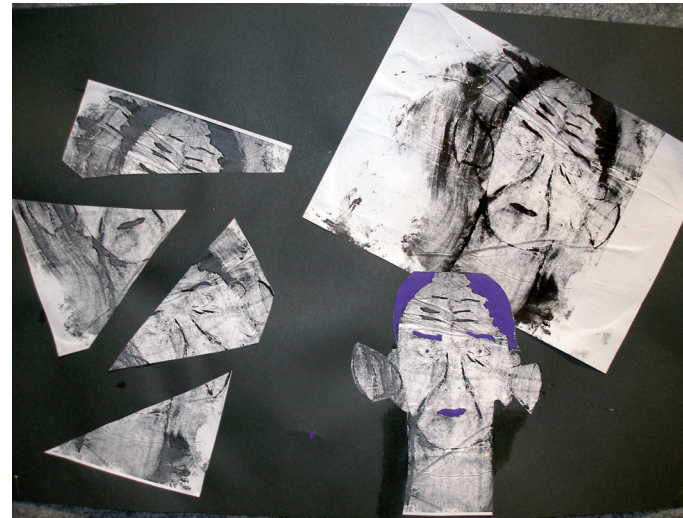
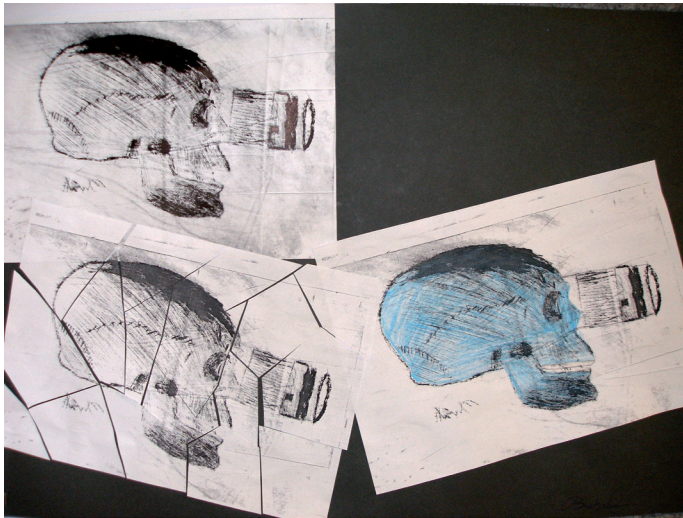
jež ho reprezentuje, charakterizuje – je jeho potřebou – (místo dámy s hranostajem – aktualizace dáma s ipodem). Kresbu jsme posléze převedli do grafické techniky suché jehly a vytisknuté grafiky jsme komponovali do celků, které prezentovali „kritický“ či znejišťovací akcent. Projekt byl zpracováván v několika fázích skoro dva měsíce. Zajímavé byly poznatky a inspirace pro finální sdělení výsledného tvaru, které se odkrývaly v průběhu práce.

Obr. 90-93 – sexta: ukázky motivační aktivity – brainstorming s kartičkami

Obr. 94-96 – sexta: ukázky fází projektu – Studie: lebka, portrét, kombinovaná technika

Obr. 97-98 – sexta: Implantát na zdokonalení zraku (vlevo) a sluchu (vpravo), tisk

Obr. 99-100 – sexta: Implantáty – Ovladač mluvení (vlevo), Paměťový disk (vpravo), tisk

VN: Mimikry – já a věci v prostoru, blízkosti

Realizováno ve skupině: sekunda 2008.

- Obsah: malba a instalace – land art; figura zasazená v prostoru.
- Technika: malba, instalace.
- Cíle: „já“ a „okolí“ – řešení individuality osobnosti ve veřejném prostoru, splynutí – mimikry.
- Cíle ve VV: vnímání okolí – barvy a prostory, specifická „já“ (fysis) vs. specifická místa, které je mi blízké. Tzn. obrys svého těla – figuru – instalovat do prostoru, aby splynula s okolím – mimikry. Řešení v barvě ve specifickém prostoru – osobní místo.
- Motivace: 1) seznámení, vzájemné představení – kdo jsem, jak se vidím jako „věc“ (stručný popis); 2) místo – kde bych chtěl být; kde je mi v prostoru školy dobře, kde bych chtěl splynout. Povídání a diskuse: jak se navzájem poznat, kdo je čím specifický, specifická okolí atd.
- Postup: samostatná práce. Seznámení a představení základních cílů land artu, konceptuálního umění. Ukázky. Motivace. Spolupráce. Instalace, seznámení se se svým já a prostorem.
- Závěr: Prezentace – instalace – hledáme kde je, povídání o místě (fotodokumentace), povídání o práci a pocitech.

Obr. 101-103 – prima: Mimikry, malba a instalace

VN: Kniha – vztah člověka k věci

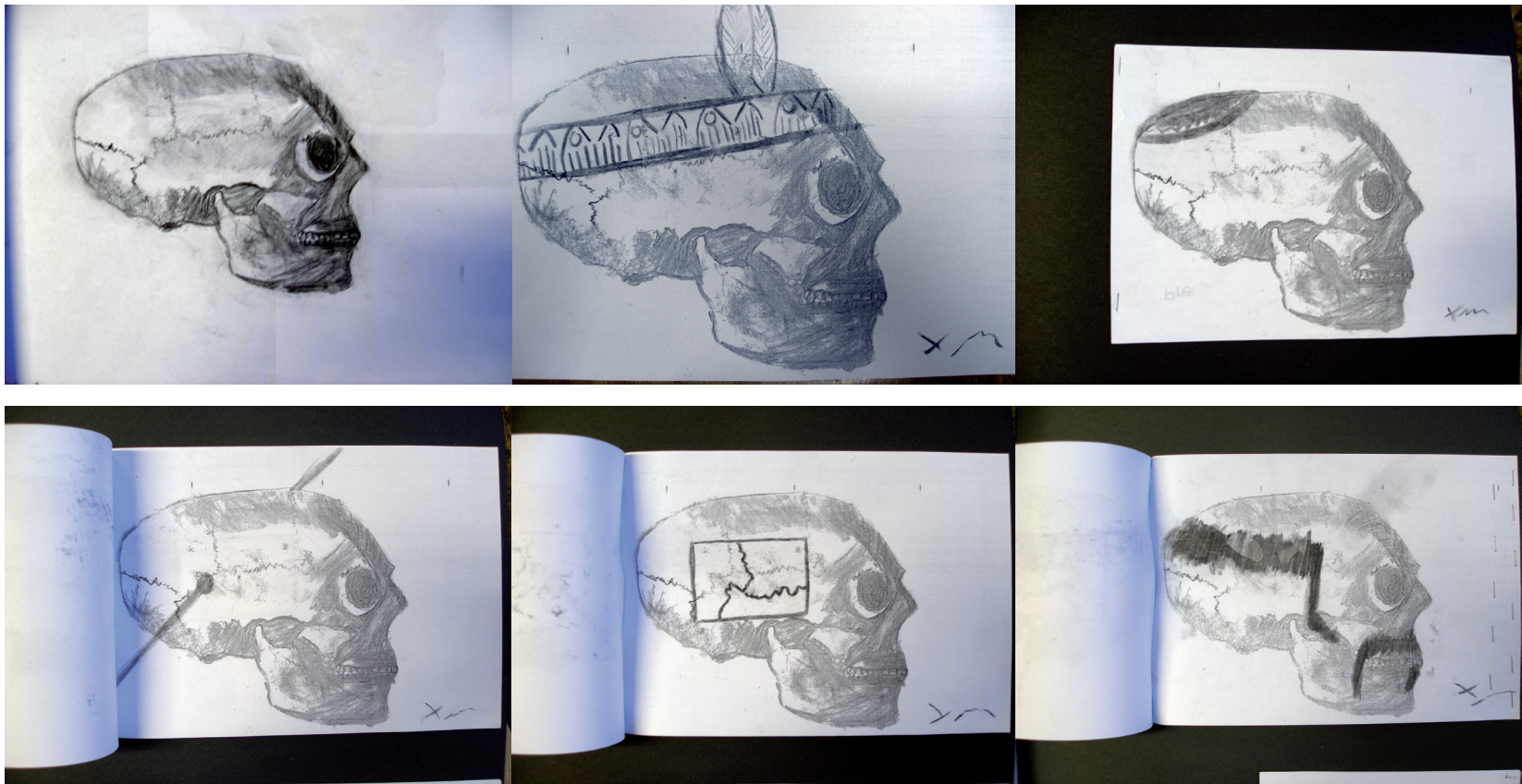
Realizace ve skupině: seminář 2009.

- Obsah: kniha o proměnách člověka a jeho světa věcí. Fáze: 1) člověk – fyziologicky, 2) člověk v sociální či psychologické rovině, 3) člověk a věci v jeho blízkosti nebo věci typické pro něj (styl, móda apod.).
- VP a cíle VV: studenti by si měli projít více různými pohledy na objekt svého studia, tj. člověka a jeho vztah k okolí. Postupně také rozvíjet výtvarné vyjádření v různých technikách, tak aby se obsah s formou díla vzájemně doplňoval. Uvědomění si koncepce: udržení soudržnosti celku, vývoj a „překvapení“.
- Motivace: průběžné diskuze a ukázky z děl mistrů.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Studenti byli na začátku čtvrtletí seznámeni s celkovými koncepty úkolu a s jednotlivými fázemi (viz obsah), kterými by si měli projít. V tomto projektu jsem ale hlavně chtěla docílit co největší volnosti, aby se projevil tendence jednotlivých výtvarníků“ a zadání tak bylo dané v této obecnosti (širokém záběru). Každou fází jsme se studenty individuálně konzultovali a vzniklo několik různých zpracování. Milým překvapením byla různorodost zpracování a podnětnost tohoto projektu pro další zaměření práce studentů.

Obr. 104-109 – seminář: projekt Kniha – vztah člověka k věci, kombinovaná technika

Obr. 110-112 – seminář 2009: projekt knihy Vztah člověka k věci, xerox, kresba

VN: Kniha – vztah mezi společnostmi a věcmi

Realizace ve skupině: seminář 2009.

- Obsah: čtvrtletní samostatný projekt reflektující vztah mezi společnostmi a věcmi. Možnosti zpracování: řada, projekt, cyklus. Technika nezadána. Sociálně kritická sonda.
- VP a cíle VV: individuální řešení na dané téma, prostoupení problematiky v zaměření na vybraná specifika, nalezení vhodné interpretační metody a technického řešení, podpoření samostatné práce.
- Motivace: předchozí práce a cvičení, nazírání na věc smyslovým, expresivním, racionálním či dekorativním způsobem. Řady „studia věci“ apod., inspirace uměním 20. století, videa představující projekty současných umělců z Artyčoku.
- Postup a závěr: samostatná práce.

V prvním čtvrtletí jsme byli se studenty seznámeni s různými způsoby vnímání a interpretování výtvarného jazyka na téma věc. V druhém čtvrtletí jsme si přidali do tohoto záběru ještě vztah člověka, společnosti a studenti si sami vybírali směřování ke specifickému podtitulu své práce. V projektu měl být odražen vývoj uvažování autora a „překvapení“ či „znejistění“. Na koncepty jejich prací výrazně zapůsobilo povědomí o současné scéně a možnostech vizuálního výrazu, jež jim bylo zprostředkováno především z videí Artyčoku na internetu. Nejčastěji zpracovávanými tématy byly komerční svět či sociální rozdíly ve společnosti skrze svět věcí a prostředí. Jednotlivé fáze a různá úskalí realizace jsme společně průběžně konzultovali. Z uvedených ukávek jde o tvorbu studentů, kteří již absolvovali loňský seminář a snaže se jim pracovalo na vlastním konceptu. Dosažené výsledky reflektují hlavně sociálně-kritickou rovinu tohoto tématu.

První práce je dokumentárního charakteru. Její autor Tomáš Gregárek se dlouhodobě zajímá o fotografii (na polo-profesionální úrovni) a má již dlouho vyzrálý styl, který výborně zúročil při sondě veřejného prostoru, kde se odehrávají na okrajích osudy lidí bez domova. Věci kolem nich nesou specifický význam, ocitáme se na hranicích absurda životního stylu dnešní společnosti. Fotografie byly instalovány do celku společně s reálnými objekty ze zaznamenané situace.

Druhá práce (koláž) komunikuje skrze značky firem a jejich konfrontací s obrazy, které mají už podobnou hodnotu jako značky komerční. Již se na ně nedíváme jako na obraz, ale jako na ověřenou kvalitu. Práce se nese v kritickém tónu vůči konzumentarismu. Autorka se nechala inspirovat uměním pop artu (zvláště A. Warhola), který je jí asi nejbližší a nejraději jej parafrázuje v nových kontextech.

Obr. 113-116 – seminář VV: T. Gregárek: sociální projekt Otisky, fotografie

Obr. 117-118 – seminář VV: M. Knobová: sociální sonda Komerce, kombinovaná technika

VN: Projekt: Moje věci, moje místa

Realizováno ve skupině: seminář 2009.

- Obsah: cyklus kreseb/maleb řešící vztah – věcí a prostoru ve vzájemném působení, malba, kresba – řada.
- Technika: kresba, malba – akryl.
- VP a cíle VV: řešení výtvarnými prostředky vztahu tří proměnných (věc, člověk a prostor), prezentování změny v závislosti na těchto činitelích nebo specifika spojená s autorem samým.
- Motivace: společná diskuze a uvedení hlavních možných podkapitol námětu, myšlenkové mapky apod.
- Postup a závěr: samostatná práce.

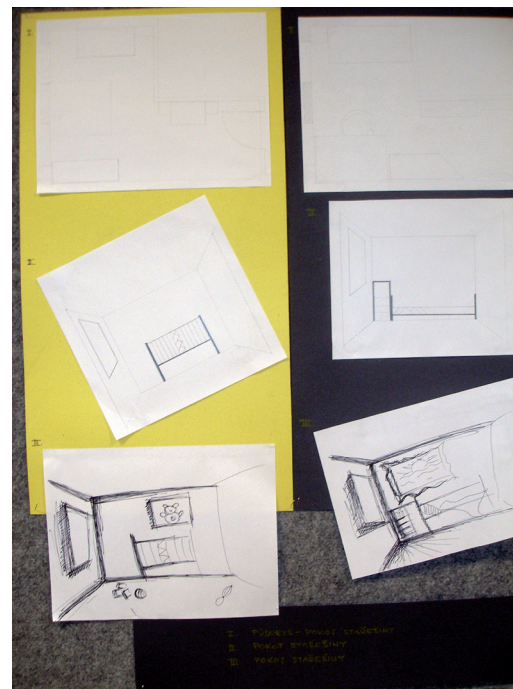
K projektu si sami studenti vybrali užší záběr, který je zajímavý. Mezi zvolenými tématy byly otázky proměny stáří člověka a jeho prostředí, či studium objektů v blízkosti autorů, ke kterým mají jistý vztah či vazbu. Mezi posledně zmíněné patří i ukázka této samostatné řady jedné z mladších studentek, která se v projektu snažila vystihnout věci, které jsou typické pro její domov, jednotlivá místa v domě, a reprezentují co nejděleji její osobnost, protože se jich nejčastěji dotýká. V jejím případě je to bačkora – příchody domů, kniha – pokojíček, tužka, pracovní stůl, apod. V druhé ukázce prezentuje jiná studentka ztracení věcí (poličky s oblíbenými věcmi) v prostoru pokojíčku, který se zahaluje do tmy. Třetí ukázka demonstruje proměnu pokoje podle stáří obyvatele: dětský pokoj, seniorský pokoj.

Obr. 119-122 – seminář VV: B. Zlatohlávková: Moje věci, moje místa, projekt, malba

Obr. 123 – seminář VV: Ztracení věci – Polička (vpravo), kresba

Obr. 124 – seminář VV: Dětský a seniorský pokoj (vlevo), kresba tuší

2.3.3 TEMATICKÁ OBLAST: VĚC A OBRAZ – INTERPRETACE OBRAZU VĚCI

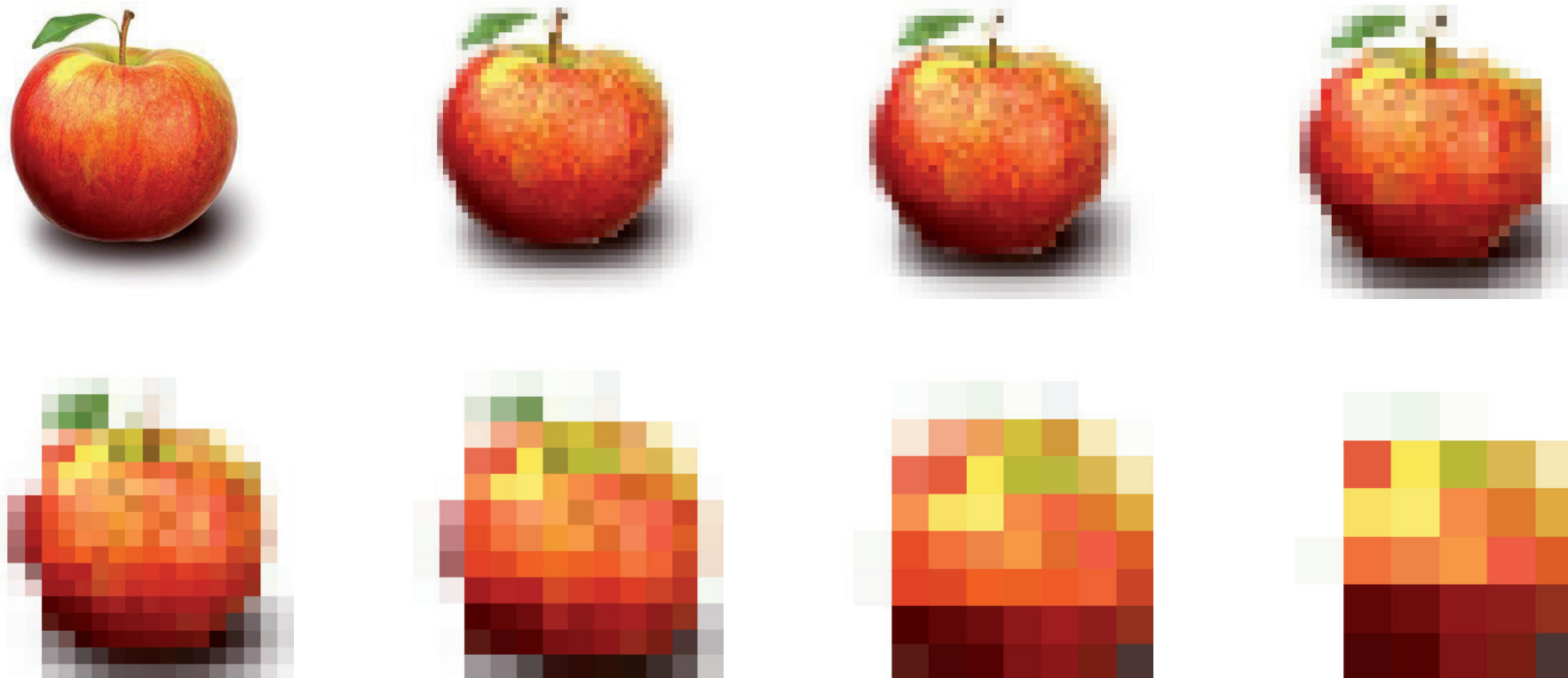
Tato část je v podstatě průřezová, při výtvarné činnosti se nelze vyhnout „obrazu“, ať už jde o vlastní tvorbu nebo interpretaci cizího díla. Důvod, proč je zde zmíněna samostatně, je ten, že se zde nejvíce dotýkáme především otázek mediální výchovy. Věc v obraze má informační hodnotu. To, že je věc vizuálně převedena a dána k veřejnému prostudování, jí však oživuje v novém světle. Věc se nevěcní nýbrž informuje o zprávě, k níž ji někdo používá jako posla nebo skrze ni popisuje jisté situace. Zpodobnění věci se tak stává účelným, někdy až manipulativním jednáním autora. Krom této oblasti kritického nazírání na téma mediální funkce řešíme ještě ony hranice rozpoznatelnosti, čitelnosti vizuální řeči. A právě tyto hranice jsou zdrojem dalších inspirací a otevírají nám další obzory vnímání světa kolem nás.

VN: Hranice podoby – ztrácení a objevování objektu

Realizováno ve skupině: seminář 2009.

- Obsah: rozrušování hranic čitelnosti znázorněného objektu, rozpixlování obrazu.
- Technika: fotografie – programy Photoshop, malování, zoom.
- VP a cíle VV: prozkoumávání vizuálního jazyka, hranice čitelnosti, práce s informační hodnotou, osvojení práce s novými médii na jednoduchých krocích amatérské úrovně, objevování „skryté krásy“ zachyceného objektu.
- Motivace: ukázky posunů k abstrakci (expresivní, geometrické) + diskuze.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Po diskuzi nad ukázkami si studenti měli najít jednu z cest, racionální či expresivní, kterou provedou všední objekt svým „bádáním“. Nakonec si ale všichni studenti vybrali racionální přístup. A tak se nám jako pracovní postup nejnázve nabízela analýza a syntéza. Techniku jsem nezadávala pevně. Mezi tradičními a kombinovanými technikami se studenti mohli přiklonit i k možnostem využití PC a fotoaparátu. A právě poslední zmiňované technické pomůcky byly využity k realizaci práce, již zde prezentuji. Ačkoli jde o jednoduchý nápad i realizaci, oceňuji na ní, že se k ní studentka dopracovala sama, za využití fotobanky.

Obr. 128 – seminář VV: Hranice podoby – ztrácení objevování objektu, Jablko, fotografie

VN: Hledání objektu v náhodném otisku

Realizováno ve skupině: prima 2008.

- Obsah: hledání objektu v monotypech, asociace.
- Technika: monotyp, koláž, kolorování.
- VP a cíle VV: rozvíjení představivosti, práce s asociací, objevování cesty od abstraktního k předmětnému.
- Motivace: ukázky Boudníkových prací a ukázky děl dadaistů – asociace, náhoda, hra s tvary a písmem.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Studentům jsem předem záměrně neprozrazovala celé zadání výtvarného úkolu, znali vždy jen jednotlivé fáze a na ně pak museli bezprostředně reagovat. Nejprve jsme si nastříhali z tvrdého papíru různé geometrické tvary. Pak jsme pokračovali monotypem náhodných skrumáží těchto pohozených tvarů na matrici. Každý si vyhotovil několik tisků (průměrně 5). Další hodinu jsme po zaschnutí těchto grafik hledali objekty, které nám otištěné tvary připomínají. K zvýraznění těchto objektů jsme používali kolorování a koláže (obrázky z novin apod.). Výsledný obraz jsme až posléze obdařili „sloganem“, který nás jako první napadal. V průběhu práce jsem se snažila minimalizovat, aby studenti dopředu promýšleli obraz a jeho funkci sdělení, chtěla jsem dosáhnout co nejautentičtější reakce na objevený obraz a význam, který se během procesu „mimoděk“ rodil sám.

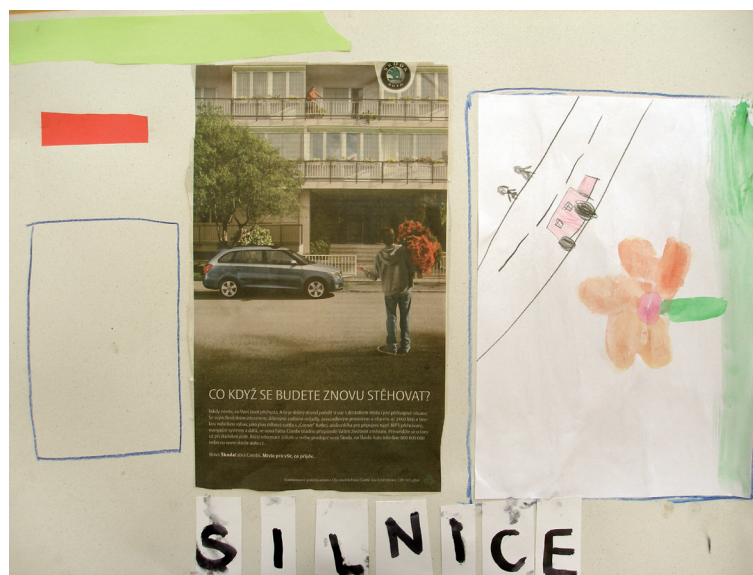
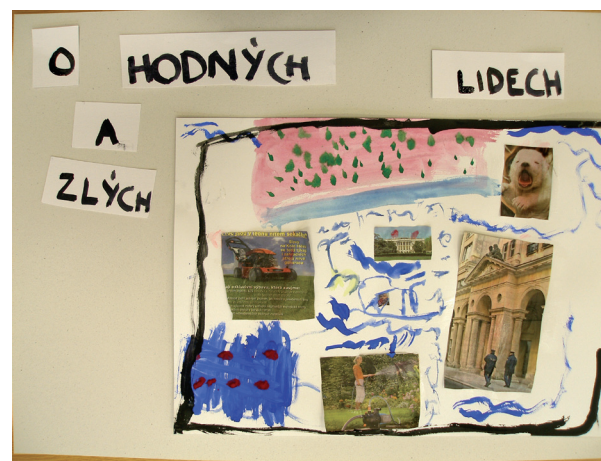
Obr. 129-132 – prima: Hledání objektu v náhodném otisku, tisk, koláž

VN: Dětské noviny

Realizováno ve skupině: DDM Slezská, Praha 2, předškolní věk.

- Obsah: listy novin, příběh dopsaný dětskou kresbou na základě daného obrazového materiálu z českých periodik, dětská interpretace a asociace, představivost a tvorba vlastního sdělení.
- Technika: koláž, kolorace.
- VP a cíle VV: prozkoumávání významů, které děti předškolního věku přiřazují k obrazům, nezatížení obsahem textu, reinterpretace obrazového materiálu, doplnění vlastního obsahu na základě dětské četby obrazu.
- Motivace: společné sezení v kruhu, tipování o čem se píše v novinách, co znají děti za události, o čem by se podle nich mělo psát apod.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Děti si vybraly z hromady vystříhaných obrázků motivy, které se jim líbily, o kterých by rády psaly v novinách. Obrázky si nalepily na čtvrtku a místo textu, informaci k němu dokreslily. Na závěr jsme si „kreslené“ noviny „četli“ a já jsem na jejich zadání vyrobila textové titulky, abychom si procvičili písmena, které děti posléze do textu dolepily. Potom jsme na konci výuky pozvali rodiče, kteří si mohli okopírované noviny vzít domů a pročíst si je znovu. Častým úkazem je to, že se děti vzájemně inspirují a pak pozměňují a obohacují svoji četbu kreslených novin podle svých kamarádů, a to tak, že má několik verzí. Zajímavostí může být, že většina příběhů, které děti popisovaly, měla morální kontext. Rozhodně se ale nestávalo, že by se původní obsah obrázku z novin shodoval s tím, co interpretovaly děti. Kupodivu ani nefungovaly genderové stereotypy, a tak vévodily motivům vybraným dětmi především obrázky aut a nových technických vymožeností, ale také postavy (barevné), ať už si je vybíral chlapec nebo dívka.

Obr. 133-135 – DDM, Praha 2 – předškolní věk: Dětské noviny, koláž, malba

VN: Věci kolem mě – Nový svět

Realizováno ve skupině: DDM Slezská, Praha 2, předškolní věk.

- Obsah: objevování nových světů v mém okolí, změna pohledu – přes kukátko, realizace ve fotografii – makro světy, příběh nové krajiny ze světa věcí.
- Technika: akce, fotografie.
- VP a cíle VV: nový pohled na prostředí kolem nás, zvýšení vnímavosti skrze pozměněnou optiku, interpretace nových dosažených poznatků, rozvoj představivosti.
- Motivace: ukázky mikro a makro fotografií, hledání objektů v reprodukci (mé vlastní materiály – zhotovené před dětmi) + ukázka ze hry Samorost.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Děti si vyrobily kukátko, buď verzi dalekohledu nebo „výřezové okénko“ jako u fotoaparátu. Chodili jsme po třídě a hleděli s kukátky přiloženými k očím na všední realitu z nového pohledu. Pro děti byla tato akce s pozměněnou optikou velká zábava, přišlo jim vše překvapivé a komické. Měly za úkol najít si svůj „nový svět“, kde by třeba mohl žít jejich skřítek. Když dítě objevilo takové místo, podle druhu kukátka jsme zvolili buď mikro, nebo makro zaostření a místo společně vyfotili. Já jsem poskytovala především technické zázemí, dětem nedělalo problém vyfotit to, co potřebovaly. Některé dokonce uměly ovládat mnohé funkce digitálního fotoaparátu, takže moje obavy z komplikovaného procesu se nevyplnily. Postupně jsme fotografie vytiskli a zasazovali do nich prvky, které dotvářely nový svět podle představ dětí. Světy jsme si nakonec společně představili a řekli jsme si také, kdo tam žije, jak apod. Bohužel se mi většinou zachovaly jen fotografie s poznámkami, obrázky si děti braly domů.

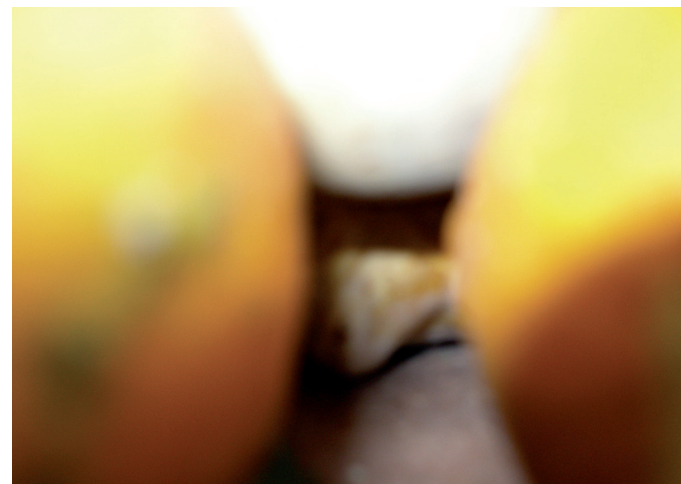
Toníkova džungle, bojová země (štetce)

Maruščina sluneční planeta (dýně)

Zuzčina země Ledovka pro medvěda (gumy)

Haniččin Hadí domeček (dýně)

Obr. 133-135 – DDM, Praha 2 – předškolní věk: Věci kolem mě – Nový svět, fotografie

VN: Dětské pohádky

Realizováno ve skupině: DDM Slezská, Praha 2, předškolní věk.

- Obsah: na základě hmatové zkušenosti se inspirováme „nalezenými objekty“ k vyprávění vlastního malovaného příběhu.
- Technika: malba, zážitková pedagogika.
- VP a cíle VV: na základě artefietických technik rozšíření vnímavosti k prostředí, smyslové poznávání, tvorba příběhu a jeho převedení do malby jako ilustrace či storyboardy.
- Motivace: zážitková pedagogika – hmatové hádání předmětů z pytlíků.
- Postup a závěr: samostatná práce.

Na začátku jsem nechala děti, aby si po hmatu se zavřenýma očima vytáhly z černého pytlíku předmět a zkusily odhadnout, co to je. Každé dítě mělo svůj pytlík s tajným předmětem – „pokladem“. Potom, aniž by prozradily ostatním, co si myslí, že nahmataly, namalují svoji pohádku, kde bude významně figurovat „tajemný předmět“. Děj příběhu měly děti namalovat do 3 okýnek, tak aby i ostatní pochopily z obrázků, co se na nich odehrává.

Využití zážitkové pedagogiky a artefietiky je pro předškolní děti velkým dobrodružstvím a autenticky na ně reagují s velkými emocemi. Příběhy dopadly velmi dobře a na konci hodiny jsme odhalili i podobu utajených předmětů. Všechny děti se při svém hmatovém hádání trefily. Využití hmatového zážitku jsem potom využila ještě několikrát a vždy s úspěchem u svých malých svěřenců.

Obr. 136-137 – DDM, Praha 2 – předškolní věk: Dětské pohádky – podle hmatového zážitku, malba

2.3.4 TEMATICKÁ OBLAST: EKOLOGICKÁ ROVINA VĚCI

Tato oblast by měla především obsáhnout koncepty založené na vztahu prostoru a věci. Nejblíže má tedy k průřezovému tématu environmentální a globální výchovy. Protože však vztah prostoru k věcem jsme řešili již v tematické oblasti „věc a člověk“, bude tato část úžeji zaměřená na ekologický rozměr v problematice současného světa a prostor zde bude zastoupen především krajinou (přírodou), aby snáze vystoupila konfrontace dialogu místa a člověka či věcí, objektů, které do prostoru umísťujeme.

Pokusila jsem se vybrat ty práce, kde je krajina a příroda kolem nás tím hlavním motivačním zdrojem výtvarné práce a ostatní komponenty jsou maximálně v rovnocenném vztahu k ní nebo jsou ve vedlejší roli. Nejvhodnější postup pro reflektování takovýchto otázek je přímý kontakt s krajinou. Více jak polovina uvedených realizací se tedy odehrávala přímo v krajině (land artové hříčky) nebo jsme alespoň z přímé zkušenosti s přírodou vycházeli (malby z plenéru).

VN: Land artové cvičení I. – Vlastní a cizí

Realizováno ve skupině: sexta 2008.

- Obsah: land artové cvičení, zakomponování cizího prvku do přírody tak, aby se stírala hranice mezi cizím a vlastním. Cizí prvky napodobují přirozené prostředí, ve kterém se ocitají – viz mimikry apod.
- Technika: konstruování, instalace.
- VP a cíle VV: pozorování přírody kolem nás, rozvíjení možností vyjádření, zvnitřnění a intenzivnější prožitek z bezprostředního kontaktu s okolím a citlivost zásahu do něj.
- Motivace: příroda – kontakt, ukázky známých instalací (Průvodce V.) a diskuze.
- Postup a závěr: práce ve skupině.

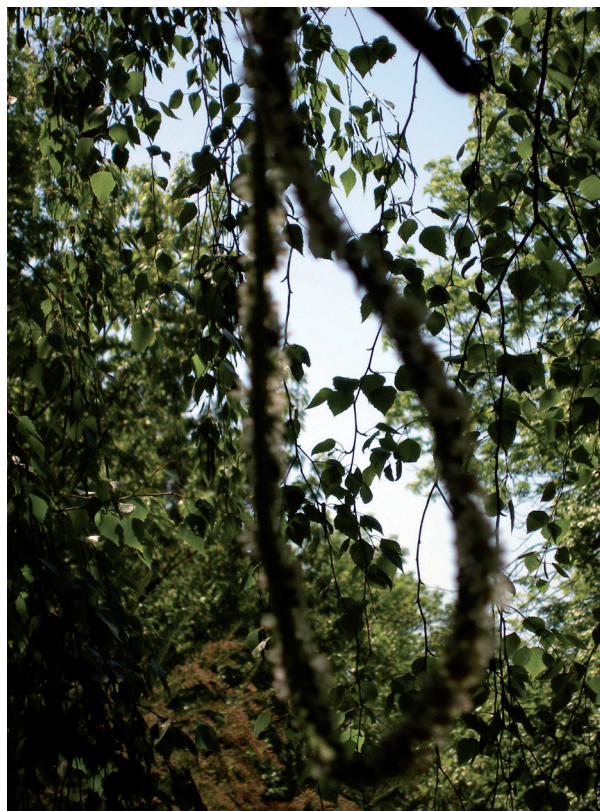
Do terénu jsme si vzali různorodé výtvarné materiály: papíry, drátky, nůžky atd. Při sezení v kruhu jsme diskutovali o ukázkách známých děl land artu a dohodli jsme se na základních pravidlech práce. Mezi nejzásadnější pravidla patřil ekologicky citlivý přístup, akceptování původní přírody jako výchozího motivačního zdroje a společné téma „Vlastní a cizí“. Dosažením absurdity, zmatení, nadsázky jsme se studenty vytvářeli celkem důvtipné práce. Jediné v čem snad nastávaly určité komplikace, byla občasná tendence k překombinování, zahlcení a ztráty momentu překvapení.

Studenti sami rozhodovali, zda je pro ně hlavní proces tvorby nebo až konečný výsledek. K dispozici jsme proto měli i fotoaparát, aby mohli sami tyto možnosti kvality díla zachytit. Pracovalo se ve dvojicích, případně i skupinách, abychom tak předešli případným technickým komplikacím. V ukázkách se objevuje „proměna jehličnanu v břízu“, kdy za pomoci vkládání útržků bílého papíru do kůry jehličnatého stromu ztrácíme jistotu, o jaký strom se jedná. Tato dvojznačnost je zachycena studenty v postupných fázích. Ukázka na druhé straně je podobného charakteru. Jen jde o opačný proces, kdy do větví břízy jsou zapleteny šišky tak umně, že působí na první pohled přirozeně.

Tato práce byla, podobně jako některé další ukázky, zachycena až ve finálním tvaru. Dalo by se říci, že tvůrci v tomto případě samovolně z původního zadaného tématu přecházejí k otázkám „živoucího a umrtvujícího“. Autoři sami mi pak při představování svých prací objasnili, že jde o to, že příroda je „živoucí komponent“ a symboly smrti jsou jejím protikladem, tedy „cizostí“.

Obr. 138-140 – sexta: Landartové cvičení I. – Vlastní a cizí, fotodokumentace

Obr. 141-143 – sexta: Landartové cvičení I. – Vlastní a cizí, fotodokumentace

VN: Land artové cvičení II. – Já v krajině

Realizováno ve skupině: sexta 2008.

- Obsah: land artové cvičení, stíny a otisky těla, zachycení figury lidského těla v krajině.
- Technika: instalace, práce s barvou (pigmentem, křídou) a přírodními materiály.
- VP a cíle VV: citlivě zachytit tělo v přírodě tak, aby nenásilně splývalo/nesplývalo s okolím; využít přirozených obrazů těla v přírodě (otisk, stín atd.).
- Motivace: zkušenost z minulé hodiny, prožitek z přírody, přímý kontakt.
- Postup a závěr: práce ve skupině.

Vycházeli jsme ze zadání „Já v krajině“ s ohledem na co nejcitlivější přístup k okolí, aby nám bylo jak inspiračním zázemím, tak technickým prostorem realizace. Snažila jsem se, aby ze zadání bylo zřejmé, že nejde o zpodobnění „Já“ jako autoportrétu, ale o „Já“, které se pohybuje v přírodě a je zcela přirozeně její součástí. Mluví stejnou řečí jako příroda. „Já“ má vyjadřovat vztah autora k okolí, nejen použít přírodu jako materiál k reprodukci vlastní podoby. Jde tedy o otisk, moment, dojem tělesna v přírodě v co nejčistším slova smyslu. Zadání bylo záměrně spíše širší, chtěla jsem, aby tu zbyl prostor pro vyjádření pocitu souznění/vydělenosti či jakéhokoli jiného, ale ze strany autora především co nejautentičtějšího. Proto bylo studentům zadáno, jak už jsem popsala, téma a základní pravidla vyjádření, které korespondují s pravidly land artové tvorby. Na konci hodiny nám zbyl ještě čas, který jsme využili ke krátké hříčce se stíny na cestě. Vytvářeli jsme stínové „sousoší“ inspirované člověkem, faunou a flórou, ale i fantaskní „stínohry“. Spolužáci mezi sebou neuvěřitelně spolupracovali a vycházeli si vzájemně vstříc. Nálada se pozvolna zlepšovala. Ačkoli jsem tuto skupinu znala jen krátce, přebírala jsem je jen na 3 měsíce, pracovalo se mi s ní velmi dobře. První reakce na land art a jiné netradiční způsoby vyjádření ve VV byly sice spíše negativní, atmosféra se pak ale rychle změnila a žáci se sami bez ponoukání zapojovali do vlastních realizací i nad rámec výuky.

Obr. 144-146 – sexta: Já v krajině, fotodokumentace

Obr. 147-149 – sexta: Stínohry, fotodokumentace

VN: Objekt v krajině – ekologická otázka lidského zásahu do krajiny

Realizováno ve skupině: kvarta, I. A.

- Obsah: krajinomalba řešící ekologickou rovinu otázky zásahu člověka do krajiny.
- Technika: malba (plenér).
- VP a cíle VV: posuny v tradičních technikách výtvarného vyjádření na základě vztahu detailu a celku, rozvíjení obsahové stránky díla skrze narušení pravidel, řádu či předpokládatelnosti.
- Motivace: sezení v kruhu s materiály, ukázky z děl mistrů, srovnávání: klasicismus – romantismus, realismus – exprese, práce s detailem v krajině – současná tvorba.
- Postup a závěr: práce ve skupině.

Na základě zmíněných ukázek jsme si předvedli, jak nakládat s posouváním obsahové stránky díla, tj. jak dochází k „narušení“, „znejistění“ různými výrazovými prostředky. Zaměřili jsme se na vztah detailu a celku. Studenti měli za úkol vytvořit v plenéru obraz krajiny, a to v co nejidyličtějším záběru. Potom měli tento „líbivý“ obraz doplnit domalbou objektu, který je narušujícím prvkem, detailem něčeho, „čeho se bojí“ nebo „co krajinu hyzdí, ubližuje jí“. Nejčastěji se stával oním narušujícím prvkem – objekt stavby elektrárny nebo dým či špinavá voda. Některé z uvedených obrázků byly zaslány na soutěžní výstavu „Dech země“ ekologického hnutí Brontosaurus.

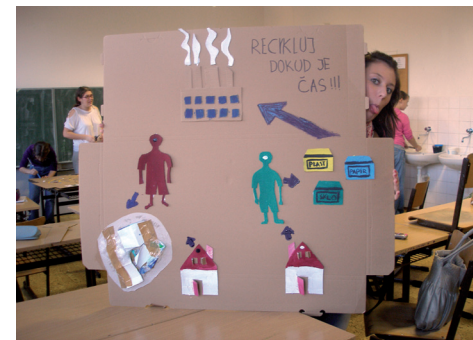
Obr. 150-153 – kvarta I. A.: Objekt v krajině, malba

VN: Věci – recyklace

Realizováno ve skupině: sekunda 2010, I. A 2010.

- Obsah: tvorba vizuálně zajímavého informačního panelu o problematice ekologie, přesněji řečeno: recyklace.
- Technika: kombinované.
- VP a cíle VV: v rámci zkušeností užité grafiky vizuálně atraktivně řešit daná sdělení, pravidla přehlednosti, čitelnosti sdělení, hravosti – nadsázky a především udržet koncept v celistvosti a v rámci realizovatelných řešení.
- Motivace: motivační dopis zaslaný hnutím Brontosaurus jako přihláška do soutěže apod.
- Postup a závěr: skupinová práce.

Základním tématem úvodní diskuze bylo téma věcí, o nichž víme, jak se recyklují a jaké další produkty jsme schopni z nich získat. Dále jsme se bavili o tom, co při výrobě, užívání a doužívání věcí přírodě neprospívá. Tyto zkušenosti jsme převedli do dvou základních „pohybů věcí“, které ovlivňují ekologii. Tím prvním, nešetrným, je pohyb lineární. Věc je vyrobena, pak putuje od výrobce složitě ke spotřebitelům, nároky na energii mezitím dále vzrůstají, a když konečně splní svou funkci, pro kterou vznikla, je následně odkládána na skládku, kde je opět nutno vynaložit další energii, aby skládka byla bezpečně ošetřena. Druhý pohyb, kruhový, je ten „pozitivnější“. Jedná se o recyklaci. Na studentech bylo, aby sami zvolili, kterým směrem chtějí navádět/ varovat veřejnost svými informačními panely. Třída se rozdělila do skupin, kde se v první fázi věnovali nápadům, jak svou ekologickou kampaň stylizovat, tak aby byla zábavná a neztrácela nic z informační hodnoty. Nápady jsme společně v týmech vyhodnocovali a vítězný se realizoval na velký karton. Studenti si sami mohli vybírat techniky, kterými realizovali své návrhy, dohlížela jsem jen na to, aby se vyhnuli nevýrazným prostředkům, které by četbu informací z ekologických panelů ztěžovaly. Činnost jsem realizovala ve dvou skupinách různého věku. Překvapením pro mě bylo, že hravější zpracování se vyskytovalo více ve starší skupině, kdežto mladší studenti si vybírali spíše „varovné“ a „vážné“ varianty.

Obr. 154-155 – sekunda (vlevo a vpravo nahoře), I. A. (vpravo uprostřed a dole):
Věci – recyklace, kombinovaná technika

2.4 DIDAKTICKÁ ČÁST – ZÁVĚR:

Zázemí a obsahové zaměření praxe

Svou pedagogickou praxi jsem realizovala v Čelákovících na víceletém gymnáziu při výuce výtvarné výchovy a částečně i v DDM na Praze 2, ve Slezské ulici, kde jsem se věnovala většinou dětem předškolního věku v rámci výtvarných kurzů. Při praxi na gymnáziu jsem vycházela z RVP a stanovila jsem si za cíl vyučovat výtvarnou výchovu v rámci průřezových témat zaměřených především na interkulturní a globální výchovu. Výtvarné projekty proto často překračují rámec daného tématu potřebnosti věcí a spíše jej rozvíjejí a inspirují se jím. Za tímto účelem byla moje práce v roce 2008 propojena s didaktickými programy společnosti Člověk v tísni, především na výchovně vzdělávací program Varianty. V této první fázi jsme se věnovali věcem především z hlediska jejich symbolické funkce (atributy, symboly, znaky), a to v rámci osobních a společenských témat. Osobní témata (identita, curriculum vitae apod.) sloužila také k bližšímu vzájemnému představení a seznámení mezi žáky navzájem i mezi žáky a mnou. V druhé fázi jsem už zaměřovala téma věci z hlediska jejího specifického studia: její podoby, jejích vlastností, proměnných atd. Každá třída měla možnosti výběru podle oblastí, které ji nejvíce přitahovaly. Tuto část jsem dále označila jako „věc a její studium“. Třetí fáze se opět vracela k tématu vzájemně se propojujícího vztahu člověka a věci, ale tentokrát šlo především o rovnocenný vztah těchto dvou subjektů. Řešili jsme možnosti, kam až který vztah může dojít, a který by nám případně mohl odkrýt další zajímavé obzory. V této skupině je nejvíce sociálních témat, často i velmi kritických. Oblíbenými podtématy byl například konzumentarismus, materialismus, móda, ale i využívání věcí a závislost na nich. Zmiňovaná podtémata jsem kombinovala a rozvíjela do vztahu k okolí a k podmínkám, které věc ovlivňují, tedy především k prostoru a člověku.

Tento rok jsem zaměřila naše výtvarné bádání na další problematiku, a to znázornění či zpodobnění věcí. Dalo by se říct, že se tohoto dotýkáme pokaždé. Ale hlavní v této poslední fázi bylo to, že obrazy věcí – jejich vizuální podoba a možnosti ztvárnění – byly tím hlavním, co nás zajímalo. Šlo tedy především o možnosti vizuální komunikace, kde jsme se snažili prostupovat cestu obrazu jako vyjádření (komunikace člověka k druhému). Pokusili jsme se nejprve zachytit tři základní

roviny tohoto výrazu, tj. smyslový, racionální, expresivní, načež jsme také prozkoumávali hranice vyjádření a četby znázorněného objektu. Tato hranice rozpoznatelnosti – od konkrétní po rozpuštění v abstraktu – se jevila studentům jako velmi bohatá a inspirující a navíc jim zpřístupnila leckdy obtížnou interpretaci moderních a postmoderních děl. Krátkým dodatkem bych jen ráda zmínila, že tuto poslední fázi jsme realizovali více méně jen v seminářích VV, kde jsou především studenti staršího věku, s nimiž jsme měli z výuky společnou zkušenost. Zmiňuji to proto, že nepovažuji za zcela reálné s úspěchem uskutečnit takovou sondu do vizuální tvorby i se studenty, kteří na školu nastoupili čerstvě a nejsou zvyklí takovému pohledu na „věc“. V rámci své praxe jsem se snažila, aby téma prostupovalo výukou co nejpřirozeněji, a tak ne všechny vyučované ročníky si vyzkoušely stejné metody a formy zpracování tématu.

Forma: strategie a metodické pomůcky při výuce VV

Při praxi se snažím, aby se daná problematika vyvíjela a studenti poznali mnohost přístupů a řešení vizuálního umění. Většinu výtvarných realizací proto řešíme ve výtvarných řadách a projektech. Obvyklou výchozí motivační činností bývá zpočátku hra, brainstorming, tvoření myšlenkových řad a především společné diskuze a konzultace návrhů. Každá činnost má svá specifika, stejně tak jako skupina, kde ji uplatňuji. Abych se při výuce více naladila na orientaci skupiny a lépe poznala jednotlivé studenty, zavedla jsem pracovní listy a výtvarné deníky. První zmíněné používám obvykle u studentů vyšších cyklů, kde se předpokládá větší samostatnost. Listy jsou obvykle v deskách či rychlovazacích s kapsami, prospektovými obaly a podobným vybavením pro vkládání různorodého materiálu. Listy slouží studentům jak k zápiskům a xeroxům z dějin výtvarné kultury, tak i k uspořádání jejich návrhů, poznámek k nim a různým materiálům, které se týkají umění (jako jsou prospekty z výstav apod.). Výtvarné deníky mají formu sešitu, případně bloku, který také spojuje teoretickou a praktickou část VV. Způsob záznamu je ale obvykle zadán. V deníčcích si studenti poznamenávají údaje z dějin umění formou myšlenkových map a ilustrací. Jde především o základní údaje a jejich souvislosti, které jsou mladší děti schopny vysledovat. Druhá funkce, stejně jako v pracovních listech, spočívá v prostoru pro skicování, vlastní tvorbu (nezávislá na VV) a „výtvarné rozcvičky“. Co to je výtvarná rozcvička? Krátký maximálně 5minutový úkol

formou vizuálního záznamu (nejčastěji kresba do okénka), který motivuje k činnosti nebo slaďuje atmosféru ve skupině. Příklad takové rozcvičky je třeba následující (na 10 vteřin): „Nakreslete jedním tahem rychle jedoucího jezdce. Jezdec může jet na čemkoli.“ Z třídy pak vyberu různé způsoby, kterými se studenti s úkolem vypořádali. Lze tak na ukázkách účelně demonstrovat škálu možných přístupů a porovnat jejich efekt. Limitující čas je motivací ke „skutečné rychlosti a autentičnosti“. Rozcvičku lze navíc rozvíjet dál, snažím se ale nevyčerpat všechny možnosti, aby tu zbyl prostor na „hlavní“ realizaci. Už ze zmíněných metod a pomůcek je asi zřejmé, že výuka je dílem řízená i svým průběhem a volbou studentů. Často přizpůsobuji do jisté míry svoje plány tomu, jak se práce ve skupině vyvíjí. Vymezení zadání také podřizují povaze úkolu, zda jde o volné nebo užité umění. Samozřejmě, že v případě užitého umění, je zadání přesněji definováno především po formální (technické) stránce. Užité umění má navíc tu výhodu, že při vzájemném hodnocení můžeme snáze společně reflektovat právě zásadní faktory zadání a ověřit si, do jaké míry bylo co jak kvalitní. V tomto případě využívám „hodnocení v rolích“. Studenti jsou rozděleni do skupin na zadavatele, kreativní tým, accounta, spotřebitele a podobně. Každý má svou roli vymezené kompetence a prostor k vyjádření ke kvalitě „produktu“. Volné umění už takové jasné mantinely hodnocení nemá, proto při hodnocení přihlížím spíše k aktivitě přístupu a pomáháme si také vzájemným představováním díla, tabulkami a popisky. Mimo průběžné hodnocení tu je ještě závěrečné hodnocení praktické činnosti, které má obřadnější formu malé vernisáže nebo klauzury. V DDM bylo nejoblíbenějším hodnocením pro změnu hlasování barevnými lístečky. Toto „volební“ právo měli i rodiče. Každý lístek podle barvy měl svůj význam. Nejčastěji to byli lístek za nejlepší nápad, barvy, kreslení/malování, techniku, vtip, pocit z obrázku, za poctivost atd. Asi nejdůležitější bylo zavedení lístečku za nejlepšího kamaráda, protože tím se vyřešil problém, jak hodnotit opravdu jen výtvarné dílko a ne cokoliv ostatního. S předškolními dětmi se hodnotilo a prezentovalo především „aktivnější“ formou. Tím mám na mysli, že se u jejich tvorby význam mohl zatancovat, zaspívat, hrát u něj divadlo a hodnocení navzájem bývalo více bezprostřední. Výhodou tu také bylo přirozeně příjemné zázemí a množství dalších aktivit zapojujících rodiče a veřejnost do dění. O to se zasadilo především vedení výtvarného oddělení DDM a dobrý kolektiv vyučujících.

Tímto bych jim všem ráda ještě dodatečně poděkovala za nabyté zkušenosti, funkční spolupráci a motivaci do praxe i do života.

ZÁVĚR:

V rozsáhlém tématu potřebnosti a nepotřebnosti věcí jsem si vytyčila jako hlavní problém vztah člověka k věci – osobní rovinu tohoto zaměření. Podnětem pro tento záběr mi byla vlastní zkušenost ztráty blízkého člověka a pronikání do světa jeho věcí, které po něm zůstaly. Ona hrana potřebnosti a nepotřebnosti vyplývá tedy ze změny bytí a nebytí člověka, v jehož světě věci přebývaly. Moje vnímání věcí je prostoupeno vzpomínkami a city k člověku, jemuž patřily. Smrt člověka, která odděluje jejich původní funkce, nechává na pozůstalých, jak dále s věcmi naloží. Dochází k rozhodnému momentu, kdy si noví „majitelé“ musí ujasnit, které věci pro ně mají jakou hodnotu. Zároveň s přirozenými (předešlými) hodnotami a funkcemi, pro které byly tyto věci vyhotoveny a používány, se tu objevují další hodnoty spojené s (pietními) vzpomínkami na člověka. Věc je zhmotnělým „svědectvím“, „připomínkou“ někoho, ale v rovině osobního vnímání je tu ještě něco. Protože ne všechny věci poskytují tyto nové hodnoty, zaměřuji se právě na ty, které toto pouto mezi minulostí a přítomností vytvářejí. Studium této problematiky řeším jak teoreticky, opíraje se o M. Heideggera a R. Barthesa, tak i v praktické části – ve své výtvarné realizaci. Má vlastní tvorba je založená na procesu přehodnocování věcí z pozůstalosti. Věci jsou zpodobněny v malbě. V první fázi jsem malovala na nepotřebný materiál – sololitové desky. Ověřovala jsem si jak podobu věcí a prostorů, v kterých se vyskytují, tak jejich hodnotu pro mě (ve vztahu k zemřelému). V druhé fázi jsem tedy už věděla, které věci pro mě mají ono pouto, kterým si mě přitahují. Tato druhá fáze je realizována v malbách na plátno. Protože jde ale hlavně o vztah a souvislosti, rozhodla jsem se, že malby budou součástí instalace. Toto rozhodnutí potvrzuje i fakt, že obraz je de facto věcí. V prostoru instalace jsou pak malby zároveň objekty tvořícími v řadách „stěny“ vnitřní místnosti. Plachta igelitu přehozená přes ně je spojuje v celek, zároveň také skrývá obrazy a navozuje pocit „vyklízení, malování“ – což je onen rozhodující moment předělující podobu starého a nového. Uprostřed instalace se objevují krabice plné nepotřebných „obrazů – věcí“. Toto řešení mi navíc poskytuje intimní prostor, kdy si můžu dovolit i částečně ponechat své pocity a tajemství. Prezentace práce mi tak nezasahuje nepříjemně do vlastního soukromí a přesto tu je prostor k vyjádření toho, co mě zasáhlo a vedlo k tvorbě.

V didaktické části se také vyhýbám prozrazování soukromých pocitů, a proto témata, která přenáším do praxe, řeší krom studia věci samotné další oblasti, kde je věc nositelem sdělení: osobnostně–sociální (člověk a věc), estetická (věc a obraz) a ekologická (ekologická rovina věci). Tyto oblasti vycházejí z ŠVP, průřezových témat a jsou částečně rozvíjeny podle podnětů, které přišly ze stran studentů. Při tvorbě příprav výtvarné činnosti i při realizaci samotné se objevovaly nové a nové možnosti pojetí technického zpracování. Velice si cením toho, že mi praxe poskytla tak široký inspirační záběr. Stejně tak mě motivovala i teoretická práce. Zde docházelo především k rozvoji původní myšlenky do hloubky, ověřování si předpokladů a tezí. Zároveň ale musím přiznat, že bylo těžké v rámci těchto podnětů zůstat při mé vlastní tvorbě soustředěná na práci, kterou jsem si původně vytyčila. Diplomová práce má ale mimo těchto a dalších technických ještě jedno zásadní úskalí, a to je možnost ztráty autenticity. Osobně považuji tvorbu (obvykle i dílo) za nejhodnotnější v momentě, kdy vychází z niterné potřeby teď a tady. Mluvím o momentu jistého vytržení, transu, kdy dílo vzniká pod rukama jakoby samo. Ne vždy jsem proto byla v rámci koncepční strategie teoretického zázemí diplomové práce schopna pracovat na malbách. Proces tvorby byl tak přirozeně rozdělen do několika fází a teoretická část byla po prožité zkušenosti realizace upravována. Malba byla mým ověřováním těchto konceptů. Ale proto, aby mohla být takto využita, bylo mi třeba pomlky mezi teorií a praxí – tvorbou. Potřebovala jsem se oddělit od svých předpokladů, očekávání a snažila jsem se zahloubat více do pocitů z malby. Malby, která z hlavy vynášela na světlo (malířského plátna) obrazy věcí, tvarů a prostorů. Otisků “Jeho“.

Použitá literatura:

- Barthes, R.; *Světlá komora*. Praha: Fra, 2005, ISBN 80-86603-28-8
- Bláha, J., Slavík, J.; *Průvodce výtvarným uměním V. Práce*, 1997, ISBN 80-208-0432-3
- Bláha, J.; Šamšula, P.; *Průvodce výtvarným uměním III..* Praha: SPL – Práce, 2005, ISBN 80-86287-33-5
- Eco, U.; *Dějiny krásy*. Praha: Argo, 2005, ISBN 80-7203-677-7
- Francastel, P.; *Malířství a společnost: Výtvarný prostor od renesance ke kubismu*. Brno: Barrister & Principal, 2003, ISBN 80-86598-49-7
- Gombrich, E. H.; *Příběh umění*. Praha: Mladá fronta – Argo, 1995, ISBN 80-204-0685-9
- Heidegger, M.; *Básnický bydlí člověk*. Praha: Oikoymenh, 2006, ISBN 80-85241-40-4
- Hegel, G. W. F.; *Logika*. Bratislava: SAV, 1961.
- Johnson, P.; *Dějiny umění: Nový pohled*. Praha: Academia, 2006, ISBN 80-200-1320-2
- Lévinas, E.; *Čas a jiné*. Praha: Dauphin – edice Studie, 1997, ISBN 80-86019-33-0
- Lévinas, E.; *Totalita a nekonečno*. Praha: Oikoymenh, 1997, ISBN 80-86005-5-20-8
- Medková, J.; *Řeč věcí – umění vnímat umění*. Praha: Horizont, 1990, 401/855
- Merhaut, O.; *Nauka o písmu*. Praha: SPN, 1954.
- Mikš, F., Šiklová, L.; *Rosa Dolorosum: Aleš Růžička – obrazy*. Brno: Barrister & Principal, 2009.
- Pijoan, J.; *Dějiny umění 9*. Praha: Odeon, 1983.
- Pijoan, J.; *Dějiny umění 10*. Praha: Odeon, 1984.

- Petráčková V.; Kraus, J. aj.; *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2000, ISBN 80-200-0607-9
- Petříček, M.; *Úvod do současné filosofie*, Praha: Hermann & synové, 1997.
- Rezek, P.; *Husserlova věčnost*. Praha: Jan Placák – Ztichlá klika, 2009, ISBN 978-80-903898-4-7
- Roeselová, V.; *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997, ISBN 80-902267-2-8
- Roeselová, V.; *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000, ISBN 80-902267-3-6
- Slavík, J.; *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefietiky 2. díl*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004, ISBN 80-7290-130-3
- Schulz, Ch. N.; *Genius loci. K fenomenologii architektury*. Praha: Odeon, 1994.
- Šamšula, P., Hirsschová, J.; *Průvodce výtvarným uměním IV*. Praha: SPL – Práce 2006, ISBN 80-7361-005-1
- Vančát, T.; *Tvorba vizuálního zobrazení*. Praha: Karolinum – UK, 2000.
- Volf, P.; *Jiří David – Obrazy, objekty, instalace, fotografie*. Praha: BB/art, 2005, ISBN 80-7341-485-6
- Vávra, J.; *Od impresionismu k postmoderně: Dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, ISBN 80-7182-120-9
- Zhoř, I.; *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, ISBN 80-04-25555-8

Časopisy a noviny:

- Petříček, P.; *Myšlení obrazem: Průvodce současným filosofickým myšlením pro středně nekročilé*. Literární noviny, Ročník XVII, č. 38 (17. 9. 2007)
- Fulková, M.; *Identita v postmoderním kontextu*. Výtvarná výchova, ročník 2006, č. 2

Elektronické stránky a dokumenty:

Hogenová, A., *K problematice pozadí a figury*, dostupný na WWW:<<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/epistemology/Hogen1-98.htm>> Heslo „věc“, dostupné na: WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Věc>

<http://www.reflex.cz/Clanek21751.html>

<http://www.reflex.cz/Clanek29575.html>

<http://www.reflex.cz/Clanek20559.html>

http://www.bozskeruce.cz/download/ktf/heidegger,m._-

<http://www.artlist.cz>

<http://www.designboom.com>

<http://www.moma.org>

<http://www.artnet.com/artist>

<http://www.galerierudolfinum.cz>

<http://rvp.cz>

<http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Věc>

<http://www.artmuzeum.cz>

<http://pechoucek.eu/>

http://www.ad-astra.cz/data/pr_spanhel.htm

http://www.ad-astra.cz/data/pr_spanhel.htm

<http://www.galeriemiro.cz>

<http://www.woxart.com>

<http://www.jedinak.cz>

<http://www.jedinak.cz/stranky/artspanhel01.html>

<http://www.divus.cz>

<http://www.kristofkintera.com/>

<http://images.google.cz/imghp?hl=cs&tab=wi>

<http://www.designboom.com/>

<http://www.archiweb.cz>

<http://www.moravska-galerie.cz>

<http://alhsapstudioart.blogspot.com/2009/11/happy-birthday-george-segal.html>

<http://www.citygalleryprague.cz>

Videa on-line aj.:

Dokumenty Artyčok: dostupné na: <http://artycok.tv/>

PC hra Samorost: dostupné na: www.amanita-design.net/samorost-1/

Přílohy:

CD – VN: Příběhy věcí v nových médiích – „kvazireklama“ (realizováno ve skupině: kvarta 2008).

Univerzita Karlova v Praze
Katedra výtvarné výchovy

Pedagogická fakulta
Studijní rok: 2007/08

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Pro VĚRU PROKOPOVOU

obor studia: Učitelství pro SŠ a ZŠ VV – Pg Typ studia: prezenční

adresa: Choceň, Ruská 880, 565 01
pulpfiction@centrum.cz
tel: 777682182

V souladu s §11 Studijního a zkušebního řádu UK v Praze – Pedagogické fakulty
žadávám Vám diplomovou práci na téma

VĚCI, KTERÉ NE/POTŘEBUJEME

Pokyny zpracování:

Zaměřte se na vztah člověka a věci. Na základě prostudované literatury reflektujte tento vztah z hlediska filozofického, psychologického a estetického. Hledejte jeho podstatu a uvažujte o jeho různých realizacích ve společnosti.

Teoretická část:

Zaměřte se na proměnnou potřeb a hodnot v čase v cyklu lidského života, v různých kontextech. Pokuste se o vlastní pohled potřeb člověka s ohledem na vědu a výzkum, filosofii, atd.

Výtvarná část:

Realizujte výtvarnou práci na téma „Věci, které ne/potřebujeme“. Východiskem a inspirací k diplomové práci bude především oblast konceptuálního umění. Práce bude mimo jiné reflektovat sociální aspekt problému. Průběh projektu budou dokumentovat skici, záznamy, fotografie, objekty. Finální podoba bude upřesněna během práce po dohodě s vedoucím práce.

Didaktická část:

Na základě poznatků z teoretické a praktické části, vytvořte přípravu na vyučování výtvarné výchovy pro zvolený stupeň školy, alespoň z části ji ověřte v pedagogické praxi, zdokumentujte a zhodnoťte.

Rozsah textu (NS): 60 stran

Rozsah výtvarných prací:
výtvarné objekty a záznamy průběhu práce, počet bude upřesněn během konzultací s vedoucím diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Bláha, J., Slavík, J.: *Průvodce výtvarným uměním V, IV*. Práce.
Budil, I: *Mýtus, jazyk, a kulturní antropologie*. Praha. Triton. ISBN 80-7254-321-0
Camus, A.: *Člověk revoltující*, Praha 1995, Orientace, svazek 17, Český spisovatel, ISBN 80-202-0584-5
Cena Jindřicha Chalupeckého – Finále 2007, Galerie hl.města Prahy – Městská knihovna: www.jchalupecky.cz
Petříček, P.: *Myšlení obrazem, Průvodce současným filosofickým myšlením pro středně nekročilé. Literární noviny, Ročník XVII, číslo 38. (17.9.2007), www.literárky.cz/Hlaváček.*

Chalupecký, J.: *Na hranicích umění*, Praha 1990
Dempseyová, Amy: *Umělecké styly, školy a hnutí*. nakladatelství Slovart 2002, první vydání. ISBN 80-7209-402-5
Eco, U.: *Skeptické a těšitelé*. Praha, Svoboda. ISBN: 80-205-0472-9
Francastel, P.: *Figura a místo*; ARS, Praha 1984
Fulková, M.: *Identita v postmoderním kontextu*. Výtvarná výchova. roč. 2006, č. 2.
Gombrich, E.H.: *Příběh umění*, Mladá fronta 1995, Praha. ISBN 80-204-0685-9
Keller, Jan: *Dvanáct omylů sociologie. I* -- 1. vyd. -- Praha : Sociologické nakladatelství, 1995
Keller, Jan: *Úvod do sociologie. I* -- 3., uprav. vyd. -- Praha : Sociologické Lyotard, J.F. *O postmodernismu*. Praha 1993 nakladatelství, 1995
Medková, J.: *Řeč věcí- umění vnímat umění*. Praha 1990, Horizont, 401/855
Vančát, T.: *Tvorba vizuálního zobrazení*. Karolinum, UK, Praha 2000
Volf, P.: *Jiří David – Obrazy, objekty, instalace, fotografie 1984-2004*, Praha 2005 BB/art, ISBN 80-7341-485-6

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Michal Sedlák

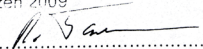
Podpis:

Konzultantka: PhDr. Marie Fulková, PhD.

Datum zadání diplomové práce: 9.11.2007

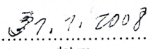
Termín odevzdání diplomové práce: březen 2009

V Praze dne 9.11.2007

Doc. PaedDr. Pavel Šamšula, CSc.
vedoucí katedry

Potvrzuji, že jsem převzal/a zadání diplomové práce:

podpis studenta-studentky

datum